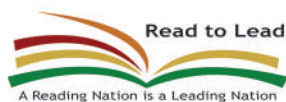

**FURTHER EDUCATION
AND TRAINING PHASE (FET)**
SETSWANA HL

**SBA AND ORAL EXEMPLAR BOOKLET
GRADES 10-12**

basic education
Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

KETAPELE

Lefapha la Thuto ya Motheo le itumelela go rebola Bukana ya Dikao tsa ditirwana tsa Serutwa tsa Tlhatlhobo ya mo Sekolong, e maikaelelo a yona e leng go thusa le go kaela barutabana ka go rulaganya le go tlhama ditiro le didiriswa tsa tlhatlhobo (dimemorantamo le diruboriki) tse di tlhomameng. Dibukana tsa Tlhatlhobo ya mo Sekolong di rulagantswe ke ditlhopha tsa bagakolodi ba dirutwa go thusa barutabana go tlwaetsa barutwana mekgwa ya go ruta le ya go ithuta gore dipholo tsa bona le maemo a tsamaiso ya Tlhatlhobo ya mo Sekolong di tokafale.

Maitlhomamagolo a bukana e ya Tlhatlhobo ya mo sekolong, ke go tokafatsa maemo a go ruta le a tlhatlhobo (e e tlhomameng mmogo le e e sa tlhomamang), go akaretsa le dikgato tsa barutwana tsa go ithuta le go tlhologanya diteng tsa serutwa Tlhatlhobo e e tlhomameng e tlamela morutabana ka tsela e e tlhomameng ya go atlhola ka moo morutwana a tswelelang ka teng mo mophatong le mo serutweng se se rileng le e e sa tlhomamang e e leng tekolo ya letsatsi le letsatsi ya go tswelela ga morutwana, ke dikgato tse di tswelelang pele tse di tlhamiwang go tswa mo tirisano ya go ruta, go ithuta le tlhatlhobo. Tlhatlhobo e tshwanetse go tshegetsa le go tsamaisa go ruta go go tsepameng e bile go nonofile.

Tlhatlhobo ya mo Sekolong e bopa karolo e e botlhokwa ya go ruta le go ithuta, mme botlhokwa jwa yona jaaka selekanyi sa go ruta le go ithuta tse di nang le boleng e bile di nonofile, e bonagala sentle. Tlhatlhobo ga e dire gore makoa a barutwana a lemogwe le go thusiwa ka ona fela, mme e thusa le go tokafatsa boleng jwa go ruta le go ithuta. Tshedimosetso e e neilweng go tswa mo tlhatlhobong e mosola mo thulaganyong ya morutabana jaaka karolo ya go tokafatsa dipelo tsa go ithuta.

Ditiro tsa tlhatlhobo di tshwanetse go tlhamiwa go tlhokometswe gore di akaretsa diteng le dikgono tse di tlaotsweng tsa serutwa, mmogo le tlhatlhamano ya maemo a tlhologanyo a tlhatlhobo le a bothata jwa dipotso. Fa re batla gore tiragatso ya tlhatlhobo e se gobebele, morutabana o tshwanetse go netefatsa go re morutwana o tlhologanya diteng mme e bile o neilwe ditšhono tse dintsi tsa tlhatlhobo e e sa tlhomamang pele ga go dira tiro e e tlhomameng.

Maikaelelo a dikao tsa ditiro tse di nang le boleng tse di mo bukaneng e, di bontsha tiragatso e ntle ya go rulaganya tlhatlhobo e e tlhomameng le e e sa tlhomamang. Barutabana ba rotloediwa go dirisa dikao tsa ditiro tse jaaka dikao fela gore ba kgone go ithuanyetsa ditirwana tsa bona tsa tlhatlhobo e e tlhomameng le e e sa tlhomamang.

RE HM MWELI

MOTSAMAISI KAKARETSO

LETLHA: 13/09/2013

Lenaneo la Diteng

1. Matseno.....	3
2. Maikaelelo le maitlhomo.....	3
3. Ditiro tsa Tlhatlhobo	3
4. Lenaneo la Tlhatlhobo.....	3
5. Tsamaiso yaNetefatso ya Boleng.....	8
6. Maemo le bothata jwa dipotso mo dipuong.....	10
7. Dikao tsa Ditiro tsa Tlhatlhobo ya mo Sekolong le Memorantamo.....	13
7.1 Mophato 10: Dikgweditharo 1 - 4.....	13
7.2 Mophato 11: Dikgweditharo 1 - 4.....	44
7.3 Mophato 12: Dikgweditharo 1 - 3.....	74

1. Matseno

Ga go na tshwetso e barutabana ba e dirang e e nang le tshwaetso e kgolo mo ditšhonong tsa barutwana tsa go ithuta le maitlhomong a bona ka ga se serutwa se leng sona, go feta go tlhopha kgotsa go tlhama ditiro

Tlhatlhobo ke tsamaiso ya go sekaseka phitlhelelo ya barutwana ya kitso, go tlhaloganya le dikgono. Tlhatlhobo ya mo sekolong e laolwa ke morutabana kwa sekolong e bile e a sobokanya, k.g.r. e tlhatlhoba tiragatso e bapisitswe le seemo sa kharikhulamo.

Tlhatlhobo ya mo sekolong e ka diragadiwa mo maemong a a farologaneng a tsamaiso ya go ithuta, jaaka e tlhalosiwa mo go Karolo 4 ya Pegelo ya Pholisi ya Kharikhulamo ya Tlhatlhobo (PPKT) gape dipholo tsa tlhatlhobo di a rekotiwa e bile di tlhakanngwa go lebisa kwa tlhatlhosong kgotsa go abelwa setifikeiti ga morutwana.

Le fa go ntse jalo, tlhatlhobo e tshwanetse gore ka gale e agelele mo go ithuteng le go tsweleng ga morutwana. Ka jalo, tlhatlhobo ya mo sekolong gape e tlamela ka tshedimosetso ya phitlhelelo ya ngwana ya kitso, go tlhaloganya le dikgono e bile e dirisediwa go tlaleletsa mo go ithuteng ga morutwana ka mong ka go tiisa le go tlaleletsa go ithuta goo.

2. Maikaelelo le maitlhomong

Maikaelelo a kaedi ke:

- Go tlamela ka dikao tsa ditiro tsa tlhatlhobo tsa boleng jo bo netefaditsweng tsa Mephato 10 -12 go natlafatsa barutabana mo go rulaganyeng ditiro tsa tlhatlhobo ya mo sekolong.
- Go tlamela ka kaelo go barutabana fa ba rulaganya ditiro tsa tlhatlhobo ya mo sekolong; le
- Go godisa tlhokego ya go tlhaloganya maemo a dipotso.

3. Ditiro tsa Tlhatlhobo

Ditiro tsa Tlhatlhobo ya mo sekolong tse di mo bukaneng e, di akaretsa ditiro tsa molomo le tsa go kwala tsa Mephato 10-12 go ya ka Lenaneo la Tlhatlhobo le le mo Pegelong ya Pholisi ya Kharikhulamo le Tlhatlhobo (PPKT). Ditiro tsa molomo ke tekathaloganyo ya theetso, go bua go go ipaakanyeditsweng le go bua go go sa ipaakanyediwang. Ditiro tsa go kwala tsona ke tlhamo le ditlhangwa tsa tirisano mme di tlhagisiwe ka go dirisa dikgato tsa go kwala.

4. Lenaneo la Tlhatlhobo

Palo ya ditiro tse di tlhomameng tsa dipuo tsa semmuso tsotlhe ke lesome (10). Go dira palo e ya ditiro mo tsamaong ya ngwaga, go tlaa natlafatsa dikgono tsa puo le kitso ya diteng mo barutwaneng gore ba kgone go diragatsa sentle ka botlalo ka nako ya ditlhatlhobo.

Ditiro tse di lesome mo **Mephatong 10-11** ke diteko tse pedi (kgweditharo 1-3), tiro ya dikwalo e le nngwe (kgweditharo 2), ditiro tsa tlhatlhobo ya molomo di le nne (kgweditharo 1-4), tlhatlhobo ya bogare jwa ngwaga e le nngwe (kgweditharo 2), tlhamo e le nngwe (kgweditharo 1) le setlhangwa sa tirisano se le sengwe (kgweditharo 1). Ka jalo ditiro tse di lesome mo **Mophatong 12** ke diteko tse pedi (kgweditharo 1-3), ditiro tsa tlhatlhobo ya molomo di le nne (kgweditharo 1-4), tlhatlhobo ya bogare jwa ngwaga e le nngwe (kgweditharo 2), tlhatlhobo ya tekeletso e le nngwe (kgweditharo 3), tlhamo e le nngwe (kgweditharo 1) le setlhangwa sa tirisano se le sengwe (kgweditharo 1).

Ditiro tsa molomo di lekanyeditswe boleng jwa 25% ya ditiro tsotlhe tsa Tlhatlhobo ya mo Sekolongtse di tshwanetseng go dirwa. Ditiro tsa tlhatlhobo ya molomo tse di dirilweng mo gare ga ngwaga di bopile tlhatlhobo ya mo gare ya bofelo jwa ngwaga ya Mophato 10-11 le tlhatlhobo ya kwa ntle ya bofelo jwa ngwaga ya Mophato 12. Ditiro tsa molomo di bopa 12.5% ya dipampiri tsa bofelo jwa ngwaga (pampiri ya 4) tsa Mephato 10-12.

Mo Mephatong 10- 11, **ditiro tsa molomo** di tshwanetse go fediswa mo diureng di le 5 ka kgweditharo 1&3 le mo diureng di le 4 ka kgweditharo 2&4. Mo Mephatong 12 **ditiro tsa tlhatlhobo** di tshwanetse go fediswa mo diureng di le 5 ka kgweditharo 1 le mo diureng di le 4 ka kgweditharo 2 & 3.

Ditiro tsa go kwala mo Mephatong 10-11 di tshwanetse go fediswa mo diureng di le 15 ka kgweditharo 1 & 3 le mo diureng di le 12 ka kgweditharo 2. **Ditiro tsa go kwala** mo Mephatong 12 di tshwanetse go fediswa mo diureng di le 15 ka kgweditharo 1 le mo diureng di le 12 ka kgweditharo 2 & 3.

Ditiro tsotlhe tsa go kwala di lekanyeditswe boleng jwa 25% ya ditiro tsotlhe tsa Tlhatlhobo ya mo Sekolong tse di tshwanetseng go kwadiwa. Dipuo tsa Gae di toba mo go kwaleng ditlhamo le ditlhangwa tsa tirisano. Dikgato tsa go kwala di tshwanetse go dirwa mo nakong e e rileng.

1. Lenanelo la tlhathobo

- Go latela PPKT, Mananeo a Tlhatlhubo a Mephato 10-11 le Mophato 12 a bontsha palo le mefuta ya ditiro ka dikgweditlharo.

3. Mephato 10-11

4. Kgwed itharo 1	5. Tiro 1	6. Tiro 2	7. Tiro 3	8. Tiro 4
9.	10. *Tiro ya molomo: 11. Go reeletsa go tthaloganya (maduo: 15)/ 12. Go bua go go ipaakanyeditsweng (maduo: 10)/ 13. Go bua go go sa ipaakanyediwang (maduo: 15)	14. Go kwala: 15. Tlhamo ya Kanelo/ tthaloso/ ngangisano(Moph. 10) 16. 17. Go kwala: Tlhamo ya maitlhommo/ e e sa tseyeng lethakore/ ngangisano (Moph. 11)	18. Go kwala: Dithangwa tsa Tirisano: 19. Makwalo a botsalano, a semmuso (kopo/ ngongorego/ phathathiro/ kgwebo/ makwalo a semmuso le a e seng a semmuso go ba kgatiso / lokwalokitsiso le lekwalophelegetso/ tsa botshelo jwa moswi/ lenanetema le metsotso ya kopano/ pegelo/ thadiso / athikele ya lekwalodikgang/ athikele ya makasine/ puo/ mmuisano/ potsotherisano	20. **Teko 1: 21. Tekathaloganyo, tshobokanyo le dipopego tsa puo le melawana ya tiriso 22. 23.
24. Palogo tlhe	25. 10 / 15	26. 50	27. 25	28. 35
29. Kgwed itharo 2	30. Tiro 5	31. Tiro 6	32. Tiro 7	
33.	34. *Tiro ya molomo: 35. Go reeletsa go tthaloganya (maduo:15) 36. Go bua go go ipaakanyeditsweng (maduo:10) 37. Go bua go go sa ipaakanyediwang (maduo:15)	38. Dikwalo: 39. Dipotso tse dikhutshwane (maduo:10)Tlhamo ya dikwalo (maduo:25)	40. Tlhatlhubo ya bogare jwa ngwaga: 41. Pampiri 1: Puo mo tirisong (maduo:70); Pampiri 2: Dikwalo (maduo:80)Pampiri 3: Go kwala (maduo:100)(E ka kwalwa ka Motsheganong/ Seetebosigo)	
42. Palogo tlhe:	43. 10 / 15	44. 35	45. 250	
46. Kgwed itharo 3	47. Task 8	48. unfinished		
50.	51. *Tiro ya molomo: 52. Go reeletsa go tthaloganya (maduo:15)/Go bua go ao	53. *Teko 2: Dikwalo 54. Dipotso tse dikhutshwane (maduo:10)	49.	56.

46. Kgwed itharo 3	47. Task 8	48. unfinished	49.
50.	51. *Tiro ya molomo: 52. Go reelets a go tšhaloganya (maduo:15)/Go bua go go ipaakanyeditsweng (maduo:10)/Go bua go go sa ipaakanyediwang (maduo:15)	53. *Teko 2: Dikwalo 54. Dipotso tse dikhutshwane (maduo:10) 55. Tlhamo ya dikwalo (maduo:25)	56.
61. Kgwed itharo 4	62. Task 10 66. *Tiro ya molomo:		60.
69. Palogo tlhe	67. Go reelets a go tšhaloganya (maduo:15)/Go bua go go ipaakanyeditsweng (maduo:10)/Go bua go go sa ipaakanyediwang (maduo:15)		64.
	70. 10/15	71.	68.
			72.

73. ***Maduo a ngwaga a tiro** ya molomo go tswa go Go bua le Theetso. Maduo a bofelo a akaretse tekathaloganyo e le nngwe, ditiro di le pedi tsa go bua go go ipaakanyeditsweng, le e le nngwe ya go bua go gosa ipaakanyediwang.

74. **Teko 1 e ka rulaganngwa ka maduo a le 35 mme fa a feta a tshwanetse go fetolelwa go maduo a le 35. Fa Tekathaloganyo, Tshobokanyo le Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso di tšhantswe, barutwana ba rotloediwa go aga dikarolo tse di tsamaelanang le sebopego sa sekolo (thulaganyo ya teko, kabo ya nako jj.). Teko mo Lenaneong la Tlhatlhobo ga e a tshwanela go agiwa ka diteko tse dinnye tse dintsi. Teko e nngwe le e nngwe e akaretse diteng tsa dikarolo tse di farologaneng, e rulaganyediwe metsotso e le 45 – 60, e bo e senole maemo a a farologaneng a dipotso jaaka a tšhagisiwa mo dipampiring tsa tlhatlhobo.

75. Mophato 12

76. Kgwed itharo 1	77. Tiro 1	78. Tiro 2	79. Tiro 3	80. Tiro 4	81. Tiro 5
82.	83. *Tiro ya molomo: 84. Go reeletsa go thaloganya(maduo:15)/ 85. Go bua go go ipaakanyeditsweng (maduo:10)/ 86. Go bua go go sa ipaakanyediwang (maduo:15)	87. Go kwala: 88. Tihamo ya Kanelo/ thhaloso/ ngangis ano /maitho mo/ e e sa tseyeng letlhakor e/	89. Go kwala: Ditlhangwa tsa Tirisano: 90. Makwalo a botsalano, a semmuso (kopo/ ngongorego/ phathatiro/ kgwebo/ lekwaloitsetsiso le lekwalophegetso/ tsa botshelo jwa moswi/ lenanetema le metsotso ya kopano/ pegelo/ thadiso / athikele ya lekwalodikgang/ athikele ya makasine/ puo/ mmuisano/ potsotherisano	91. *Tiro ya molomo: 92. Tekatlatloganyo ya theetso (maduo:15)/ 93. Go bua go go ipaakanyeditsweng (maduo:10)/ 94. Go bua go go sa ipaakanyediwang (maduo:15)	95. **Teko 1: Tekatlat aloganyo, tshoboka nyo le dipoego tsa puo le melawan a ya tiriso 96.
97. Total:	98. 10 / 15	99. 50	100. 25	101. 10/15	102. 35
103. Kgwed itharo 2	104. Tiro 6	105. Tiro 7	106. Tiro 8		
107.	108. Dikwalo: 109. Dipotso tse dikhutshwane (maduo:10) 110. Tihamo ya dikwalo (maduo:25)	111. *Tiro ya molomo: 112. Go reeletsa thaloganya(maduo:15)/ 113. Go bua go go ipaakanyeditsweng (maduo:10)/ 114. Go bua go go sa ipaakanyediwang (maduo:15)	115. ***Tlhatlhobo ya bogare jwa ngwaga: 116. Pampiri 1: Puo mo tirisong (maduo:70) 117. Pampiri 2: Dikwalo (maduo:80) 118. Pampiri 3: Go kwala (maduo:100)(E ka kwalwa ka Motsheganong/ Seetebosigo)		
119. Palogo tlhe	120. 35	121. 10 / 15	122. 250		
123. Kgwed itharo 3	124. Tiro 9	125. Tiro 10	126.		

	129.Go reeletsa go tshaloganya(maduo:15)/ 130.Go bua go go ipaakanyeditsweng (maduo:10)/ 131.Go bua go go sa ipaakanyediwang (maduo:15)	133.Pampiri 1: Puo mo tirisong (maduo:70) 134.Pampiri 2: Dikwalo (maduo:80) 135.Pampiri 3: Go kwala (maduo:100) (E ka kwalwa ka Phatwe/ Lwetse) 136. 137.KGOTSA 138.Teko e e kwadilweng	
140.Palogo tlhe:	141.10/15	142.250	143.

144. *Tiro ya molomo: Barutwana ba tshwanetse go dira tekathaloganyo e le nngwe, ditiro di le pedi tsa go bua go goi ipaakanyeditsweng di le pedi, le e le nngwe ya go bua go go sa ipaakanyediwang.

145. **Teko 1 e ka rulaganngwa ka maduo a le 35 mme fa a feta a tshwanetse go fetoletswa go maduo a le 35. Le fa Tekathaloganyo, Tshobokanyo le Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso di tshitsintswa, barutwana ba rotloedwa go aga dikarolo tse di tsamaelanang le sebopego sa sekolo (thulaganyo ya teko, kabo ya nako jj.). Teko mo Lenaneong la Tlhatlhobo ga e a tshwanela go agiwa ka diteko tse dinnye tse dintsi. Teko e nngwe le e nngwe e akaretse diteng tsa dikarolo tse di farologaneng, e rulaganyediwe metsotso e le 45 – 60, e bo e senole maemo a a farologaneng a dipotso jaaka a thagisiwa mo dipampiring tsa tlhatlhobo.

146. ***Tlhatlhobo ya bogare jwa ngwaga le ya tekeletso: Mo Mophato 12. nngwe ya ditiro mo Kgweditharong ya 2 kgotsa Kgweditharo 3 e tshwanetse go nna tlhatlhobo ya mo sekolong. Mo maemong a fa tlhatlhobo e le nngwe mo go tse pedi tsa mo sekolong e kwadiwe mo Mophatong wa 12. e le nngwe ya tsona e emisediwe ka teko kwa bofelong jwa kgweditharo (Tiro 8 le 10).

5. Tsamaiso ya Netefatso ya Boleng

147. Netefatso ya boleng jwa tlhatlhobo ya mo sekolong ke tsamaiso e e rulagantsweng e le ya go netefatsa gore ditiro tsa tlhatlhobo e, di a amogeselega, di a ikanyega, di a direga, di a thaloganyega gape di a lekalekana mme ka jalo, di okeletsa setšhaba go tshepa tlhatlhobo ya mo sekolong. Se se tsenyeletsa ditirwana tsothe tse di diragalang pele ga, ka nako ya le morago ga tlhatlhobo ya tota, tse di oketsang tokafatso ya boleng jwa tlhatlhobo ya mo sekolong.

148.Bukana e, e tobile thata tsamaiso yago rulaganya ditiro tsa tlhatlhobo ya mo sekolong.

149.Go rulaganya ditiro

150.Dikaele tsa go rulaganya ditiro tsa tlhatlhobo ya mo sekolong tsa boleng

- Itse kharikhulamo le ditlhokego tsa yona go kgona go supa kitso, go thaloganya le dikgono tse di tshwanetseng go tlathobiwa.
- Netefatsa gore tlhatlhobo e letla barutwana go bontsha gore bana le kitso e e tshohegang, go thaloganya le dikgono tsa go fithelela seemo sa bosetšhaba.
- Netefatsa gore maemo kgotsa ditiriso ga di a fithlega e bile di thaloganngwa ke barutwana bothle.
- Netefatsa gore go dirisiwa kemo e e nepagetseng ya go buisa.
- Netefatsa gore ga go karolo epe ya tlhatlhobo e e nang le tshwaetso e esa siamang/itumediseng mo setlhopheng se se rileng sa barutwana, sk. barutwana ba ba tshelang ka bogole.
- Netefatsa gore tlhopho ya ditlhangwa e akaretsanthapono ya laogo le go godisa tekano.
- Tlhokomela kabo yanako.

151. Kago ya dipopego tse di ka tlhokomelwang fa go rulaganngwa diteko le ditlathhobo:

- Puo e dirisitsweng mo lokwalopotso e se ka ya nna sekgoareleisi.
- Selekanyo sa madio a aabelwang karolo e e rileng ya lokwalopotso se supa bothokwa jwa yona.
- Go dira dikao go mo tsamaisong fela ga se ponelopele, go tla 'go apaapa dipotso'.
- Tlhokego ya maemo a dipotso e maleba, k.g.r. e akaretse dipotso tsa seemo se se kwa tlase, se se mo magareng le se se kwa godimo mo kabong e e letleletsweng.
- Seemo sa go thatafala ga dipotso le sa go thatafala ga pampiri ka kakaretso se maleba le mophato.
- Madio a a abetsweng potso a tsamaisana le kgwetlho ya tiro le ditlhokego tsa teko.
- Memorantamo o letla dikarabo tse di mmalwa tse di maleba, bogolosegolo mo dipotso tse di bulegileng.
- Go dirisitswe mefuta e e farologaneng ya dipotso (Lebelela tshobokanyo ya mefuta ya dipotso mo go **Mametlelelo B**).

152. Netefatso ya boleng e thusa go tshetsetsa le go aga bokgoni jwa barutabana mo ditsamaisong tsa thuto go thagisa dipolelo tse di amogelesegang mo baneng le mo basweng. Ka go aroganya, go tihaloganya le go diragatsa maemo le tse di solofetsweng, netefatso ya boleng e thusa go tsholeisa maemo mmogo le tse di solofetsweng le maemo a tsepamo mo barutabaneng le mo dikolong.

153.

154. Tekanyetso ya ditiro

155. Tekanyetso ke lereo le le dirisiwang go tihlola molebo wa go fitlhelela go tihaloganya dikemo le tse di solofelwang. E tswela ka go thusa go netefatsa gore go na le molebo o o nepagetseng wa dipolelo tsa barutwana, gore go ithuta go mo seemong se se maleba le gore barutwana ba aga bokgoni jwa go ithuta, go tsenyeletsa dikgono tse di kwa godimo tsa go akanya, tse di tlaa ba letlang go atlega mo isagweng.

156. Tekanyetso ya ditiro tsa tlathhobo ya mo sekolong, **pele** ga di ka kwalwa, e akaretse barutegi jaaka barutabana ba bagolwane, ditlhogo tsa mafapha kgotsa bagakolodi ba serutwa, ba ba maleba, ba ba dirang mmogo, ba ba thalang kaelo le dikao le go thama maemo le tse di solofetsweng go tihlola gore tlathhobo ya sekolo e tlamela barutwana ka ditšhono tse di amogelesegang go fitlhelela maemo le tse di solofetsweng **pele** ditiro di ka kwalwa.

157. Tekanyetso ya tiro ya tlathhobo e tshwanetse go dirwa ka go dirisa ditlhokego tse di latelang:

- ditiro tsa tlathhobo di tsamaisana le PPKT;
- ditiro tsa tlathhobo le didiriswa di a amogelesega, di a lekana gape di a kgonagala;
- ditaelo tse di nyalanang le ditiro tsa tlathhobo di tshagisitswe ka bottalo;
- diteng di tshwanetse go tsamaisana le se barutwana ba se rutilweng;
- tiro ya tlathhobo e se ke ya gobeletsa ka gope;
- puo ya tiro ya tlathhobo e tsamaisana le maemo a puo e barutwana ba e dirisang;
- maemo le bothata jwa dipotso tsa ditiro tsa tlathhobo a tsepame mo ditlhokegong tse di tshagisitsweng mo PPKT.

158. Go nna le seabe ga barutabana, mo go tshameng melebo ya tlathhobo ka ko tsaya karolo mo ditiwaneng tsa tekanyetso, ke kgato ya maemo a a kwa godimo a tihabololo ya borutegi.

159. Ditiirwana tse dingwe tsa tekanyetso di tlaa diragadiwa **moragoga** go kwalwa ga tiro ya tlathhobo.

6. Maemo le bothata jwa dipotso mo dipuong

Dipotso ga di tlhamiwe tsothle ka go lekana – dipotso tse di farologaneng di tlhoka maemo le mefuta e farologaneng ya dikakanyo tsa barutwana.

160. Maemo a dipotso

161. Tlhokego ya maemo a dipotso ke mofuta le maemo a dikakanyo tse di tlokegang tsa barutwana gore ba tle ba kgone go araba dipotso ka katlego.

- Dipotso tsa maemo a a kwa godimo ke tse di tlhokang gore morutwana a dirise botswerere jwa go akanya tshedimosetso e a e ithutileng pele gore a tlhame le go tshegetsa karabo ya gagwe ka mabaka le bopaki jo bo thaloganyegang. Mofuta o wa potso ka gale kepotso e e bulegileng, e e ranolegang, e e sekasekang, e e botsolotsang, e e dirisang tshedimosetso e e fitlheletsweng mo maemong a a farologaneng le a yona, e e tlamaganyang.
- Dipotso tsa maemo a a kwa tlase ke tse di tlhwaelegileng. Di tlhoka gore barutwana ba gakologelwe tshedimosetso e ba e neilweng kgotsa e ba e ithutileng. Ga di tloke mabaka kgotsa kakanyo e e tseneletseng. Go le gantsi dipotso di tllhamaletse, di amana le go gakologelwa gape di lekanyetsa kitso fela – dinthla le tsamaiso.

162.

163. Mefuta e e farologaneng ya dipotso e tlaa rulaganngwa go ya ka thekesonomi ya ga Barrett, go latela

164. maemo otlhe a dipotso go tlhokometswa karologantsho e e supilweng:

165. Maemo 1 le 2: 40% ya palogotlhe ya maduo

166. Maemo 3: 40% ya palogotlhe ya maduo

167. Maemo 4 and 5: 20% ya palogotlhe ya maduo

168. **ELA TLHOKO:** Lebelela lenaane le le fa tlase.

169. Thekesonomi ya ga Barrett

170.	171. Tlhaloso	172. Mefuta ya dipotso
Ma		

173. 174. Tiriso ya tshedimosetso ka tlhamalalo
1 (tshedimosetso e e mo sethangweng)
177. 178. Thulaganyo sešwa (go tlhatlhamolola, go
2 kopanya/tlamaganya kgotsa go rulaganya
tshedimosetso)
181. 182. Go itseela tshwetso. (go dirisa tshedimosetso
3 mo maemong a maitemogelo a gagwe a
botho).
186. 187. Tlathhobo (dikatholo mabapi le boleng)
4
190. 191. Kgathegelo (tlathhoba diphithhelelo tsa
5 sethangwa)
194.
195. Thekesonomi e e boeleditsweng ya ga Bloom e bontsha maemo a a farologaneng a dipotso:
196.

198. Maemo a bothata jwa dipotso

199. Maemo a bothata jwa potso a kaya bonolo jo morutwana a kgonang go araba potso ka jona. Maemo a a tlhalosiwa e le a a kgwetlho e e bonolo, e e lekaneng, e e thata kgotsa e thatathata.
200. Ke eng se se *dirang* potso go *nna* thata?
201. E le nngwe kgotsa di le pedi tsa dintlha tse di latelang dina le tshwaetso mo maemong a bothata jwa diteng:
• Diteng (dikakanyo/dintlha/melawana/ditsamaiso), sk.

197.

- Go le gantsi diteng tse di atolositsweng di thata le go feta kgotsa diteng tse di ithutilweng mo Mophato 10 le tse di boelediawang le go diriwa mo Mophato 11 le 12 gantsi di nna bonolo mo Mophatong wa 12.
- Palo ya dikgato tse di tlhokegang kgotsa boleele jwa karabo bo ka tshwaetsa bothata jwa potso.
- Ditemosi (potso)
 - Puo, setlhangwa kgotsa setshwantsho se se dirisitsweng se ka tshwaetsa bothata jwa potso.
 - Go buisa gape go go tlhokegang kgotsa nako e e lekanyeditsweng e ka tshwaetsa bothata jwa potso.
- Tiro (tsamaiso/dikgato)
 - Dipotso tse dikhutshwane kgatlihanong le temana kgotsa tlhamo –dikarabo tse di tlhokang go kwala go go atolositsweng go le gantsi dipotso tsa teng di thata le go feta.
 - Dikgato tse di ntshitsweng kgotsa go aroganya dipotso – dipotso tse di bulegileng di thata go feta tse di rulaganeng, k.g.r. dipotso tse di kaelang barutwana.
- Tsibogo e e solofetsweng
 - Kabo ya maduo, memorantamo, sk. dintlha tse di tlhokegang mo memorantamong kgatlihanong le dintlha tse di solofetsweng mo potsong.

202. **Ela tlhoko:** maemo mangwe le mangwe a dipotso a na le maemo a farologaneng a bothata

203.

7. Dikao tsa Ditiro tsa Tlhatlhobo ya mo Sekolong le Dimemorantamo

Mongwe a ka kgona go tlhopha le go tokafatsa ditiro tse di letlelelang barutwana ditšhono tsotlhe ka go netefatsa ditlhokego tsa maemo a dipotso le go tlhokomela dipopego tsa ditiro tseo di di dirang go nna ditiro tsa maemo a a kwa godimo kgotsa a a kwa tlase.

Maemo le mokgwa wa go akanya o barutwana ba dirang ka ona o tlhomamisa se ba tlaa se ithutang.

209. 7.1 Mophato 10: Dikgweditharo¹ - 4

TIRO 1: Kgweditharo 1 - Tiro ya Molomo

Tekatlhaoganyo ya Theetso

Go kgona go reetsa sentle ke karolo e e botlhokwa ya tlhaeletsano go mongwe le mongwe. Mo barutwaneng ba rona, ikatiso e e kaelwang ke morutabana ke nngwe ya mekgwa e e siameng ya go tokafatsa bokgoni jo. Morutwana yo o nang le bokgoni jo bontle jwa tekatlhaloganyo ya theetso o tlaa kgona go nna le seabe thata mo ditlhaeletsanong.

Go ruta bokgoni jwa theetso ga go ka ke ga gatelelwa thata mo phaposiborutelong ya tlhaeletsano. Go aga bokgoni jwa theetso go botlhokwa thata mo barutwaneng ba Puo ya Gae.

Fa maikaelelo a go ithuta a tlhalositswe mo phaposiborutelong ya puo, barutwana ba ka tlhoma mogopolo mo go fitlheleleng tlotlofoko e e rileng, dikatiso tsa thutapuo, go reeletsa maitlhommo a a farologaneng, le jalo le jalo. Tlhaloso e e tlhapileng e, e tlaa thusa barutwana go aga maikaelelo a a rileng mo nakong a khutshwane. Sekao, fa barutwana ba boleletswe gore thuto e ka ga go neela dikaelo, ba ka kgona go tlhoma mogopolo mo go gakologelweng tlotlofoko e e dirisiwang mo tirwaneng e.

Go botlhokwa go boloka molebo wa go tlhaeletsana le ba bangwe fa go rutiwa Setswana Puo ya Gae. Le fa go ntse jalo, gape go botlhokwa go farologanya tsepamo ya barutwana ka go tlhoma mogopolo mo bokgoning jo bo tlhokegang go nna setswerere mo puong ya gae. Tekatlhaloganyo ya theetso ke bokgoni jo bo tlhokegang.

Fa go bopiwa didiriswa tsa thuto le go ithuta go tsweletsa go aga bokgoni jwa tekatlhaloganyo ya theetso, barutwana ba tshwanetse go rotloediwa le go dula ba rotloetsegile. Se, se ka fitlhelelwa bontle ka go tlhomamisa bomaleba ba didiriswa tsatheetso, malepa a a dirisiwang go ruta, le tiriso ya didiriswa tse di rurifaditsweng. Go dirilwe dikao tsa tekatlhaloganyo ya theetso go go thusa.

Mokgwa wa go tsamaisa tiro e e tlhomameng ya tekatlhaloganyo ya theetso:

- Abela barutwana letlhare le le sa kwalelang.
- Tsibosabarutwana ka mofuta wa tshedimosetso e ba tlaa e reetsang le go nolofatsa setlhangwa.
- Setlhangwa sa theetso sa Mophato 10 se nne boleele jwa mafoko a a ka nnang 200, Mophato 11 mafoko a a ka nnang 300 sa Mophato 12 se nne mafoko a a ka nnang 400.
- Ka nako ya **puiso ya ntlha**, morutabana o tshwanetse go buisa setlhangwa ka bonako gore barutwana ba tlwaele diteng tsa sona. (*Morutabana a ka gatisa setlhangwa kgotsa gatisa mongwe yo o itseng go buisa setlhangwa.*) Ka nako e, barutwana ba reetse fela mme ba se ka ba kwala.

- Ka nako ya **puiso ya bobedi**, setlhangwa se buisiwe ka lebelo le le tlwaelesegileng. Ka nako e ya puiso, barutwana ba ka kwala dintlha.
- Morago ga puiso ya bobedi, barutwana ba tshwanetse go newa dipotso mme banewe nako e e lekaneng go araba dipotso ka dipolelo tse di feletseng.
- Gongwe, morutabana a ka nna a buisetsa barutwana dipotso mme a arabele mo letlhareng le le sa kwalwang sepe.
- Netefatsa gore dipotso le ditlhokego tsa tsona di tlhaloganngwa ke botlhe.
- Dipotso tsa tekatlhaloganyo ya theetso di tshwanetse go latela ditlhokego tsa Thekesonomi ya ga Barrett.
- Tlhatlhobo yotlhe e e tlhomameng e tshwanetse go tshwaiwa ke morutabana.
- Barutwana ba tshwanetse go bona maduo a dikarabo tsa bona gore batle ba ithute go tswa mo diphosong tse ba di dirileng. Se, ke karolo e e botlhokwa ya tlhatlhobo e e tlhomameng.

TIRO 1: Tiro ya Molomo

Tekatlhaloganyo ya Theetso

Sekao 1

DITAELO GO MORUTABANA:

- Tlhalosetsa barutwana gore tiro e tlaa diriwa jang.
- Buisa setlhangwa sa tekatlhaloyanyo ya theetso gangwe. Barutwana GA BA A LETLELELWA go kwala dintlha ka puiso ya ntlha. Buisa setlhangwa lekgetlho la bobedi.

Barutwana ba letleletswe go kwala dintlha jaanong.

- Buisa dipotso ka bongwe ka bongwe, o neela barutwana nako e e lekaneng go di araba. Kgotsa neela barutwana lokwalopotso o be o ba letle nako e e lekaneng go araba.
- Tshwaya tiro ya barutwana o bo o rekote maduo.
- Naya barutwana tšhono ya go amogela maduo a bona le go dira ditshiamiso.

SETLHANGWA

Bosekisi jwa Aforikaborwa bo tshwaragana le tiro e kgolo mabapi le go sekisa le go neela moatlhodi dipatlisiso gore a kgone go athola. Ga se kgetse e potlana go dira tiro e, bogolo jang fa bosenyi bo amana le dipolao tsa bakapelo. Oscar Pistoriouso ne a dira motlholo ka letsatsi la baratani, ka go bolaya Reeva Steenkamp. Tiragalo e e ngokile kgatlhego ya bobegadikgang ba boditšhaba.

Moatlhodi Masipa morago ga go reetsa ka tlhoafalo, o ile a tsaya tshwetso ya go phara molatofadiwa ka molato wa polao e seng ka maikaelelo. Mosekisi e leng Gerrie Nel o ne a boletsa dipotso kwa pele le kwa morago. Go utulola nnete, gone ga eta go diragadiwa mokgwa o setswalo sa ntlwana se neng se thubiwa ka teng.

Katlholo e ne ya akabatsa baitsemolao ba le bantsi. Tsheko e tsere nako e telele ka dingangisano magareng ga Gerrie Nel le Roux. Dipotso tsotlhe tse Nel a neng a di botsa, di ne tsadira goremolatofadiwa a iphithele a lela. Ka dinako dingwe tiragalo e, e ne e dira gore kgotla e emisiwe nakwana e le gore maikutlo a a kwa godimo a wele tlase. Bontsi bo ne bo solofetse gore dipotso tsa ga Nel di ka dira gore katlholo e nne e e kwa godimo.

[E rulagantswe sešwa go tswa mo Inthaneteng]

Tekatlhaloganyo ya Theetso

Sekao 1

Leina: _____ Mophato: _____

Letlha: _____

Dipotso:

Araba dipotso tse di latelang ka ga tshedimosetso e o ntseng o e reeditse.

1. Mokapelo wa ga Oscar Pistorious yo o umakilweng mo temaneng ke mang? (1)

2. Ke tiragalokgolo efe e e neng ya ngoka kgatlhego ya boditšhaba. (1)

3. Naya leina la moatlhodi yo go neng go solofetswe katlholo mo go ena. (1)

4. Motswasetlhabelo o ne a senola maikutlo afe ka nako e a neng a botsolotswa dipotso ka yona. Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (3)

5. Neela lebaka le le neng le dira gore bontsi bo solofele katlholo e e kwa godimo thata. (2)

6. Ke mekgwa efe e mebedi e e neng ya dirisiwa go utolola nnete? (4)

7. Ke tiro efe e kgolo e e lebaneng bosekisi jwa Aforikaborwa? (1)

8. Goreng kgotla e ne e na le go eta e emisiwa nakwana? (2)

PALOGOTLHE: 15

Memorantamo: Sekao 1

- (1) Reeve Steenkamp (1)
- (2) Fa Oscar Pistorious a ne a thuntsha le go bolaya mokapelo wa gagwe. (1)
- (3) Moatlhodi Masipa (1)
- (4) Kutlobotlhoko ka ntata ya fa dipotso dingwe di ne di mo ledisa. (2)
- (5) Ka ntlha ya dingangisano tse di gagametseng magareng ga Gerrie Nel le Roux. (2)
- (6) a. Mosekisi Gerrie Nel o ne a boletsa dipotso kwa pele le kwa morago. (2)
b. Nako e ntsi go ne go diragadiwa ka mokgwa wa patlisiso e e tseneletseng ka mokgwa o setswalo sa ntlwana se thubilweng ka teng, se, e le go upolola nnete go tswa mo dipaking. (2)
- (7) Go sekisa / go neela moatlhodi bopaki jwa go ntsha katlholo (E le nngwe fela). (1)
- (8) Gore maikutlo a molatofadiwa/Oscar a wele tlatse. (2)

PALOGOTLHE: 15

Tekatlhologanyo ya Theetso:

Sekao 2

Setlhangwa

E ne ya re mo kgweding ya Sedimonthole, Lefapha la Bojanala la leba kwa sedikeng sa Ngaka Ruth Segomotsi Mompoti kwa mmasepaleng wa selegae wa Greater Taung. Lebakalegolo e ne e le go etleeletsa le go inyalanya le moletlo wa DJ NATION ANNUAL BASH.

Moletlo wa ngwaga le ngwaga wa kwa Taung Sports Ground, wa go keteka bofelo jwa ngwaga, o na le kgogedi mo bojanaleng jwa Porofense le jwa diporofense tse di mabapi jaaka Kapa Bokone, Foreisitata, Gauteng le jwa dinaga tse di mabapi jaaka Botswana, Lesotho le Swaziland.

Maikaelelomagolo a Lefapha ke go tsenya tirisong lenaane la togamaano mo go tsa meletlo le go go gogelabajanala mo porofenseng.

Puso e eme nokeng moletlo ono ka e tsholetsa le go etleeletsa borakgwebopotlana ba metse le metsana ya Porofense go tsenyeletsa ditrope le ditrotswana. Moletlo o, o itumedisa borakgwebopotlana ba mafelo a.

Botshelo jwa lelapa la ga mme Lesolang Mohiti bo fetotswe ke moletlo o. O kgonne go isa leitibolo la gagwe kwa Yunibesithing ya Bokone Bophirima go ya go tsenela dithuto tsa molao. Bontsi jwa bagwebipotlana ba dira madi ka go rekisa dijo, dino, metsi, meaparo e e kwadilweng porofense ya Bokone Bophirima.

Moletlo ono o tsaya selebo le setshwano sa go itumedisa batho ka borrammino ba maemo a a kwa godimo ba porofense ya Bokone Bophirima ba tsenyeletsa HHP, Cassper Nyovest, Fifi Coer, Notshi, MC Tsotso.

[E rulagantswe sešwa go tswa go Internal NewsUpdate April 2016]

Sekao 2

Leina: _____ Mophato: _____

Letlha: _____

Dipotso:

Araba dipotso tse di latelang ka ga tshedimosetso e o ntseng o e reeditse.

1. Temana e e bua ka moletlo ofe? (1)

2. Moletlo o ne o tshwaretswe kwa sedikeng sefe mo Bokone Bophirima? (1)

3. Ke Lefapha lefe le le tsereng maikarabelo a go rulaganya meletlo ya mofuta o? (1)

4. Neela mabakamagolo a le mabedi a Lefapha ka moletloo. (2)

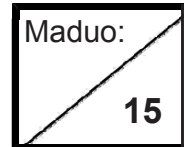
5. Ditlamorago tsa moletlo o mo bagwebing ke dife? (2)

6. Goreng puso e etleeletsa meletlo e e tshwanang le e. (2)

7. Moletlo o, o fetotse botshelo jwa lelapa la ga Mme Lesolang Mohiti. Dumela kgotsa o ganele mme o tshegetse ka lebaka. (2)

8. Meletlo ono, o itshupile fa e le kgogedi mo bojanaleng jwa naga ya Aforikaborwa fela.

Araba ka Ee kgotsa Nnyaya o bo o neela lebaka. (2)

DITIRO TSA KGWEDITHARO 1

TIRO 2: Go kwala

Tlhamo

Kaedi le ditaello go barutabana ka kwadisa ya tlhamo

Barutwana ba tshwanetse ba bo ba itse mefuta e e latelang ya ditlhamo:

- Kanelo – go tlotla kgang kgotsa go itumedisa;
- Tlhaloso – go tlhalosa tiragalo ka mokgwa o o tlabosang/wa go kgona go ipopela setshwantsho sa se se tlhalosiwang;
- E e sa tseyeng letlhakore – go tlhagisa matlhakore a a farologaneng a dintlhakemo tsa ngangisano o bo o tsaya tshwetso ya gago;
- Ngangisano – go tlhagisa ntlhakemo o tshegeditse letlhakore le le rileng gore mmuisi a bo a dumelane le kakanyo ya gago;
- Maitlhamo – go tlhagisa tsibogo ya maikutlole kakanyo ya mokwadi ka ga ntlha e e rileng

Dikaello le ditaello tsa go ruta ka kakaretso

- Kaela barutwana ditsela tsa go tlhopha setlhogo se se maleba/ se se ba siametseng.
- Totobatsa botlhokwa jwa dikgato tsa go kwala. Barutwana ba rulaganye pele ka go dirisa mokgwa o ba o tlhaloganayang bonolo, k.g.r. mmapa wa tlhaloganyo, go kokoanya dintlhakgolo, jalo jalo.
- Barutwana ba kwale setlhangwa sa ntlha. Kaela barutwana gore ba tlhotlhe jang diphoso mo setlhangweng sa ntlha. Setlhangwa sa bofelo se se ke sa nna kgatiso ya sa ntlha.
- Gakolola barutwana ka melawana ya go kwala tlhamo.
- Faposa barutwana go kwala ka ga diteng tse di seng maleba kgotsa go dirisa puo e e sa amogeleseng.

Tekathaloganyo ya Theetso:

Sekao 3

Setlhangwa

“Ngwetsi ya me, tlou ya me, mmalelapa la ga Tau,
Ga ke tsamae mo motseng, ke utlwa se, ke utlwe sele.
Batho botlhe ba a tshega, ba tshega Tau Tawana,
Ba re o leswe o a nkgamme e le morutabana.
Le wena fa ba go bua pelo ya me e gelela madi.
Fa nka bo ke sa bone ke ka bo ke re ba a sotla.
Ngwetsi ya me o nkutlwe, o reetse puo ya me.
Ntlo ya gago e lorole e ka tsenya motho sehuba,
A gotlholo a kgwa madi, a ba a kgwa le makgwafo.
Lelapa ga o dile, le tshwana le lesaka.
Motse wa gago, ngwetsi ya me, o ka re motse wa Sesarwa.
Monna yo Tau Tawana, ke ikana ka rraago,
Ga a tshwane le lesoga, mme ntswa a na le mosadi
Ga a tlhape jaaka gale go bo metsi ga o mo gele.
O nthetse, ngwetsi ya me, tlou ya me o nkutlwe.
Monna ngwana wa mosadi, o direlwa ke mosadi,
O mo tlhapisa mmele le diaparo o a tlhatswa;
O apaya dijo a kgore nama gotlhe le morogo.
Dira jalo Gaalelelwe, o tlaa tshela ka iketlo;
Tlhokomologa tseo tsotlhe o tlaa lela motshegare.
Monna fa o mo sotla o tlaa tsewa ke ba bangwe.
Fa o bona ngwetsi ya me, Gaalelelwe fa o lepa,
Botshelo jono bo bokete, dikgaisano di dintsi.
Monna o a huparelwa, o huparelwa ka ditiro;

[Dikgang tse pedi, G.C. Motlhasedi]

Tekatlhaloganyo ya Theetso

Sekao 3

Leina: _____ Mophato: _____

Letlha: _____

Dipotso:

1. Puisano e, e fa gare ga bomang? (2)

2. Mmui a re ke eng se se dirang gore a dumele dipuo tsa motse? (2)

3. A puo ya mmui e bontsha lorato kgotsa go sotla mmuisiwa? Tshegetsa karabo yagago ka lebaka. (2)

4. Go ya ka mmui ke eng se se tlaa diragalelang mmuisiwa fa a ka ikgatholosa dikgakololo tsa gagwe? (2)

5. Ke tlhagiso efe e e bolelang gore monna o direlwa sengwe le sengwe? (2)

6. Mokwadi a re monna o tshegediwa ka eng? (1)

7. A o dumalana le mmui gore Gaalelelwe ga a na tlhokomelo. Tshegetsa karabo yagago ka lebaka. (2)

8. Ntlo e e lerole e ama jang boitekanelo jwa motho? Neela dintlha di le pedi. (2)

Memorantamo

Sekao 3

1. Mmatsale le ngwetsi (2)
2. Le ena o kgona go iponela dilo tse batho ba buang ka tsona (2)
3. Lorato- O utlwisiwa botlhoko ke fa batho ba tshega lelapa la gagwe/
Go sotla – Mafoko a mmui a a dirisang a pheteletso a a sotla. (2)
4. Basadi ba bangwe bat la mo tseela monna (2)
5. *Monna ngwana wa mosadi, o direlwa ke mosadi/O mo tlhapisa mmele le diaparo o a tlhatswa;* (2)
6. Ka ditiro (2)
7. Ntlo e e leswe/ga a tlhokomele monna. (2)
8. E tsenya motho sehuba/o gotlholo a kgwa madi/o kgwa makgwafo(di le pedi fele (2)

PALOGOTLHE: [15]

DITIRO TSA KGWEDITHARO 1

TIRO 2: Go kwala

Tlhamo

Kaedi le ditaello go barutabana ka ga go kwadisa tlhamo

Barutwana ba tshwanetse ba bo ba itse mefuta e e latelang ya ditlhamo:

- Kanelo – go tlotla kgang kgotsa go itumedisa;
- Tlhaloso – go tlhalosa tiragalo ka mokgwa o o tlabosang/wa go kgona go ipopela setshwantsho sa se se tlhalosiwang;
- E e sa tseyeng letlhakore – go tlhagisa matlhakore a a farologaneng a dintlhakemo tsa ngangisano o bo o tsaya tshwetso ya gago;
- Ngangisano – go tlhagisa ntlhakemo o tshgeditse letlhakore le le rileng gore mmuisi a bo a dumelane le kakanyo ya gago;
- Maitlhamo – go tlhagisa tsibogo ya maikutlole kakanyo ya mokwadi ka ga ntlha e e rileng

Dikaelo le ditaello tsa go ruta ka kakaretso

- Kaela barutwana ditsela tsa go tlhopha setlhogo se se maleba/ se se ba siametseng.
- Totobatsa botlhokwa jwa dikgato tsa go kwala. Barutwana ba rulaganye pele ka go dirisa mokgwa o ba o tlhaloganayang bonolo, k.g.r. mmapa wa tlhaloganyo, go kokoanya dintlhakgolo, jalo jalo.
- Barutwana ba kwale setlhangwa sa ntlha. Kaela barutwana gore ba tlhotlhe jang diphoso mo setlhangweng sa ntlha. Setlhangwa sa bofelo se se ke sa nna kgatiso ya sa ntlha.
- Gakolola barutwana ka melawana ya go kwala tlhamo.
- Faposa barutwana go kwala ka ga diteng tse di seng maleba kgotsa go dirisa puo e e sa amogelesegeng.

TIRO 2: Go kwala: Tlhamo

Sekao 1

Maduo:

50

Leina: _____ Mophato: _____

Letlha la neelo: _____

DITAELO:

- Tlhopha setlhogo se le SENGWE go tswa go tse di latelang o bo o kwale tlhamo.
- Boleele jwa tlhamo bo nne mafoko a le 300 - 350.
- Gakologelwa go rulaganya, go tseleganya le go tlhotlha tlhamo ya gago diphoso. Supa thulaganyo ya gago ka botlalo o bo o thale mola go ralala setlhangwa sagago sa ntlha pele o tlagisa tlhamo ya gago ya bofelo.
- Tlhamo ya gago e tlaa tlathlobiwa go latela ditlhokego tse di mo ruboriking e e tsenyeleditsweng mo tirong e.
- Naya tlhamo ya gago setlhogo fa go sena se se filweng.

1. E ne e le tsala ya boammaaruri.

[50]

2. E e mašwi ga e itsale.

[50]

3. Letsatsi la gololo ya dipholo tsa marematlou.

[50]

4. Botlhokwa le tshomarelo ya metsi

[50]

Lebelela ditshwantsho tse di latelang mme morago o tlophse se le sengwe o bo o kwala tlhamo ka sona. O se le bale go naya tlhamo ya gago setlhogo .

5

[Inthanete]

[50]

6

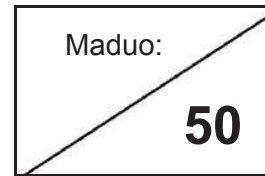
PALOGOTLHE: 50

TIRO 2: Go kwala: Tlhamo

Sekao 2

Leina: _____ Mophato: _____

Letlha la neelo: _____

DITAELO:

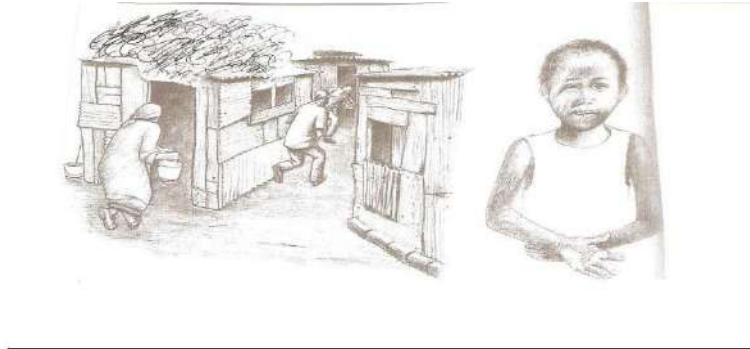
- Tlhopha setlhogo se le SENGWE go tswa go tse di latelang o bo o kwale tlhamo.
 - Boleele jwa tlhamo bo nne mafoko a le 300 - 350.
 - Gakologelwa go rulaganya, go tseleganya le go tlotlha tlhamo ya gago diphoso. Supa thulaganyo ya gago ka botlalo o bo o thale mola go ralala setlhangwa sagago sa ntlha pele o tlhagisa tlhamo ya gago ya bofelo.
 - Tlhamo ya gago e tlaa tlhatlhobiwa go latela ditlhokego tse di mo ruboriking e e tsenyeleditsweng mo tirong e.
 - Naya tlhamo ya gago setlhogo fa go se na se se filweng.
1. Letsatsi leo ke ne ka gopola kgalemelo ya ga mme.
 2. Diritibatsi mo matshelong a bašwa.
 3. Ka lemoga gore thupa e tshwanetse go busediwa mo dikolong.
 4. Bašwa ba dirisa ditshwanelo tsa bona botlhaswa mme go di ba tseela, ke go ba neela mo diatleng tsa babogisi.
 5. Lebelela ditshwantsho tse mme o kwale tlhamo ka tsona.

5.1

[www.picturenet.com]

5.2

[Segarona, E E Pooe le ba bangwe]

Tiro 2: Kaelo le ditaello tsa go tshwaya tlhamo

- Dirisa ruboriki e e mametleletsweng ya go tshwaya tlhamo.
- Ga go ne go tlhagiswa kaedi e e totobetseng ya go tshwaya dikao tse gonne seo se lekanyetsa boithlamedi.
- Morutabana a itlwaetse tlhaloso ya tlhokego nngwe le nngwe mo ruboriking.
- Tlhokomela gore barutwana ba ranola ditlhogo tse ka tllhamalalo kgotsa ka tsela ya botshwantshi bogolosegolo fa ba tsibogela ditshwantsho. Dithanolelo tsotlhe di elwe tlhoko ka go lekana.
- Go nne le kgolagano e e totobetseng magareng ga setshwantsho le tlhamo.
- Buisa tlhamo **gangwe (lwa ntlha)** gore o tlhaloganye **diteng** ntle le go tshwaediwa ke dintlha tsa puo le popego.
- Abela diteng maduo a le 30, o ikaegile ka ditlhokego tsa maemo a a nyalanang le tlhamo. Tlhokomela ditlhokego dingwe le dingwe mo maemong ao. Fa tlhamo e wela mo maemong a mabedi, aba maduo go latela maemo a bontsi jwa ditlhokego bo tlhagelelang mo go ona.
- Fa diteng tsa tlhamo di fapogile setlhogo **gotlhelele** kgotsa di se maleba, aba maduo a diteng go latela ditlhokego tsa maemo a ntlha mo ruboriking (o se ke wa abela morutwana lefela).
- Buisa tlhamo **lwa bobedi** jaanong o supe diphoso tse di mo puong, thutapuo, popego ya dipolelo, ditemana le kagego.
- Abela puo maduo a le 15 go latela ditlhokego tse di nyalanang le puo e e dirisitsweng mo tllhamong. Puo e akaretsa: mopeleto, matshwaopuiso, tlhopho ya mafoko, segalo, rejisetara le puo ya botshwantshi.
- Abela kagego maduo a le 5 go latela kakanyo ya gago ka kagego e e amogelesegang ya tlhamo – tatelano ya ditemana e e nyalanang le go tlhaloganyega le kelelo ya ditemana go tswa go e nngwe go ya go e nngwe, dintlha, kgaoganyo ya ditemana le bolelee.

DITIRO TSA KGWEDITHARO 1

TIRO 3: Go kwala

Ditlhangwa tsa Tirisano

- Barutwana ba tshwanetse go itse mefuta yotlhe ya ditlhangwa tsa tirisano jaaka di tlhagisitswe mo pholising.
 - lekwalo la botsalano/makwalo a semmuso a (kopo/ngongorego/kgwebo/kopo ya phatlhatiro/kakgolo)
 - lekwalo la semmuso le le e seng la semmuso go ba kgatiaso
 - lokwaloikitsiso le lekwalophelegetso
 - tsa botshelo jwa moswi
 - lenanetema le metsotso ya kopano
 - pegelo
 - thadiso
 - athikele ya lekwalodikgang
 - athikele ya makaseni
 - mmuisano
 - potsotherisano
 - puo
- Kaela barutwana ditsela tsa go tlhopha setlhogo se se maleba/ se se ba siametseng.
- Totobatsa botlhokwa jwa dikgato tsa go kwala. Barutwana ba rulaganye pele ka go dirisa mokgwa o ba o tlhaloganyang bonolo, k.g.r. mmapa wa tlhaloganyo, go kokoanya dintlhakgolo, jalo jalo.
- Barutwana ba kwale setlhangwa sa ntlha. Kaela barutwana gore ba tlhotlhe jang diphoso mo setlhangweng sa ntlha. Setlhangwa sa bofelo se se ke sa nna kgatiso ya sa ntlha.
- Gakolola barutwana ditlhokego tsa kagego go feleletsa ditiro tse.
- Gakolola barutwana gore tiro nngwe le nngwe ya setlhangwa sa tirisano e tlhoka segalo se se rileng le rejisetara go latela baamogedi.
- Faposa barutwana go kwala ka ga diteng tse di seng maleba kgotsa go dirisa puo e e sa amogeleseng.

TIRO 3: Go kwala

Setlhangwa sa Tirisano

Sekao 1

Maduo:

25

Leina: _____ Mophato: _____

Letlha la neelo: _____

DITAELO:

1. Tsibogela nngwe ya ditlhogo tse di tlaa latelang.
2. Boleele jwa tsibogo ya gago bo nne mafoko a le 180 - 200.
3. Kwala nomoro le setlhogo sa setlhangwa se o se tlhophileng, sekao:
 - 1.1 Lekwalo la Botsalano
4. Gakologelwa go bontsha dikgato tsotlhe tsa go kwala. Setlhangwa sa ntlha se se sa tlhotlhiwang diphoso ga se kitla se amogelwa
5. Tlhoma mogopolo mo kagegong, puo, rejisetara le baamogedi.
6. Setlhangwa sagago se tlaa tshwaiwa go latela ruboriki e e mametleletsweng.

Ditlhogo:

1.1 LEKWALO LA BOTSALANO

Lo ne lo iphokisitse phefo mmogo le batsadi ba gago ka nako ya malatsi a boikhutso a dikgakologo. Lebelela setshwantsho se se fa tlase mme morago o kwalele tsala ya gago o mo lotlegele ka leeto le lo neng lo le tsere le se o ithutileng sona ka nako ya leeto leo.

[25]

[Drum: 03 Lwetse 2015]

1.2 PUO

Tsala ya gago e dirile moletlo morago ga gore a fitlhelele lokwalo lwa borutabana kwa yunibesithing ya Tshwane. O go kopile jaaka tsala ya tlhogo ya kgomo gore o tle go neelana ka **puo**. Kwala puo e o tlaa neelanang ka yona.

[25]

1.3 **PEGELO**

O mokapoteine wa motshameko o o rileng mo sekolong sa lona. Sekolo sa gago se ne se mekamekane le se sengwe ka motshameko oo. Mongwe wa batshameki ba setlhopha sa lona o ne a bona dikgobalo tse di masisi ka nako ya motshameko. Mogokgo wa sekolo sa lona o go kopile gore o mo kwalele pegelo e e tihomameng ka tiragalo eo le se sedirilweng morago ga gore motshameki a bone dikgobalo.

[25]

1.4 **LENANETEMA LE METSOTSO YA KOPANO**

Kwalalenanetema le metsotsoyakopanoyabarutwana e eneng e tshwerwe mabapi le ttiriso ya dritibatsi mo sekolong sa lona.

[25]

1.5 **MMUISANO**

O gaufi le go ya ditšhabeng/go gorosa sego sa metsi mme o tshwere mmuisano le mmemmaago. Motsadi o batla gore letsatsi leo le ketekiwe ka mosese o mosweu le lebolomo. Wena o dumela gore seo ke tshenyo ya madi a lo ka bong lo simolola botshelo ka ona. Kwala mmuisano o o maleba magareng ga gago le motsadi wa gago.

[25]

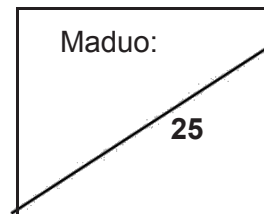
PALOGOTLHE:

25

TIRO 3: Setlhangwa sa Tirisano

SEKAO: 2

LEINA: _____ MOPHATO: _____

LETLHA:LA NEELO _____

DITAELO

1. Tsibogela nngwe ya ditlhogo tse di tlaa latelang.
2. Boleele jwa tsibogo ya gago bo nne mafoko a le 180 - 200.
3. Kwala nomoro le setlhogo sa setlhangwa se o se tlhophileng, sekao: 2.1. Tsa botshelo jwa moswi.
4. Gakologelwa go bontsha dikgato tsotlhe tsa go kwala. Setlhangwa sa ntlha se se sa tlhotlhiwang diphoso ga se kitla se amogelwa
5. Tlhome mogopolo mo kagegong, puo, rejisetara le baamogedi.
6. Setlhangwa sagago se tlaa tshwaiwa go latela ruboriki e e mamemetleletsweng.

Ditlhogo:

2.1 BOTSHELO JWA MOSWI

Malomaago o tlhokafetse mo kotsing ya sejanaga mme o kopilwe ke ba losika gore o ba kwalele **tsa botshelo jwa moswi**. Kwala tsa botshelo jwa moswi.

[25]

2.2 DIPOTSOTHERISANO

O modirediloagoyo a dirangmotlelinikingyamotse, mmebaagibatlholabatlakamathata a afarologanengmo go wena. Kwala **dipotsotherisanotse**mo go tsona o buisanang le kgosiyamotsekamathata a.

[25]

2.3 LEKWALO LA SEMMUSO

Go na le bana ba ba dulang ba le bosu mo motseng wa lona mme Lefapha la Thabololo le Loago le ba tliseditse diaparo le dikobo ka ntlha ya gore bašwa ba motse wa lona ba ne ba kopile thuso eo. Kwalela ba Lefapha la Thabololo ya Loago o ba lebogetse thuso.

[25]

2.4 ATHIKELE YA LOKWALODIKGANG

Kwala **athikele** ya lokwalodikgang kaga tiragalo e e bakilweng ke tirisobotlhaswayadiritibatsimokgaolongyalona.

[25]

PALOGOTLHE: 25

TIRO 3: Setlhangwa sa Tirisano

SEKAO: 3

LEINA: _____ MOPHATO: _____

LETLHA: LA NEELO _____

DITAELO

1. Tsibogela nngwe ya ditlhogo tse di tlaa latelang.
2. Boleele jwa tsibogo ya gago bo nne mafoko a le 180 - 200.
3. Kwala nomoro le setlhogo sa setlhangwa se o se tlhophileng, sekao: 2.1. Tsa botshelo jwa moswi.
4. Gakologelwa go ntsha dikgato tsotlhe tsa go kwala. Setlhangwa sa ntlha se se sa tlhotlhiwang diphoso ga se kitla se amogelwa
5. Tlhome mogopolo mo kagegong, puo, rejisetara le baamogedi.
6. Setlhangwa sa gago se tlaa tshwaiwa go latela ruboriki e e mamemetleletsweng.

Ditlhogo:

1. LEKWALO LA BOTSALANO

Tsala ya gago e sa tswa go tlhokafalelwa ke motsadi mme go mathata a a amanang le madi. Kwalela batsadi ba gago lekwalo mme o ba kope gore ba mo duelele loeto lwa go ya kwa Johannesburg Stock Exchange.

2. LEKWALO LA SEMMUSO

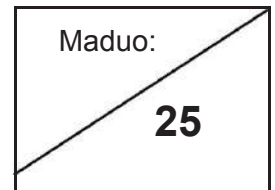
Ngwana wa moagisani wa lona o na le neo ya go opela le go tshameka seletswa sa katara mme o tlhoka madi go tswelatsa neo e. Kwalela Lefapha la Botaki leSetso go mo kopela thuso.

3. LENANETEMA LE METSOTSO

Kwala lenanetema le metsotso ya kopano ya mokgatlo wa lona wa bašwa mo lo neng lo buisana ka tse lo tlleng go di dira ka lesatsi la ga Rre Mandela.

4. BOTSHELO JWA MOSWI

Morutwana wa sekolo sa lona o tlhokafetse mo dintweng tsa ditlhopha tsa bosenyi. Kwala tsa botshelo jwa moswi tse di tlaa buisiwang kwa phitlhong.

TIRO 3: Go kwala

Setlhangwa sa Tirisano

Kaedi ya go tshwaya

- Dirisa ruboriki e e mametleletsweng ya go tshwaya setlhangwa sa tirisano.
- Morutabana a itlwaetse tlhaloso ya tlhokego nngwe le nngwe mo ruboriking.
- Buisa setlhangwa **gangwe (lwa ntlha)** gore o tthaloganye diteng le sebopego ntle le go tshwaediwa ke dintlha tsa puo le popego.
- Abela diteng maduo a le 15, o ikaegile ka ditlhokego tsa maemo a a nyalanang le karabo. Tlhokomela ditlhokego dingwe le dingwe mo maemong ao. Fa karabo e wela mo maemong a mabedi, aba maduo go latela maemo a ditlhokego tse bontsi bo tlhagelelang mo go ona.
- Ruboriki ga e letlelele gore morutwana a sokelwe dirope (go ntshiwa ga maduo go tswa mo go a palogotlhe) fa diphoso e le tsa kagego. Tlhokomela gore sebopego ke nngwe ya ditlhokego tsa karolwana ya diteng ka jalo ga go ka kega lebelelwa sona fela.
- Fa diteng di fapogile setlhogo **gotlhelele** kgotsa di se maleba, aba maduo a diteng go latela ditlhokego tsa maemo a ntlha mo ruboriking (o se ke wa abela morutwana lefela).
- Buisa karabo **lwa bobedi** jaanong o supe diphoso tse di mo puong, thutapuo, popego ya dipolelo, ditemana le kagego.
- Abela puo maduo a le 10 go latela ditlhokego tse di nyalanang le puo e e dirisitsweng mo tthamong. Puo e akaretsa: mopeleto, tlhopho ya mafoko, segalo, rejisetara le setaele.

Tiro 3: Go kwala

Setlhangwa sa Tirisano

Sekao 1 – Kaedi ya go tshwaya

Ditlhogo

1. Lekwalo la Botsalano

Lekwalo le kwalelwe tsala.

Segalo le rejisetara tsa lekwalo di nne tse di sa
tlhomamang. Diponagalo tse di latelang di tlhagisiwe:

- Aterese ya mokwadi
- Letlha
- Ditumediso
- Bokhutlo jo bo maleba
- Leina la mokwadi

Diteng di tsenyeletse dintlha ka botlalo tsa leeto.

2. Puo:

Puo e tshwanetse go kgaoganngwa ka ditemana.

Segalo, puo le rejisetara tsa puo di tshwanetse go nna maleba le baamogedi le
phitlhelelo ya dithuto. Puo e rotloetse le go gakolola go latela setlhogo.

Go nne le matseno a a totobetseng le bokhutlo.

3. Pegelo e e tlhomameng:

3. Pegelo e e tlhomameng:

Pegelo e kwalelwa setheo se se rileng, motlhatlhojwa o neelana ka diphitlhelelo le dikatlanegiso tsa se a neng a laetswe go se dira.

- Leina la sekolo, moromedi le moamogedi di tlhagisiwe.
- Setlhogo sa pegelo se bolele ka botlalo gore go begwa ka ga eng.
- E kwalwa ka pakapheti.
- Morutwana a saene, a supe tiro kgotsa maemo a gagwe le letlha le a kwadileng pegelo ka lona.
- Setlhogo se kwalwe.
- Pegelo e tlhagise ditragalo tsa loeto ka botlalo (diphitlhelelo).
- Neelana ka dikatlanegiso tsa gore go ka dirwang mo maetong a a latelang.
- Bokhutlo e nne jo bo solofetsweng

4. Lenanetema le Metsotso

Lenanetema le tlhagisiwe.

Go buisanwe ka botlalo ka dintlha tsotlhe tse di mo lenanetemeng.

Diteng di tsenyeletse tshedimosetso e e nyalanang le ntlha nngwe le nngwe.

Ntlha e nngwe le e nngwe e tlotliwe mo temaneng ya yona e bile go dirisiwe ditlhogwana.

Barutwana ga ba tlhoke go kwala metsotso ya kopano yotlhe. Go ka nopolwa fela dintlhana go tswa mo metsotsong ya kopano ka ntlha ya palo e e lebelwetseng ya mafoko.

Metsotso e tshwanetse go kwalwa ka pakapheti gape go tlhagisiwe ditshwetso fela e seng motlotlo o o feletseng.

5. Mmuisano:

Barutwana ba bope seemo se se rileng pele ba kwala mmuisano wa bona.

Mmuisano o nne magareng ga morutwana le mmaagwe go latela potso.

Go dirisiwe sebopego se se nepagetseng sa mmuisano. Diponagalo tse di latelang di tlhagisiwe:

- Maina a dibui
- Khutlwana
- Go dirisiwe puosebui/mafoko a mmui ka tlhamalalo
- Go se nne le matshwao a nopollo

Tiro 3: Go kwala

Setlhangwa sa Tirisano

Sekao 2 – Kaedi ya go tshwaya

Ditlhogo

2.1 Tsa botshelo jwa moswi

Go neelwe tshedimosetso ya tse di latelang:

Segalo sa tsa botshelo jwa moswi se nne bonolo/ fefofatsa. Leina le sefane tsa moswi di tlhagisiwe(go ka neelwa le a moswi a tlwaelegileng ka ona). Se se bakileng loso se tlhagisiwe. Dithutego tsa moswi. Kemo ya nyalo le bana fa ba le gona. Dintlha ka se moswi a tlaa gopolwang ka sona. Leboko la kgotla ya moswi. Puo e nne ya phefofatso, kutlwelobotlhoko le tlotlo.

2.2. Potsotherisano

Barutwana ba tshwanetse go bopa seemo se se rileng. Ke mang yo o tsenetseng potsotherisano? Potsotherisano e nne magareng ga mokwadi le motsenelapotsotherisano.

Rejisetara le segalo tsa potsotherisano di tlaa tlhomamisiwa ke motsenelapotsotherisano.

Go dirisiwe sepopego sa mmuisano.

Diponagalo tse di latelang di tlhagisiwe:

- Leina la mmui le latelwe ke khutlwana
- Go dirisiwe puosebui/mafoko a mmui ka tlhamalalo
- Go se nne le matshwao a nopo

2.3 Lekwalo la tebogo

Lekwalo le kwalelwe go moamogedi.

Segalo le rejiisetara tsa lekwalo di nne tse di tthomameng. Diponagalo tse di latelang di tlhagisiwe:

- Aterese ya mokwadi
- Letlha
- Aterese ya moamogedi
- Tumedisio .
- Setlhogo sa lekwalo/kgang
- Bokhutlo jo bo maleba

Morutwana a thagise ka botlalo se a se lebogelang.

2.4 Athikele ya Lekwalodikgang:

Go nne le setlhogwana

Athikele e tshwanetse go kgaoganngwa ka ditemana. Go dirisiwe dikholomo

Segalo le rejiisetara ya athikele e nne maleba le diteng.

Temana ya matseno e arabe dipotso tse di latelang:

- mang,
- eng,
- leng,
- kae,
- goreng le
- jang.

PALOGOTLHE: 30

Tiro 3: Go kwala

Setlhangwa sa Tirisano

Sekao 3 – Kaedi ya go tshwaya

Ditlhogo

1. Lekwalo la botsalano

Puo e e dirisiwang e nne puo e e tshwanelang baamogedi ba tshedimose tso Mokwadi a ka ya lololo ka dikgang tsa gagwe.

Dintlha tse di latelang tse di amanang le popego di tshwanetse go akarediwa:

- Letlha
- Ditumediso
- Bokhutlo jo bo maleba
- Leina la mokwadi

Diteng tsa lekwalo di tlhagise kopo, seemo sa kwa gaabo tsala le tshegetso ya gore goreng loeto lo lo le botlhokwa.

2. Lekwalo la semmuso

Puo mo lekwalong e nne e e totlang (ya semmuso)

Mokwadi ga a dikadike o tsena ka gangwe mo dikgannyeng tsa

botlhokwa Dintlha tse di latelang tse di amanang le popego di akarediwe:

- Aterese ya mokwadi
- Letlha
- Aterese ya moamogedi
- Ditumediso
- Setlhogo sa kgang
- Bokhutlo jo bo maleba

Morutwana a tlhalose dintlha tsa kopo ka botlalo

3. Lenanetema le metsotso

Lenanetema le ikaege ka dintlha tse di tlhagisitsweng mo potsong Metsotso e akaretse dintlha tse di latelang:

- Kamogelo
- Maitato
- Puiso le kamogelo ya metsotso e e fetileng
- Dintlha go tswa mo metsotsong e e fetileng
- Dintlha tse dintšhwa
- Go kwalwe ditshwetso e seng dipuisano
- Bokhutlo

Diteng, ditlhagiso, maikaelelo a letsatsi le lenaneo lotlhe la lona.

4. Botshelo jwa moswi

Go neelwe tshedimosetso ya tse di latelang:

Segalo sa tsa botshelo jwa moswi se nne bonolo/ fefofatsa. Leina le sefane tsa moswi di tlhagisiwe(go ka neelwa le moswi a tlwaelegileng ka lona). Se se bakileng loso se tlhagisiwe. Dithutego tsa moswi. Kemo ya nyalo le bana fa ba le gona. Dintlha ka se moswi a tlaa gopolwang ka sona. Leboko la kgotla ya moswi. Puo e nne ya phefofatso, kutlwelobotlhoko le tlotlo.

KGWEDITHARO 2

Tiro 5: Tiro ya Molomo

Go bua go go Ipaakanyeditsweng

Kaedi le Ditaelo go morutabana ka ga go baakanyetsa tsamaiso ya go bua go go ipaakanyeditsweng

Go bua go diriwe mo seemong sa maitemogelo a botshelo jwa leruri. Se se raya gore ba tlhophe diteng tse di maleba le matshelo a bona kgotsa dilo tse ba kgonang go ikamanya le tsona kgotsa tse ba kalebelelang mo go tsona.

Morutwana o tshwanetse go:

- 1 ntsha bopaki ba thulaganyo.
- 2 dirisa dikgono tsa tlhaeletsano jaaka go gatelela kgotsa go kgaotsa, tlhatlhoso ya lentswe le tebo ya matlho.
- 3 dirisa matseno le bokhutlo ka nonofo.
- 4 aga dintlha ka tlhaloganyo le ka nonofo.
- 5 tsibogela dipotso ka ga tlhagiso ya gagwe .

Rotloetsa barutwana go akanya ka ga se ba se ratang mme ba tlhophe setlhogo se se maleba/nepagetseng. Gatelela thulaganyo. A ba simolole thulaganyo mo phaposiboruteng fa go kgonega. Gatelela ka moo matseno a a siameng a ka bopang kana a senya puo ka teng. Letla barutwana go kokoanya dintlha tse di kgonegang. Netefatsa gore bokhutlo le bona bo rulagantswe. Se rotloetse bokhutlo jo bo tlhagelelang fela. Gakolola barutwana gore bokhutlo ke karolo ya bofelo e morutabana a e utlwang pele a tsaya tshwetso ya go aba maduo.

Fa thulaganyo e setse e feditswe, le puo e le ya boleele jo bo lekaneng, netefatsa gore barutwana ba fetisetsa puo ya bona mo dikarateng tsa go ikgopotsa. O ba bolelele gore o batla gore puo e nne boleele jo bo kae. Rotloetsa barutwana go ikatisetsa tlhagiso. Bua le bona ka ga tebo ya matlho, lobelo lwa go bua, tlhatlhoso ya lentswe le tiriso ya go kgaotsa go se nene. Ba gakolole gore go botlhokwa jang go gakologelwa ntlha ya gore ba tlhaeletsana le bareetsi le go tsaya tsia tshusumetso ya bona mo bareetsing!

Pele barutwana ba simolola ka ipaakanyo ya bona, go botlhokwa go tsaya nako e e rileng go sekaseka sediriswa sa kabo ya maduo le bona gore ba tle ba itse gore ba ya go tlathlobiwa jang.

Tsenyeletsa ditšhono tse dintsi tsa gore barutwana ba katise kgono ya bona ya go bua ka kakaretso mo thulaganyetsothutong ya gago.

Tiro 5: Tiro ya Molomo

Go bua go go ipaakanyeditsweng

Letlha la neelo: _____

Ditaelo

- Rulaganya puo ya gago.
- Tlhagiso ya gago ya molomo e nne boleele jo bo maleba le mofuta wa tiro. (Puo: 4-5 metsotso; Dipuisano: 20-25 metsotso)
- Latela ditaelo ka kelotlhoko.
 - Dira dipatlisiso tse di tseneletseng ka ga setlhogo se o se tlhophileng.
 - Kgobokanya ditlangwa mme o di boloke (ditshwantsho, diphousetara, dikhathunu kgotsa ditlangwa tse dingwe tsa pono). Bontsha kgotsa lebisa kwa go tsona ka nako ya go tlhagisa puo ya gago.
 - Kwala puo e e tlaa reng fa e buisiwa, ka lebelo le le lekaneng, e tseye metsotso e le meraro. Buisetsa tsala ya gago temana e o e rulagantseng gore a kgone gogo thusa ka kapodiso le puiso ka thelelo.
 - Lekanyetsa tlhagiso ya gago ka nako.
 - Netefatsa gore morutabana wa gago o kgona go latela le go tlhaloganya puo ya gago bonolo.
 - Fa o setse o kgotsofetse ka boleele jwa puo yagago le tshedimosetso e o nang le yona, dira dikarata tsa go ikgopotsa. Dikarata tsa go ikgopotsa ke dintlhana tse dikhutshwane tse o tlaa di dirisang fa o tlhagisa puo yagago. Dikarata tsa go ikgopotsa tse di siameng di tlhagisa fela dintlhakgolo tsa puo go go gopotsa tlhagiso ya gago yotlhe. Nomora dikarata tsa gago tsa go ikgopotsa gore o kgone go tlhagisa tshedimosetso ka tatelano e e nepagetseng.
 - Maduo a tlaa abiwa go latela selekanyo sa ipaakanyo le thulaganyo se se tlaa bonagalang mo tlhagisong ya puo.
 - Lebelela sediriswa sa kabo ya maduo se se tlaa dirisiwang go tlhatlhoba tlhagiso / go bua go go ipaakanyeditsweng. Netefatsa gore ka letsatsi la tlhatlhobo ya molomo o na le tse di latelang: setlangwa sa bofelo sa puo ya gago; dithusa-tlhagiso tsa pono le dikarata tsa go ikgopotsa.

DITLHOGO

MOFUTA: PUO/MMUISANO/DIPUISANO TSA LEKOKO/NGANGISANO/DIPOTSOTHERISANO

Tlhopha setlhogo se le sengwe go tswa go tse di lateng kgotsa o ipatlele sa gago:

- Dikgogakgogano tsa sepolotiki.
- Boipelaetso le tirisodikgoka
- Go nwa bojalwa ga bašwa ke tlhoraboroko mo setšhabeng.
- Koafatso ya ikonomi ya naga
- Ditlhaselo tsa bareagedi
- Letsatsi la Mandela mo Aforikaborwa
- Bojanala mo Aforikaborwa.
- **Go ipatlela setlhogo sa gago:**
 - Tlhopha kgang/ntlha e e go kgatlhang. O kgathalela eng? Ke eng se o ka ratang go ithuta go le go ntsi ka ga sona? Sala dikgatlhegelo tsa gago morago mme o tlaa fitlhelela setlhogo sa gago.
 - Netefatsa setlhogo le morutabana wa gago pele o simolola ka dipatlisiso tsa gago.
 - Tlhaloganya maikaelelo a gago sentle: a o batla go tlhotlheletsa bareetsi ba gago; go ba itsise ka ga setlhogo; kgotsa go anela fela ka kgang e e itumedisang?

TOTAL: 10

KGWEDITHARO 3

Tiro 8: Tiro ya Molomo

Go bua go go ipaakanyeditsweng

Letlha la neelo: _____

Ditaelo

- Rulaganya puo ya gago.
- Tlhagiso ya gago ya molomo e nne boleele jo bo maleba le mofuta wa tiro. (Puo: 4-5 metsotso; Dipuisano: 20-25 metsotso)
- Latela ditaelo ka kelotlhoko.
 - Dira dipatlisiso tse di tseneletseng ka ga setlhogo se o se tlhophileng.
 - Kgobokanya ditlhangwa mme o di boloke (ditshwantsho, diphousetara, dikhathunu kgotsa ditlhangwa tse dingwe tsa pono). Bontsha kgotsa lebisa kwa go tsona ka nako ya go tlhagisa puo ya gago.
 - Kwala puo e e tlaa reng fa e buisiwa, ka lebelo le le lekaneng, e tseye metsotso e le meraro. Buisetsa tsala ya gago temana e o e rulagantseng gore a kgone go go thusa ka kapodiso le puiso ka thelelo.
 - Lekanyetsa tlhagiso ya gago ka nako.
 - Netefatsa gore morutabana wa gago o kgona go latela le go tthaloganya puo ya gago bonolo.
 - Fa o setse o kgotsofetse ka boleele jwa puo ya gago le tshedimosetso e o nang le yona, dira dikarata tsa go ikgopotsa. Dikarata tsa go ikgopotsa ke dintlhana tse dikhutshwane tse o tlaa di dirisang fa o tlhagisa puo ya gago. Dikarata tsa go ikgopotsa tse di siameng di tlhagisa fela dintlhakgolo tsa puo go go gopotsa tlhagiso ya gago yotlhe. Nomora dikarata tsa gago tsa go ikgopotsa gore o kgone go tlhagisa tshedimosetso ka tatelano e e nepagetseng.
 - Maduo a tlaa abiwa go latela selekanyo sa ipaakanyo le thulaganyo se se tlaa bonagalang mo tlhagisong ya puo.
 - Lebelela sediriswa sa kabo ya maduo se se tlaa dirisiwang go tlhatlhoba tlhagiso / go bua go go ipaakanyeditsweng. Netefatsa gore ka letsatsi la tlhatlhobo ya molomo o na le tse di latelang: setlhangwa sa bofelo sa puo ya gago; dithusa-tlhagiso tsa pono le dikarata tsa go ikgopotsa.

DITLHOGO

MOFUTA: PUO/MMUISANO/DIPUISANO TSA LEKOKO/NGANGISANO/DIPOTSOTHERISANO

Tlhopha setlhogo se le sengwe go tswa go tse di lateng kgotsa o ipatlele sa gago:

- Seabe se mogaka yo o mo ratang a se diretseng naga ya gaeno.
- Mosola le bosula jwa thekenoloji mo matshelong a rona mabapi le tlhaeletsano.
- Go sa utlwisisaneng ga bašwa le bagolo.
- Mosola wa melemo ya kalafi ya setso e e farologaneng mo matshelong a rona.
- Maemo a thuto mo nageng ya rona a phutlhamisiwa ke eng?
- Dikhuduego tse di amanang le go rebolwa ga ditirelo.
- **Go ipatlela setlhogo sa gago:**
 - Tlhopha kgang/ntlha e e go kgatlang. O kgathalela eng? Ke eng se o ka ratang go ithuta go le go ntsi ka ga sona? Sala dikgatlhegelo tsa gago morago mme o tlaa fitlhelela setlhogo sa gago.
 - Netefatsa setlhogo le morutabana wa gago pele o simolola ka dipatlisiso tsa gago.
 - Tlhaloganya maikaelelo a gago sentle: a o batla go tlhotlheletsa bareetsi ba gago; go ba itsise ka ga setlhogo; kgotsa go anela fela ka kgang e e itumedisang?

TOTAL: 10

KGWEDITHARO 4

Tiro 10: Tiro ya Molomo

Go bua go go sa Ipaakanyediwang

Kaedi le Ditaello go morutabana ka ga go baakanyetsa tsamaiso ya go bua go go sa ipaakanyediwang

Go bua go diriwe mo seemong sa maitemogelo a botshelo jwa leruri. Se se raya gore ba tlhophe diteng tse di maleba le matshelo a bona kgotsa dilo tse ba kgonang go ikamanya le tsona kgotsa tse ba kalebelelang mo go tsona.

Morutwana o tshwanetse go:

- dirisa dikgono tsa tlhaeletsano jaaka go gatelela kgotsa go kgaotsa tlhatlhoso ya lentswe le tebo ya matlho.
- dirisa matseno le bokhutlo ka nonofo.
- aga dintlha ka tlhaloganyo le ka nonofo.
- tsibogela dipotso ka ga tlhagiso ya gagwe .

Letla barutwana go tlhopha setlhogo go tswa mo go tse o di rulagantseng mo dipampitshaneng. Go tlhopha morutwana a le mongwe mme a fiwe nako ya metsotso e ka nna 3 go ipaakanya pele a ka neelana ka puo ya gagwe. Pele morutwana wa ntlha a bua, letla yo o latelang go tlhopha setlhogo a tle a itse go ipaakanya fa wa ntlha a bua mo metsotsong e ka nna 2-3. A barutwana ba latelane fela jalo, yo mongwe o ipaakanya fa yo mongwe a neelana ka puo ya gagwe.

Gatelela ka moo matseno a a siameng a ka bopang kana a senya puo ka teng. Gakolola barutwana gore bokhutlo ke karolo ya bofelo e morutabana a e utlwang pele a tsaya tshwetso ya go aba maduo.

Bua le barutwana ka ga tebo ya matlho, lobelo la go bua, tlhatlhoso ya lentswe le tiriso ya go kgaotsa go se nene. Ba gakolole gore go botlhokwa jang go gakologelwa ntlha ya gore ba tlhaeletsana le bareetsi le go tsaya tsia tshusumetso ya bona mo bareetsing!

Pele barutwana ba simolola ka ipaakanyo ya bona, go botlhokwa go tsaya nako e e rileng go sekaseka sediriswa sa kabo ya maduo le bona gore ba tle ba itse gore ba ya go tlhotlhabiwa jang.

Tsenyeletsa ditšhono tse dintsi tsa gore barutwana ba katise kgono ya bona ya go bua ka kakaretso mo thulaganyetsothutong ya gago.

Tiro 10: Tiro ya Molomo

Go bua go go sa ipaakanyediwang

Letlha la neelo: _____

Ditaelo

- Rulaganya puo ya gago.
- Tlhagiso ya gago ya molomo e nne boleele jo bo maleba le mofuta wa tiro. (Go bua go go sa ipaakanyediwang 2-3 metsotso)
- Latela ditaelo ka kelotlhoko.
 - Kgobokanya dintlha mme o di boloke mo nakong e khutshwane.
 - Kwala puo e e tlaa reng fa e buisiwa, ka lebelo le le lekaneng, e tseye metsotso e le meraro.
 - Netefatsa gore morutabana wa gago o kgona go latela le go tlhaloganya puo ya gago bonolo.
 - Kwakwala dintlhana tse dikhutshwane tse o tlaa di dirisang fa o tlhagisa puo ya gago.
 - Maduo a tlaa abiwa go latela selekanyo sa ipaakanyo le thulaganyo se se tlaa bonagalang mo tlhagisong ya puo.
 - Lebelela sediriswa sa kabo ya maduo se se tlaa dirisiwang go tlhatlhoba tlhagiso / go bua go go sa ipaakanyediwang.
 - Dirisa matseno a a ngokang e bile a kgatlhisa.
 - Dirisa rejisetara, setaele, lentswe le puo e e maleba.
 - Bontsha bokgoni ba go tlhaloganya setlhogo le go nna maleba.
 - Bontsha bokgoni ba go dirisa melawana ya puo.

DITLHOGO:

Tlhophisa pampitshana go tswa mo go tse di kgobokantsweng mme morago o ipaakanyetse go bua ka setlhogo se o tlaa bong o se tlhophile. Ipaakanyo ya gago e tlaa nna ya metsotso e ka nna 3.

1. Mogoloo ga a kgone go bua mo phitlhong ya motsadi wa lona. O kopiwa go bua boemong jwa bana.
2. Lo laleditse mokhanselara go tla go bua mo sekolong sa lona ka kotsi ya diritibatsi. **Itsise mokhanselara** pele a neelana ka puo ya gagwe.
3. O mokwaledi wa mokgatlo wa bomme wa lekoko la sepolotiki le le sa tswang go tlhamiwa maikaelelo e le go tsenya balekgotla ba mmasepala wa selegae kgatelelo ya go potlakisa ditirelo. E nnile nako e telele go sena metsi mo motseng. Go nnile le ketelo ya **barongwa ba puso** e le ka tlhotlheletso ya modulasetilo wa mokgatlo o o umakilweng oo. **Neela puo ya ditebogo** o totile banna le seabe mo go reng kwa bofelong puso e ile ya sekegela morafe tsebe.
4. Maitemogelo a ke se kitlang ke a lebala mo botshelong.

7.2 Mophato 11: Dikgweditharo 1 –4

KGWEDITHARO 1

TIRO 1: Tiro ya Molomo

Tekatlhaloganyo ya Theetso

Sekao 1

DITAELO GO MORUTABANA:

- Tlhalosetsa barutwana gore tiro e tlaa diriwa jang.
- Buisa setlhangwa sa tekatlhaloyanyo ya theetso gangwe. Barutwana GA BA A LETLELELWA go kwala dintlha ka puiso ya ntlha. Buisa setlhangwa lekgetlho la bobedi. **Barutwana ba letleletswe go kwala dintlha jaanong.**
- Buisa dipotso ka bongwe ka bongwe, o neela barutwana nako e e lekaneng go di araba. Kgotsa neela barutwana lokwalopotso o be o ba letle nako e e lekaneng go araba.
- Tshwaya tiro ya barutwana o bo o rekote maduo.
- Naya barutwana tšhono ya go amogela maduo a bona le go dira ditshiamiso.

SETLHANGWA

Tona ya Merero ya Metsi le Tikologo o saenile tumalano le molekanenae wa kwa Vietnam. Se e nnile tumalano ya dinaga di le pedi tse, ka ga maitlhommo a go fedisa bosetlhogo le tshotlakako ya diphologolo bogolo ditshukudu. Maitlhommo a tumalano e, ke go fedisa go bolawa le go kgomolwa ga dinaka tsa ditshukudu. Tumalano e, e totobaditse fa go kgomolwa ga dinaka ka bosetlhogo go le kgatlhanong le molao.

Tonakgolo ya Bokone Bophirima ena o boletse fa go bolawa le go kgomolwa ga dinaka tsa ditshukudu go ka se tlhole go itshokelwa ka gope. O ne a bua fa go tlile go nna le molawana wa gore sesole sa naga se tshwanetse sa thusa mo ntlheng e.

O tlhagisitse ntlha e morago ga gore ditshukudu di le robedi di tlaselwe kwa polasaneng ya Klipkopspruit gaufi le Rustenburg.

Lephata la bosenyi jwa maemo a a kwa godimo "The Hawks", le netefaditse fa tshukudu nngwe e kgaotswe lenaka mo bokhutlong jwa beke. "The Hawks" ga e a tlhagisa dintlha ka botlalo tebang le ntlha e.

Tonakgolo o tlhalositse fa puso e tshwanetse go gagamatsa molao mo go rebolweng ga ditetla tsa go tsoma mo nageng. Lebaka ke gore batho ba ba rebolelwang tetla ya go tsoma ba di dirisetsa mabaka a sele a etsa botsokunape le bonweenwee. O tlhalositse fa go rebolwa ga ditetla go tlaa lebelewa ka 'itlho le le ntšhotšhoo.

Mo ditshukudung di le robedi tse di bolailweng, e le nngwe e ne e le namane fa di le supa di ne di setse di godile. Botlhoko jwa ntho ke gore dingwe tsa ditshukudu di kgomotswe dinaka, tsa kgaolwa ditsebe le go gonngwa matlho. Nngwe e e tshegadi e fitlhetswe e kgaotswe dikarolwana tsa sesadi.

[E rulagantswe go tswa mo Sowetan 2013]

Tekatlhaloganyo ya Theetso

Sekao 1

Leina: _____ Mophato: _____

Letlha: _____

Dipotso:

Araba dipotso tse di latelang ka ga tshedimosetso e o ntseng o e reeditse.

1. Molekane yo o saenileng tumelano le Tona ya Merero ya Metsi le Tikologo ke wa naga efe? (1)

2. Ke dinaga tse kae tse di saenileng tumelano e e tlhalosiwang mo temaneng? (1)

3. Lephata la bosenyi le le tlhagisang dintlha ka ga tlaselo ya ditshukudu le bidiwa eng? (1)

4. Ditshukudu tse di tlasetsweng di tlasetswe kae? (2)

5. Maitlomo a tumalano ya dinaga tse pedi tse, e ne e le eng? (2)

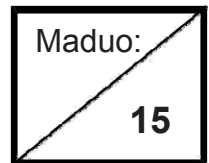
6. Ke leano lefe le batho ba ba bolayang ditshukudu ba le dirisang go ka di fitlhelela? (2)

7. Fa o lebile, ke kgato efe e puso e tlaa tshwanelwang ke go e tsaya go thibela dipolao le ditshotlakako tsa ditshukudu? (2)

8. A tumalano e, ke ya go sireletsa ditshukudu fela? Tshegetsa ka karabo ya gago ka lebaka. (2)

9. A o dumelana le ntlha ya gore ditshukudu di a sotlakakiwa? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)

PALOGOTLHE: 15

MEMORANTAMO

SEKAO 1

1. Vietnam. (1)
2. Tse pedi. (1)
3. The Hawks (1)
4. Klipkopspruit gaufi le Rustenburg (2)
5. Ke go fedisa go bolawa le go kgomolwa ga dinaka tsa ditshukudu. (2)
6. Go batla tetla ya go tsoma. (2)
7. Kgato ya go gagamatsa molao mo go reboleng ditetla tsa go tsoma mo nageng/
Go rebolwa ga ditetla go tlaa lebelelwa ka leitlho le le ntšhotšho. (2)
8. Ee. Go buiwa fela ka ditshukudu mo temaneng e. (2)
9. Ee. Di a bolawa/ di kgomolwa dinaka/ di kgaolwa ditsebe/di gonngwa matlho
/di kgaolwa dikarolo tsa sesadi. (2)

[15]

Tekatlhaloganyo ya Theetso

Sekao 2

SETLHANGWA

Lefapha la Thuto la Bokonebophirima gammogo le sekolopotlana sa Sol Plaatjie, ba ne ba rulagantse moletlo o mogolo thata wa go amogela semmuso, naletsana ya poko, sekgantshwane sa Bokonebophirima, se barutwana ba bantsi ba ka se tswelang pelo, Andile Botlhale Boikanyo. Morutwana yo wa dingwaga di le lesomenngwe, o ne a amogelwa morago ga go emisa maAforikaborwa dipelo ka bothakga le botswerere mo kgaisanong ya boraro ya 'SA's Got Talent'.

Botlhale, fela jaaka leina la gagwe le kaya, o ne a gakgamatsa le go tlhokisa ba le bantsi puo ka go gapa moputso wa maemo a ntlha mo kgaisanong e e neng e gagametse go gaisa, e ngangile mo go maswe. O ne a emisa baatlhodi, babogedi, bana le bagolo kwa malapeng ka dinao, a tlatsa difatlhego tsa bona ka menyeba le boitumelo fa a ne a tshololela tswina ya poko mo ditsebeng tsa bona; ka go tsatsanka mogaka wa bagaka, Rre Nelson Mandela ka poko e e rokotsang mathe. Meduduetso le megoo ya tlala ka malapa otlhe a a neng a bogetse.

Dibui tsotlhe go akaretsa batsadi ba gagwe, rre Lebone le mme Mamsy Boikanyo, mogokgo wa sekolo rre Bremmer le Mokhuduthamaga wa nako eo mme Louisa Mabe, ba ne ba bua ba sa kgale mathe ganong ka bothakga le manontlhotlho a Botlhale a bontshitseng bokgoni jwa gagwe ka ona.

Mo puong ya gagwe ya letsatsi, Mokhuduthamaga o ne a dira boikuelo jo bogolo mo setšhabeng gore go se ka ga nna le motho ope yo o ka lehang go bolaya le go lomeletsa bokgoni jwa naletsana e, gonne naga ka bophara e sa ntse e solofetse go le gontsi mo go ena. Mokhuduthamaga o ne a netefatsa gape gore ga go na se se tshwanetseng go ema mo tseleng ya Lefapha go thusa Botlhale, fa a tlhoka thuso mo thutong le mo go tsweletseng bokgoni jwa gagwe pele.

[Mafikeng Mail: 2012]

Tekathaloganyo ya Theetso

Sekao 2

Leina: _____ Mophato: _____

Letlha: _____

Dipotso:

Araba dipotso tse di latelang ka ga tshedimosetso e o ntseng o e reeditse.

1. Botlhale o fentse kgaisano efe? (1)

2. Botlhale ke morutwana wa sekolo sefe? (1)

3. Fa o lebile, Mokhuduthamaga yo o neng a bua kwa moletlong o ke wa lefapha lefe? (1)

4. Mokhuduthamaga yo o ne a dira tsholofetso efe ka letsatsi leo? (2)

5. A o dumelana le ntlha ya gore leina le ile boreelelong? Tshegetsa karaboya gago ka lebaka. (2)

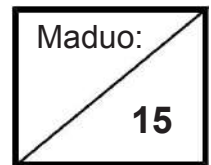
6. Tiragalo e, e tlhagisitse maikutlo afe mo difatlhegong tsa baatlhodi le babogedi? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka (2)

7. Rre Nelson Mandela o itsege e le molwelakgololosego mo Aforikaborwa. Nopolatthalosoe e senolang tlhagiso e go tswa mo temaneng. (2)

8. Ke thuso efe e Lefapha le ikaelelang go neelana ka yona mo go Botlhale? (2)

9. A re tlaa bo re nepile fa re ka re kgaisano e e ne e lebeleetswe ke setšhaba sotlhe? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)

PALOGOTLHE: [15]

MEMORANTAMO

SEKAO 2

1. SA's Got Talent (1)
2. Sol Plaatjie (1)
3. La Thuto. (1)
4. Gore Lefapha le tlaa thusa Botlhale go tswelletsa bokgoni jwa gagwe. (2)
5. Ee. Botlhale o botlhale fela jaaka leina la gagwe. (2)
6. A boitumelo ka gonne difatlhego tsa bona di tletse menyobo. (2)
7. Mogaka wa bagaka (2)
8. Thuso mo thutong le mo go tswelletseng bokgoni jwa gagwe pele. (2)
9. Ee, gonne e ne e lebeletswe ke bana le bagolo. (2)

PALOGOTLHE:[15]

Tekatlhaloganyo ya Theetso

Sekao 3

SETLHANGWA

La ntlha fa motho a tshela sekolopotlana sa Phehello bofofu, o bona e le sekolo se se tshwanang le tse dingwe. Le fa go ntse jalo, basetsana ba le bane, ba go ipontshang gore ba mo tlase ga dingwaga di le lesomethataro, ba leka go ka iphitlha ka dijeresi le fa go fisa tšhiritšhiri. Basetsana ba, ba ratla la tlou mme ba sa ntse ba kgona go tsenela dithuto.

Sebueledi sa nako eo sa Lefapha la Thuto la Gauteng, se kaile fa sekolo se itsisitse Lefapha gore go na le barutwana ba ba imileng. Sekolo se kopile batsadi ba barutwana gore ba tle mo sekolong go tla go dira dithulaganyo tse di kgethegileng go tshegetsisa barutwana ba.

Makasine wa *Drum* o buile le baitseanape ba le mmalwa ba ba tlhaloganyang maemo a loago a barutwana ba ba iphitlhelang mo go ona sentle le dikgwetlho tse di lebaneng bašwa.

Floyd o dirisana le bašwa letsatsi le letsatsi kwa setheong sa Tikwatikwe ya Tlhabololo ya Bašwa mme o dumela gore kgwetlho e kgolo e e lebaneng barutwana ke go sa kgone go emelelana le kgatelelo go tswa mo ditsaleng. “Go totobetse gore basetsanyana ba, ba tsena mo thobalanong ka maitlhommo a go ikgantshetsa balekane ba bona. Ga ba tlhole ba tsaya karolo mo metshamekong e e farologaneng mme se, se ba naya nako e ntsi eo ba e dirisang botlhaswa. Setheo se, se na le mananeo a a diretsweng go ntsha bašwa mo bosenyeng, diritibatsing le go tsena mo thobalanong ba sa le bannye.

Rose, moeteledipele wa Boitumelo Community Organisation, a re go tlwaelegile gore barutwana ba dikolo tse dipotlana le tse dikgolwane ba se ye sekolong, go ya go tsena mo thobalanong kwa gae fa bagolo ba ile ditirong. Re tlhoka bagakolodi ba ba ka lalediwang kwa dikolong go tla go bua le barutwana ka ditlamorago tsa go tsena mo thobalanong pele ga nako.

[E rulagantswe sešwa go tswa go Drum, 17 Diphlane 2013]

Leina: _____ Mophato: _____

Letlha: _____

Dipotso:

Araba dipotso tse di latelang ka ga tshedimosetso e o ntseng o e reeditse.

1. Sekolo se go buiwang ka sona se se mo porofenseng efe? (1)

2. Baitseanape ba makasine wa Drum o buisaneng le bona, ke ba ditheo dife? (2)

3. Ke basetsana ba bakae ba ba imileng mo sekolong se? (1)

4. Maitlhommo a basetsanyana go tsena mo thobalanong ke afe? (1)

5. Ke kgato efe e e tserweng ke sekolo mabapi le go thusa barutwana ba ba imileng? (2)

6. Lefapha la Thuto le ne le sa bolelelwa ka ga go ima ga barutwana mo sekolong. Dumela kgotsa oganele mme o tshegetse karabo ya gago ka lebaka. (2)

7. A basetsana ba ba imileng mo sekolong ba bontsha ba golosegile? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)

8. Ke eng se Floyd a se kayang e le kgwetlho e kgolo e e lebaneng barutwana? (2)

9. Mananeo a setheo se Floyd a dirisanang le sona a diretswe maikaelelo afe? Neela dintlhadi le pedi. (2)

PALOGOTLHE: [15]

MEMORANTAMO

SEKAO 3

1. Porofense ya Gauteng. (1)
2. Tikwatikwe ya Tlhabololo ya Bašwa le Boitumelo Community Organisation. (2)
3. Ba le bane (1)
4. Go ikgantshetsa ba bangwe. (2)
5. Sekolo se kopile batsadi go tla go dira dithulaganyo tsa go tshegetsa bana. (2)
6. Ke a ganela. Sebueledi sa nako eo sa Lefapha la Thuto la Gauteng, se kaile fa sekolo se itsisitse Lefapha ka go ima ga barutwana. (2)
7. Nnyaya gone ba iphitlha ka dijeresi le fa go fisa tšhiritšhiri. (2)
8. Go sa kgone go emelelana le kgatelelo go tswa mo ditsaleng. (2)
9. Go ntsha bašwa mo bosenyeng/ diritibatsi le go ba ntsha mo go tseneng mo thobalanong
ba sa le bannye. (2)

PALOGOTLHE: [15]

DITIRO TSA KGWEDITHARO 1

TIRO 2: Go kwala

Tlhamo

Kaedi le ditaelo go barutabana ka ga go kwadisa tlhamo

Barutwana ba tshwanetse ba ba itse mefuta e e latelang ya ditlhamo:

- Kanelo – go tlotla kgang kgotsa go itumedisato;
- Tlhaloso – go tlhalosa tiragalo ka mokgwa o o tlabosang/wa go kgona ipopela setshwantsho sa se se tlhalosiwang;
- E e sa tseyeng letlhakore – go tlhagisa matlhakore a a farologaneng a dintlhakemo tsa ngangisano o bo o tsaya tshwetso ya gago;
- Ngangisano – go tlhagisa ntlhakemo o tshegeditse letlhakore le le rileng gore mmuisi a bo a dumelane le kakanyo ya gago;
- Maitlhamo – go tlhagisa tsibogo ya maikutlole kakanyo ya mokwadi ka ga ntlha e e rileg

Dikaelo le ditaelo ka kakaretso tsa go ruta

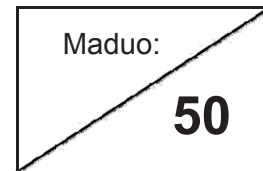
- Kaela barutwana ditsela tsa go tlhopha setlhogo se se maleba/ se se ba siametseng.
- Totobatsa botlhokwa jwa dikgato tsa go kwala. Barutwana ba rulaganye pele ka go dirisa mokgwa o ba o tlhaloganayang bonolo, k.g.r. mmapa wa tlhaloganyo, go kokoanya dintlhakgolo, jalo jalo.
- Barutwana ba kwale setlhangwa sa ntlha. Kaela barutwana gore ba tlhotlhe jang diphoso mo setlhangweng sa ntlha. Setlhangwa sa bofelo se se ke sa nna kgatiso ya sa ntlha.
- Gakolola barutwana ka melawana ya go kwala tlhamo.
- Faposa barutwana go kwala ka ga diteng tse di seng maleba kgotsa go dirisa puo e e sa amogelesegeng.

TIRO 2: Go kwala: Tlhamo

Sekao 1

Leina: _____ Mophato: _____

Letlha la neelo: _____

DITAELO:

- Tlhopha setlhogo se le SENGWE go tswa go tse di latelang o bo o kwale tlhamo.
 - Boleele jwa tlhamo bo nne mafoko a le 350 - 400.
 - Gakologelwa go rulaganya, go tseleganya le go tlhotlha tlhamo ya gago diphoso. Supa thulaganyo ya gago ka botlalo o bo o thale mola go ralala sethangwa sa gago sa ntlha pele o tlhagisa tlhamo ya gago ya bofelo.
 - Tlhamo ya gago e tlaa tlhatlhobiwa go latela ditlhokego tse di mo ruboriking e e tsenyeleditsweng mo tirong e.
 - Naya tlhamo ya gago setlhogo fa go se na se se filweng.
1. A bogadi bo tshwanetse go nna ba madi a mantsintsi fa mosetsana a rutegile. Dumela kgotsa o ganetse. [50]
 2. Ke maikarabelo a batsadi go tlhokomela le go tlamela bana ba bona. [50]
 3. Fa nka bona tšhono ya go tsenela dikgaisano tsa metshameko ya boditšhabatšhaba. [50]
 4. Kwala tlhamo ka setshwantsho se se latelang. O se lebele go naya tlhamo ya gago setlhogo.

[Sunday Sun Firikgong 2013]

[50]

TIRO 2: Go kwala: Tlhamo

Sekao 2

Leina: _____ Mophato: _____

Letlha la neelo: _____

Maduo:

50

DITAELO:

- Tlhopha setlhogo se le SENGWE go tswa go tse di latelang o bo o kwale tlhamo.
 - Boleele jwa tlhamo bo nne mafoko a le 350 - 400.
 - Gakologelwa go rulaganya, go tseleganya le go tlotlha tlhamo ya gago diphoso. Supa thulaganyo ya gago ka botlalo o bo o thale mola go ralala setlhangwa sa gago sa ntlha pele o tlhagisa tlhamo ya gago ya bofelo.
 - Tlhamo ya gago e tlaa tlhatlhobiwa go latela ditlhokego tse di mo ruboriking e e tsenyeleditsweng mo tirong e.
 - Naya tlhamo ya gago setlhogo fa go se na se se filweng.
1. Barutabana ba tshwanetswe go rweswa maikarabelo otlhe fa barutwana ba sa falole. [50]
 2. Rre yo o gaisang. [50]
 3. Kwala tlhamo ka setshwantsho se se latelang. O se le bale go naya tlhamo ya gago setlhogo.

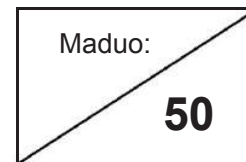
[Inthanete]

[50]

TIRO 2: Go kwala: Tlhamo

Sekao 3

Leina: _____ Mophato: _____

Letlha la neelo: _____

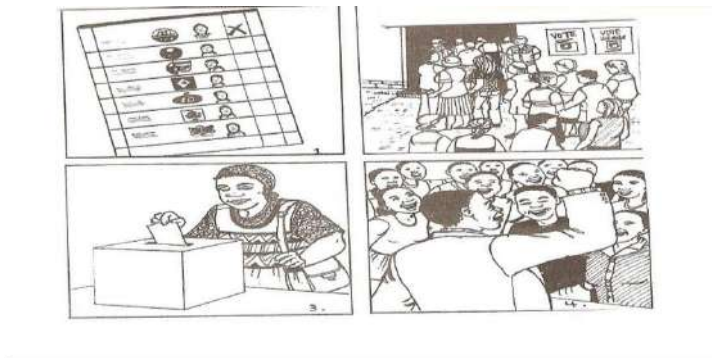
DITAELO:

- Tlhopha setlhogo se le SENGWE go tswa go tse di latelang o bo o kwale tlhamo.
- Boleele jwa tlhamo bo nne mafoko a le 350 - 400.
- Gakologelwa go rulaganya, go tseleganya le go tlhotlha tlhamo ya gago diphoso. Supa thulaganyo ya gago ka botlalo o bo o thale mola go ralala setlhangwa sa gago sa ntlha pele o tlhagisa tlhamo ya gago ya bofelo.
- Tlhamo ya gago e tlaa tlhatlhobiwa go latela ditlhokego tse di mo ruboriking e e tsenyeleditsweng mo tirong e.
- Naya tlhamo ya gago setlhogo fa go se na se se filweng.

Ditlhogo

1. Dikgwetlho mo matsshelong a bašwa ba gompieno di mosola.
2. Madi a kgona go rarabolola tsotlhe. Dumela kgotsa o ganetse.
3. Fa nka nna morutabana wa Setswana.
4. Fa katlholelo loso e ka busediwa mathata a mantsi a ka rarabololwa le fa gongwe re tlaa bo re nyeletsa setšhaba ka thapo.
5. Lebelela ditshwantsho tse mme o kwala tlhamo ka tsona. Gakologelwa go neela tlhamo ya gago setlhogo.

5.1

[Segarona, E E Pooe le ba bangwe]

5.2

[Segarona, E E Pooe le ba bangwe]

Tiro 2: Kaelo le ditaelo tsa go tshwaya

- Dirisa ruboriki e e mametleletsweng ya go tshwaya tlhamo.
- Ga go ne go tlhagiswa kaedi e e totobetseng ya go tshwaya dikao tse gonne seo se lekanyetsa boithlamedi.
- Morutabana a itlwaetse tlhaloso ya tlhokego nngwe le nngwe mo ruboriking.
- Tlhokomela gore barutwana ba ranola ditlhogo tse ka tlhamalalo kgotsa ka tsela ya botshwantshi bogolosegolo fa ba tsibogela ditshwantsho. Dithanolelo tsotlhe di elwe tlhoko ka go lekana.
- Go nne le kgolagano e e totobetseng magareng ga setshwantsho le tlhamo.
- Buisa tlhamo **gangwe (lwa ntlha)** gore o tthaloganye **diteng** ntle le go tshwaediwa ke dintlha tsa puo le popego.
- Abela diteng maduo a le 30, o ikaegile ka ditlhokego tsa maemo a a nyalanang le tlhamo. Tlhokomela ditlhokego dingwe le dingwe mo maemong ao. Fa tlhamo e wela mo maemong a mabedi, aba maduo go latela maemo a bontsi jwa ditlhokego bo tlhagelelang mo go ona.
- Fa diteng tsa tlhamo di fapogile setlhogo **gotlhelele** kgotsa di se maleba, aba maduo a diteng go latela ditlhokego tsa maemo a ntlha mo ruboriking (o se ke wa abela morutwana lefela).
- Buisa tlhamo **lwa bobedi** jaanong o supe diphoso tse di mo puong, thutapuo, popego ya dipolelo, ditemana le kagego.
- Abela puo maduo a le 15 go latela ditlhokego tse di nyalanang le puo e e dirisitsweng mo tthamong. Puo e akaretsa: mopeleto, matshwaopuiso, tlhopho ya mafoko, segalo, rejisetara le puo ya botshwantshi.
- Abela kagego maduo a le 5 go latela kakanyo ya gago ka kagego e e amogelesegang ya tlhamo – tatelano ya ditemana e e nyalanang le go tthaloganyega le kelelo ya ditemana go tswa go e nngwe go ya go e nngwe, dintlha, kgaoganyo ya ditemana le boleleele.

DITIRO TSA KGWEDITHARO 1

TIRO 3: Go kwala

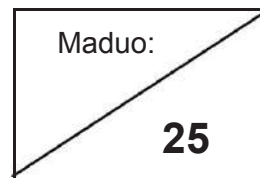
Ditlhangwa tsa Tirisano

- Barutwana ba tshwanetse go itse mefuta yotlhe ya ditlhangwa tsa tirisano jaaka di tlhagisitswe mo pholising.
 - lekwalo la botsalano/makwalo a semmuso a (kopo/ngongorego/kgwebo/kopo ya phatlhatiro/kakgolo)
 - lekwalo la semmuso le le e seng la semmuso go ba kgatiaso
 - lokwaloikitsiso le lekwalophelegetso
 - tsa botshelo jwa moswi
 - lenanetema le metsotso ya kopano
 - pegelo
 - thadiso
 - athikele ya lekwalodikgang
 - athikele ya makaseni
 - mmuisano
 - potsotherisano
 - puo
- Kaela barutwana ditsela tsa go tlhopha setlhogo se se maleba/ se se ba siametseng.
- Totobatsa botlhokwa jwa dikgato tsa go kwala. Barutwana ba rulaganye pele ka go dirisa mokgwa o ba o tlhaloganyang bonolo, k.g.r. mmapa wa tlhaloganyo, go kokoanya dintlhakgolo, jalo jalo.
- Barutwana ba kwale setlhangwa sa ntlha. Kaela barutwana gore ba tlhotlhe jang diphoso mo setlhangweng sa ntlha. Setlhangwa sa bofelo se se ke sa nna kgatiso ya sa ntlha.
- Gakolola barutwana ditlhokego tsa kagego go feleletsa ditiro tse.
- Gakolola barutwana gore tiro nngwe le nngwe ya setlhangwa sa tirisano e tlhoka segalo se se rileng le rejisetara go latela baamogedi.
- Faposa barutwana go kwala ka ga diteng tse di seng maleba kgotsa go dirisa puo e e sa amogeleseng.

TIRO 3: Go kwala

Setlhangwa sa Tirisano

Sekao 1

Leina: _____ Mophato: _____

Letlha la neelo: _____

DITAELO:

1. Tsibogela nngwe ya ditlhogo tse di latelang.
2. Boleele jwa tsibogo ya gago bo nne mafoko a le 180 - 200.
3. Kwala nomoro le setlhogo sa setlhangwa se o se tlhophileng, sekao: 1.1 Lekwalo la Botsalano
4. Gakologelwa go ntsha dikgato tsotlhe tsa go kwala. Setlhangwa sa ntlha se se sa tlhotlhiwang diphoso ga se kitla se amogelwa
5. Tlhome mogopolo mo kagegong, puo, rejisetara le baamogedi.
6. Setlhangwa sagago se tlaa tshwaiwa go latela ruboriki e e mametleletsweng.

Ditlhogo:

LEKWALO TA BOTSALANO

O ne o tsenetse moletlo wa mmimo o tsala ya gago e neng e sa kgona go o tsenela. Mo kwalele lekwalo le mo go lona o mo thadisetsang ka ditiragalo tsa letsatsi leo.

[City Press: 9 Dec 2012]

[25]

LEKWALO LA SEMMUSO LA KOPO

Sekolo sa lona se tlhoka madi a go reka dikwalo tsa go buisa tsa mophato wa lesome. Kwalela mogoloo yo o nang le kgwebo ya ditekisi lekwalo o mo kope go etleetsa sekolo gore go rekiwe dikwalo tse di tlhokegang.

[25]

PEGELO

Sekolo sa lona se ne se lo ntshitse jaaka barutwana ba marematlou go ya boikhutsong kwa Thekwini pele lo kwala ditlathobho tsa bofelo jwa ngwaga, kwalela mogokgo pegelo ka ga loeto lwa lona.

[25]

POTSOTHERISANO

O ne o tsenetse dikgaiano tsa puo mo Porofenseng ya lona mme o ikgapetse R5000.00 le dibuka tsa laeaborari ya sekolo sa lona. Kwala potsotherisano e e nnileg teng magareng ga gago le mmegi wa lekwadodikgang la toropo ya ga lona ka ga kgaiano e.

[25]

LENANETEMA LE METSOTSO

Leba setshwantsho se se fa tlase mme morago o kwale lenanetema le metsotso ya kopano ya barutwana e lo neng lo e tshwere mabapi le go tshola tikologo ya sekolo e le phepa.

[Lesedi: Lethoko K.L le Khimbili T.L.][25]

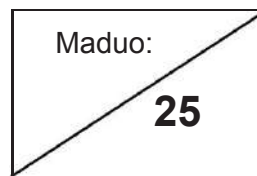
TIRO 3: Go kwala:

Setlhangwa sa Tirisano

Sekao 2

Leina: _____ Mophato: _____

Letlha la neelo: _____

DITAELO:

- Tsibogela nngwe ya ditlhogo tse di latelang.
- Boleele jwa tsibogo ya gago bo nne mafoko a le 180 - 200.
- Kwala nomoro le setlhogo sa setlhangwa se o se tlhophileng, sekao: 1.1 Lekwalo la Botsalano
- Gakologelwa go ntsha dikgato tsotlhe tsa go kwala. Setlhangwa sa ntlha se se sa tlhotlhiwang diphoso ga se kitla se amogelwa
- Tlhome mogopolo mo kagegong, puo, rejisetara le baamogedi.
- Setlhangwa sagago se tlaa tshwaiwa go latela ruboriki e e mametleletsweng.

Ditlhogo:

1. LEKWALO LA KOPO

Go mosadimogolo mongwe mo motseng wa lona yo a nnang a le esi mme ntlo ya gagwe ke lekgasa le le ka mo welang nako nngwe le nngwe. Kwalela ba Lefapha la Tlhabololo ya Loago o ba lemose ka seemo se o bo o ba kope thuso.

[25]

2. ATHIKELE YA MAKASINE

Kwala **athikele** ya makasine ka ga ditlamorago tsa tirisobotlhaswa ya diritibatsi mo kgaolong ya lona.

[25]

3. MMUISANO

Lebelela setshwantsho se se latelang mme morago o se dirise go kwalammuisano magareng ga mogokgo le barutabana ba sekolo sa lona ka ga dipholo tsa barutwana ba mophato wa 11.

[Mail & Guardian: 21Dec - 3Jan 2012]

[25]

4. PUO

O moemedi wa lekgotla la barutwana la sekolo sa lona. Kwala **puo** e mo go yona o lemosang barutwana ka ditlamorago tsa go nwa bojalwa.

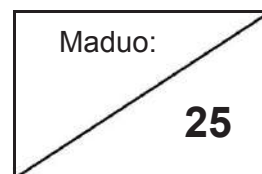
[25]

PALOGOTLHE: 50

TIRO 3: Go kwala:

Setlhangwa sa Tirisano

Sekao 3

Leina: _____ Mophato: _____

Letlha la neelo: _____

DITAELO:

- Tsibogela nngwe ya ditlhogo tse di latelang.
- Boleele jwa tsibogo ya gago bo nne mafoko a le 180 - 200.
- Kwala nomoro le setlhogo sa setlhangwa se o se tlhophileng, sekao: 1.1 Lekwalo la Botsalano
- Gakologelwa go ntsha dikgato tsotlhe tsa go kwala. Setlhangwa sa ntlha se se sa tlhotlhiwang diphoso ga se kitla se amogelwa.
- Tlhoma mogopolo mo kagegong, puo, rejisetara le baamogedi.
- Setlhangwa sa gago se tlaa tshwaiwa go latela ruboriki e e mametleletsweng.

Ditlhogo:

1. LEKWALO LA SEMMUSO

Sekolo se o neng o tsena kwa go sona ke sona se se kwa godimo ka dipholo tsa marematlou mo Porofenseng. Kwalela mogokgo o mo akgolele tiro e ntle e.

[25]

2. PEGELO

Kopano ya boporesidente ba makgotla a barutwana e ne e tshwaretswe mo sekolong sa lona mo mafelong a beke. Kwalela mogokgo pegelo go mo itsise gore dilo di tsamaile jang.

[25]

3. MMUISANO

Kwala mmuisano o mo go ona o buisanang le tsala ya gago ka bašwa le thekenoloji.

[25]

4. ATHIKELE YA LOKWALODIKGANG

Senokwane se se tshabwang mo motseng se ne ne tlhagelela kwa kgotlatshekelo. Kwalela lekwalogdikgang la tikologo ya gaeno athikele go bega tiragalo e.

[25]

PALOGOTLHE: 50

TIRO 3: Go kwala

Setlhangwa sa Tirisano

Kaedi ya go tshwaya

- Dirisa ruboriki e e mametleletsweng ya go tshwaya setlhangwa sa tirisano.
- Morutabana a itlwaetse tlhaloso ya tlhokego nngwe le nngwe mo ruboriking.
- Buisa setlhangwa **gangwe (lwa ntlha)** gore o tlhaloganye diteng le sebopego ntle le go tshwaediwa ke dintlha tsa puo le popego.
- Abela diteng maduo a le 15, o ikaegile ka ditlhokego tsa maemo a a nyalanang le karabo. Tlhokomela ditlhokego dingwe le dingwe mo maemong ao. Fa karabo e wela mo maemong a mabedi, aba maduo go latela maemo a ditlhokego tse bontsi bo tlhagelelang mo go ona.
- Ruboriki ga e letlelele gore morutwana a sokelwe dirope (go ntshiwa ga maduo go tswa mo go a palogotlhe) fa diphoso e le tsa kagego. Tlhokomela gore sebopego ke nngwe ya ditlhokego tsa karolwana ya diteng ka jalo ga go ka ke ga lebelelwa sona fela.
- Fa diteng di fapogile setlhogo **gotlhelele** kgotsa di se maleba, aba maduo a diteng go latela ditlhokego tsa maemo a ntlha mo ruboriking (o se ke wa abela morutwana lefela).
- Buisa karabo **lwa bobedi** jaanong o supe diphoso tse di mo puong, thutapuo, popego ya dipolelo, ditemana le kagego.
- Abela puo maduo a le 10 go latela ditlhokego tse di nyalanang le puo e e dirisitsweng mo tlhamong. Puo e akaretsa: mopeleto, tlhopho ya mafoko, segalo, rejisetara le setaele.

Tiro 3: Go kwala
Setlhangwa sa Tirisano
Sekao 1 – Kaedi ya go tshwaya

Ditlhogo

1. Lekwalo la Botsalano

Lekwalo le kwalelwe tsala.

Segalo le rejisetara tsa lekwalo di nne tse di sa tlhomamang. Diponagalo tse di latelang di tlhagisiwe:

- Aterese ya mokwadi
- Letlha
- Ditumediso
- Bokhutlo jo bo maleba
- Leina la mokwadi

Diteng di thadise ditiragalo tsa moletlo wa mmimo ka botlalo.

2. Lekwalo la semmuso la kopo

Lekwalo le kwalelwe go moamogedi.

Segalo le rejisetara tsa lekwalo di nne tse di tlhomameng. Diponagalo tse di latelang di tlhagisiwe:

- Aterese ya mokwadi
- Letlha
- Aterese ya moamogedi
- Tumediso .
- Setlhogo sa lekwalo/kgang
- Bokhutlo jo bo maleba

Morutwana a tlhagise ka botlalo se a se kopang.

3. Pegelo

Pegelo e kwalelwa setheo se se rileng, motlhatlhojwa o neelana ka diphitlhelelo le dikatlanegiso tsa se a neng a laetswe go se dira.

- Leina la sekolo, moromedi le moamogedi di tlhagisiwe.
- Setlhogo sa pegelo se bolele ka botlalo gore go begwa ka ga eng.
- E kwalwa ka pakapheti.
- Morutwana a saene, a supe tiro kgotsa maemo a gagwe le letlha le a kwadileng pegelo ka lona.
- Setlhogo se kwalwe.
- Pegelo e tlhagise ditiragalo tsa loeto ka botlalo (diphitlhelelo).
- Neelana ka dikatlanegiso tsa gore go ka dirwang mo maetong a a latelang.
- Bokhutlo e nne jo bo solofetsweng

4. Potsotherisano

Barutwana ba tshwanetse go bopa seemo se se rileng. Ke mang yo o tsenetseng potsotherisano? Potsotherisano e nne magareng ga mokwadi le motsenelapotsotherisano.

Rejisetara le segalo tsa potsotherisano di tlaa tlhomamisiwa be motsenelapotsotherisano. Go dirisiwe sepopego sa mmuisano.

Diponagalo tse di latelang di tlhagisiwe:

- Leina la mmui le latelwe ke khutlwana.
- Go dirisiwe puosebui/mafoko a mmui ka tllhamalalo.
- Go se nne le matshwao a nopollo.

5. Lenanetema le metsotso

- Lenanetema le tlhagisiwe.
- Go buisanwe ka botlalo ka dintlha tsotlhe tse di mo lenanetemeng.
- Diteng di tsenyeletse tshedimosetso e e nyalanang le ntlha nngwe le nngwe.
- Ntlha e nngwe le e nngwe e tlotliwe mo temaneng ya yona e bile go dirisiwe ditlhogwana.
- Barutwana ga ba tlhoke go kwala metsotso ya kopano yotlhe. Go ka nopolwa fela dintlhana go tswa mo metsotsong ya kopano ka ntlha ya palo e e lebeletsweng ya mafoko.
- Metsotso e tshwanetse go kwalwa ka pakapheti gape go tlhagisiwe ditshwetso fela e seng motlotlo o o feletseng.

Tiro 3: Go kwala

Setlhangwa sa Tirisano

Sekao 2 – Kaedi ya go tshwaya

Ditlhogo

1. Lekwalo la kopo

Puo mo lekwalong e nne e e totlang (ya semmuso)

Mokwadi ga a dikadike o tsena ka gangwe mo dikgannyeng tsa botlhokwa

Dintlha tse di latelang tse di amanang le popego di akareidiwe:

- Aterese ya mokwadi
- Letlha
- Aterese ya moamogedi
- Ditumediso
- Setlhogo sa kgang
- Bokhutlo jo bo maleba

Morutwana a tlhagise kopo ka botlalo.

210. Athikele ya makasine

Setlhogo e nne se se gogelang mmuisi

Puo e nne e e amanang le diteng

Athikele e kgaoganngwe ka

ditemana Go dirisiwe dikholomo

Temana ya matseno e arabe tse di latelang:

- Mang
- Eng
- Leng
- Kae
- Jang
- Ka ntlha ya eng

A tlhagise dintlha tsa ditlamorago tsa tirisobotlhaswa ya diritibatsi.

211. Mmuisano

Barutwana ba bope seemo se se rileng pele ba kwala mmuisano wa bona.

Mmuisano o nne magareng ga mogokgo le barutabana go latela potso.

Go dirisiswe sebopego se se nepagetseng sa

mmuisano. Diponagalo tse di latelang di tlhagisiwe:

- Maina a dibui a latelwe ke khutlwana
- Go dirisiwe puosebui/mafoko a mmui ka tlhamalalo
- Go se nne le matshwao a nopol

Diteng di tlhagise puisano ka ga dipholo tsa mophato wa 11.

212. Puo:

Puo e tshwanetse go kgaoganngwa ka ditemana.

Segalo, puo le reji setara tsa puo di tshwanetse go nna maleba le baamogedi le

phitlhelelo ya dithuto. Puo e rotloetse le go gakolola go latela setlhogo.

Go nne le matseno a a totobetseng le bokhutlo.

Tiro 3: Go kwala

Setlhangwa sa Tirisano

Sekao 3 – Kaedi ya go tshwaya

Ditlhogo

1. Lekwalo la semmuso

Puo mo lekwalong e nne e e totlang (ya semmuso)

Mokwadi ga a dikadike o tsena ka gangwe mo dikgannyeng tsa botlhokwa

Dintlha tse di latelang tse di amanang le popego di akarediwe:

- Aterese ya mokwadi
- Letlha
- Aterese ya moamogedi
- Ditumediso
- Setlhogo sa kang
- Bokhutlo jo bo maleba

Morutwana a tthalose dintlha tsa kakgolo ka botlalo

2. Pegelo

Pegelo e kwalelwa setheo se se rileng, motlhatlhojwa o neelana ka diphitlhelelo le dikatlanegiso tsa se a neng a laetswe go se dira.

- Leina la sekolo, moromedi le moamogedi di tlhagisiwe.
- Setlhogo sa pegelo se bolele ka botlalo gore go begwa ka ga eng.
- E kwalwa ka pakapheti.
- Morutwana a saene, a supe tiro kgotsa maemo a gagwe le letlha le a kwadileng pegelo ka lona.
- Setlhogo se kwalwe.
- Pegelo e tlhagise ditiragalo tsa loeto ka botlalo (diphitlhelelo).
- Neelana ka dikatlanegiso tsa gore go ka dirwang mo

maetong a a latelang. Bokhutlo e nne jo bo solofetsweng

3. Mmuisano

O kwalwa jaaka puisano ya terama

Go ka nna le dibui di le pedi kgotsa

go feta Dipolelo dinne dikhutshwane

Diteng di bontshe boitlhamedi, kelelo ya dintlha le go

tsamaisana ga ditiragalo Maina a dibui a tlhagisiwe

Go nne le matseno, mmele le bokhutlo

Matshwao a puisano a tsamaelane le puisano

Diteng di tlhagise dipolelo le ditlamorago tsa thekenoloji mo bašweng.

4. Athikele ya lokwalodikgang

Setlhogo e nne se se gogelang mmuisi
Puo e nne e e amanang le diteng
Athikele e kgaoganngwe ka
ditemana Go dirisiwe dikholomo

Temana ya matseno e arabe tse di latelang:

- Mang
- Eng
- Leng
- Kae
- Jang
- Ka ntlha ya eng

Athikile e tlhagise ditiragalo tsa kwa kgotlatshekelo.

KGWEDITHARO 2

Tiro 5 Tiro ya Molomo

Go bua go go Ipaakanyeditsweng

Kaedi le Ditaello go morutabana ka ga go baakanyetsa tsamaiso ya go bua go og ipaakanyeditsweng

Go bua go diriwe mo seemong sa maitemogelo a botshelo jwa leruri. Se se raya gore ba tlhophe diteng tse di maleba le matshelo a bona kgotsa dilo tse ba kgonang go ikamanya le tsona kgotsa tse ba ka lebelelang mo go tsona.

Morutwana o tshwanetse go:

1. ntsha bopaki ba thulaganyo.
2. dirisa dikgono tsa tlhaeletsano jaaka go gatelela kgotsa go kgaotsa tlhatlhoso ya lentswe le tebo ya matlho.
3. dirisa matseno le bokhutlo ka nonofo.
4. aga dintlha ka tlhaloganyo le ka nonofo.
5. tsibogela dipotso ka ga tlhagiso ya gagwe .

Rotloetsa barutwana go akanya ka ga se ba se ratang mme ba tlhophe setlhogo se se maleba/nepagetseng. Gatelela thulaganyo. A ba simolole thulaganyo mo phaposiboruteng fa go kgonega. Gatelela ka moo matseno a a siameng a ka bopang kana a senya puo ka teng. Letla barutwana go kokoanya dintlha tse di kgonegang. Netefatsa gore bokhutlo le bona bo rulagantswe. Se rotloetse bokhutlo jo bo tlhagelelang fela. Gakolola barutwana gore bokhutlo ke karolo ya bofelo e morutabana a e utlwang pele a tsaya tshwetso ya go aba maduo.

Fa thulaganyo e setse e feditswe, le puo e le ya boleele jo bo lekaneng, netefatsa gore barutwana ba fetisetsa puo ya bona mo dikarateng tsa go ikgopotsa. O ba boleelele gore o batla gore puo e nne boleele jo bo kae. Rotloetsa barutwana go ikatisetsa tlhagiso. Bua le bona ka ga tebo ya matlho, lobelo la go bua, tlhatlhoso ya lentswe le tiriso ya go kgaotsa go se nene. Ba gakolole gore go botlhokwa jang go gakologelwa ntlha ya gore ba tlhaeletsana le bareetsi le go tsaya tsia tshusumetso ya bona mo bareetsing!

Pele barutwana ba simolola ka ipaakanyo ya bona, go botlhokwa go tsaya nako e e rileng go sekaseka sediriswa sa kabo ya maduo le bona gore ba tle ba itse gore ba ya go tlhotlhabiwa jang.

Tsenyeletsa ditšhono tse dintsi tsa gore barutwana ba katise kgono ya bona ya go bua ka kakaretso mo thulaganyetsothutong ya gago.

Tiro 5: Tiro ya Molomo

Go bua go go ipaakanyeditsweng

MOFUTA: PUO/MMUISANO/DIPUISANO TSA LEKOKO/NGANGISANO/DIPOTSOTHERISANO

Letlha la neelo: _____

Ditaelo

- Rulaganya puo ya gago.
- Tlhagiso ya gago ya molomo e nne boleele jo bo maleba le mofuta wa tiro. (Puo: 4-5 metsotso; Dipuisano: 20-25 metsotso)
- Latela ditaelo ka kelotlhoko.
 - Dira dipatlisiso tse di tseneletseng ka ga setlhogo se o se tlhophileng.
 - Kgobokanya ditlhangwa mme o di boloke (ditshwantsho, diphousetara, dikhathunu kgotsa ditlhangwa tse dingwe tsa pono). Bontsha kgotsa lebisa kwa go tsona ka nako ya go tlhagisa puo ya gago.
 - Kwala puo e e tlaa reng fa e buisiwa, ka lebelo le le lekaneng, e tseye metsotso e le meraro. Buisetsa tsala ya gago temana e o e rulagantseng gore a kgone go go thusa ka kapodiso le puiso ka thelelo.
 - Lekanyetsa tlhagiso ya gago ka nako.
 - Netefatsa gore morutabana wa gago o kgona go latela le go thaloganya puo ya gago bonolo.
 - Fa o setse o kgotsofetse ka boleele jwa puo ya gago le tshedimosetso e o nang le yona, dira dikarata tsa go ikgopotsa. Dikarata tsa go ikgopotsa ke dintlhana tse dikhutshwane tse o tlaa di dirisang fa o tlhagisa puo ya gago. Dikarata tsa go ikgopotsa tse di siameng di tlhagisa fela dintlhakgolo tsa puo go go gopotsa tlhagiso ya gago yotlhe. Nomora dikarata tsa gago tsa go ikgopotsa gore o kgone go tlhagisa tshedimosetso ka tatelano e e nepagetseng.
 - Maduo a tlaa abiwa go latela selekanyo sa ipaakanyo le thulaganyo se se tlaa bonagalang mo tlhagisong ya puo.
 - Lebelela sediriswa sa kabo ya maduo se se tlaa dirisiwang go tlhatlhoba tlhagiso / go bua go go ipaakanyeditsweng. Netefatsa gore ka letsatsi la tlhatlhobo ya molomo o na le tse di latelang: setlhangwa sa bofelo sa puo ya gago; dithusa-tlhagiso tsa pono le dikarata tsa go ikgopotsa.

DITLHOGO

MOFUTA: PUO/MMUISANO/DIPUISANO TSA LEKOKO/NGANGISANO/DIPOTSOTHERISANO

Tlhopha setlhogo se le sengwe go tswa go tse di lateng kgotsa o ipatlele sa gago:

- Boimana jwa bašwa
- Dikotsi tsa mo mebileng
- Botlhokwa jwa thuto
- Tshotlako ya basadi le bana
- Bolwetse jwa sukiri
- A makgotla a bomasepala a direla baagi ka botswapelo.
- Letsatsi la Mandela mo Aforikaborwa
- Letsatsi la moletlo wa barutwana ba marematlou
- **Go ipatlela setlhogo sa gago:**
 - Tlhopha kang/ntlha e e go kgatlang. O kgathalela eng? Ke eng se o ka ratang go ithuta go le go ntsi ka ga sona? Sala dikgatlhegelo tsa gago morago mme o tlaa fitlhelela setlhogo sa gago.
 - Netefatsa setlhogo le morutabana wa gago pele o simolola ka dipatlisiso tsa gago.
 - Tlhaloganya maikaelelo a gago sentle: a o batla go tlhotlheletsa bareetsi ba gago; go ba itsise ka ga setlhogo; kgotsa go anela fela ka kang e e itumedisang?

TOTAL: 10

KGWEDITHARO 3

Tiro 8: Tiro ya Molomo

Go bua go go ipaakanyeditsweng

Letlha la neelo: _____

Ditaelo

- Rulaganya puo ya gago.
- Tlhagiso ya gago ya molomo e nne boleele jo bo maleba le mofuta wa tiro. (Puo: 4-5 metsotso; Dipuisano: 20-25 metsotso)
- Latela ditaelo ka kelotlhoko.
 - Dira dipatlisiso tse di tseneletseng ka ga setlhogo se o se tlhophileng.
 - Kgobokanya ditlhangwa mme o di boloke (ditshwantsho, diphousetara, dikhathunu kgotsa ditlhangwa tse dingwe tsa pono). Bontsha kgotsa lebisa kwa go tsona ka nako ya go tlhagisa puo ya gago.
 - Kwala puo e e tlaa reng fa e buisiwa, ka lebelo le le lekaneng, e tseye metsotso e le meraro. Buisetsa tsala ya gago temana e o e rulagantseng gore a kgone go go thusa ka kapodiso le puiso ka thelelo.
 - Lekanyetsa tlhagiso ya gago ka nako.
 - Netefatsa gore morutabana wa gago o kgona go latela le go tthaloganya puo ya gago bonolo.
 - Fa o setse o kgotsofetse ka boleele jwa puo ya gago le tshedimosetso e o nang le yona, dira dikarata tsa go ikgopotsa. Dikarata tsa go ikgopotsa ke dintlhana tse dikhutshwane tse o tlaa di dirisang fa o tlhagisa puo ya gago. Dikarata tsa go ikgopotsa tse di siameng di tlhagisa fela dintlhakgolo tsa puo go go gopotsa tlhagiso ya gago yotlhe. Nomora dikarata tsa gago tsa go ikgopotsa gore o kgone go tlhagisa tshedimosetso ka tatelano e e nepagetseng.
 - Maduo a tlaa abiwa go latela selekanyo sa ipaakanyo le thulaganyo se se tlaa bonagalang mo tlhagisong ya puo.
 - Lebelela sediriswa sa kabo ya maduo se se tlaa dirisiwang go tthatlhoba tlhagiso / go bua go go ipaakanyeditsweng. Netefatsa gore ka letsatsi la tthatlhobo ya molomo o na le tse di latelang: setlhangwa sa bofelo sa puo ya gago; dithusa-tlhagiso tsa pono le dikarata tsa go ikgopotsa.

DITLHOGO

MOFUTA: PUO/MMUISANO/DIPUISANO TSA LEKOKO/NGANGISANO/DIPOTSOTHERISANO

Tlhopha setlhogo se le sengwe go tswa go tse di lateng kgotsa o ipatlele sa gago:

- Go ima ga basetsana mo dikolong ke tlhobaboroko.
- Seabe sa dikgosi mo dipolotiking.
- Kgotlelego ya mowa wa loapi.
- Mosola wa go ya ngakeng go netefatsa boitekanelo ka kakaretso.
- Dituelo tsa ditheo tsa thuto e kgolwane.
- Letsholo la go thibela go nyelediwa ga ditshukudu.
- Nelson Mandela mogaka wa lefatshe.
- **Go ipatlela setlhogo sa gago:**
 - Tlhopha kgang/ntlha e e go kgatlhang. O kgathalela eng? Ke eng se o ka ratang go ithuta go le go ntsi ka ga sona? Sala dikgatlhegelo tsa gago morago mme o tlaa fitlhelela setlhogo sa gago.
 - Netefatsa setlhogo le morutabana wa gago pele o simolola ka dipatlisiso tsa gago.
 - Tlhaloganya maikaelelo a gago sentle: a o batla go tlhotlheletsa bareetsi ba gago; go ba itsise ka ga setlhogo; kgotsa go anela fela ka kgang e e itumedisang?

TOTAL: 10

KGWEDITHARO 4

Tiro 10: Tiro ya Molomo

Go bua go go sa Ipaakanyediwang

Kaedi le Ditaello go morutabana ka ga go baakanyetsa tsamaiso ya go bua go go sa ipaakanyediwang

Go bua go diriwe mo seemong sa maitemogelo a botshelo jwa leruri. Se se raya gore ba tlhophe diteng tse di maleba le matshelo a bona kgotsa dilo tse ba kgonang go ikamanya le tsona kgotsa tse ba ka lebelelang mo go tsona.

Morutwana o tshwanetse go:

- dirisa dikgono tsa tlhaeletsano jaaka go gatelela kgotsa go kgaotsa tlhatlhoso ya lentswe le tebo ya matlho.
- dirisa matseno le bokhutlo ka nonofo.
- aga dintlha ka tlhaloganyo le ka nonofo.
- tsibogela dipotso ka ga tlhagiso ya gagwe .

Letla barutwana go tlhopha setlhogo go tswa mo go tse o di rulagantseng mo dipampitshaneng. Tlhopha morutwana a le mongwe mme a fiwe nako ya metsotso e ka nna 3 go ipaakanya pele a ka neelana ka puo ya gagwe. Pele morutwana wa ntlha a bua, letla yo o latelang go tlhopha setlhogo a tle a itse go ipaakanya fa wa ntlha a bua mo metsotsong e ka nna 2-3. A barutwana ba latelane fela jalo, yo mongwe o ipaakanya fa yo mongwe a neelana ka puo ya gagwe.

Gatelela ka moo matseno a a siameng a ka bopang kana a senya puo ka teng. Gakolola barutwana gore bokhutlo ke karolo ya bofelo e morutabana a e utlwang pele a tsaya tshwetso ya go aba maduo.

Bua le barutwana ka ga tebo ya matlho, lobelo lwa go bua, tlhatlhoso ya lentswe le tiriso ya go kgaotsa go se nene. Ba gakolole gore go botlhokwa jang go gakologelwa ntlha ya gore ba tlhaeletsana le bareetsi le go tsaya tsia tshusumetso ya bona mo bareetsing!

Pele barutwana ba simolola ka ipaakanyo ya bona, go botlhokwa go tsaya nako e e rileng go sekaseka sediriswa sa kabo ya maduo le bona gore ba tle ba itse gore ba ya go tlhotlhabiwa jang.

Tsenyeletsa ditšhono tse dintsi tsa gore barutwana ba katise kgono ya bona ya go bua ka kakaretso mo thulaganyetsothutong ya gago.

Tiro 10: Tiro ya Molomo

Go bua go go sa ipaakanyediwang

Letlha la neelo: _____

Ditaelo

- Rulaganya puo ya gago.
- Tlhagiso ya gago ya molomo e nne bolelee jo bo maleba le mofuta wa tiro. (Go bua go go sa ipaakanyediwang 2-3metsotso)
- Latela ditaelo ka kelotlhoko.
 - Kgobokanya dintlha mme o di boloke mo nakong e khutshwane.
 - Kwala puo e e tlaa reng fa e buisiwa, ka lebelo le le lekaneng, e tseye metsotso e le meraro.
 - Netefatsa gore morutabana wa gago o kgona go latela le go tlhaloganya puo ya gago bonolo.
 - Kwalakwala dintlhana tse dikhutshwane tse o tlaa di dirisang fa o tlhagisa puo ya gago.
 - Maduo a tlaa abiwa go latela selekanyo sa ipaakanyo le thulaganyo se se tlaa bonagalang mo tlhagisong ya puo.
 - Lebelela sediriswa sa kabo ya maduo se se tlaa dirisiwang go tlhatlhoba tlhagiso / go bua go go sa ipaakanyediwang.
 - Dirisa matseno a a ngokang e bile a kgatlhisa.
 - Dirisa rejisetara, setaele, lentswe le puo e e maleba.
 - Bontsha bokgoni ba go tlhaloganya setlhogo le go nna maleba.
 - Bontsha bokgoni ba go dirisa melawana ya puo.

DITLHOGO:

Tlhopha pampitshana go tswa mo go tse di kgobokantsweng mme morago o ipaakanyetse go bua ka setlhogo se o se tlhophileng. Ipaakanyo ya gago e tlaa nna ya metsotso e ka nna 3.

1. O moemedi wa bašwa mo lekgotleng la ditlhabololo tsa motse, mme Mokhuduthamaga wa **Dipusoselegae le merero ya matlo** o tlile go neelana ka puo mabapi le bašwa ba ba tswalang ditsela ba kolopa dijanaga ka matlapa le go fisa dikago ka ntlha ya go ipelaetsa. Itsise sebui eleng mokhuduthamaga pele a bua le batlakopanong.
2. O modulasetilo wa mokgatlho wa bašwa mme o kopiwa go neela **puo ya ditebogo** morago ga puo ya modulasetilo wa bosetšhaba mabapi le go rotloetsa bašwa go tsenela dithuto tsa temothuo.
3. O modulasetilo wa mokgatlho wa bašwa mme o kopiwa go **itsise sebui** pele ga se tla go bua mabapi le go rotloetsa bašwa go tsenela dithuto tsa temothuo.
4. Mogoloo ga a kgone go bua mo phitlhong ya mošwa wa moagisani wa lona. O kopiwa go bua jaaka moagisani.
5. Lo laleditse motlhatlheledi wa yunibesithi go tla go bua mo sekolong sa lona ka kotsi ya diritibatsi. **Itsise motlhatlheledi** pele a neelana ka puo ya gagwe.

7.3 Mophato 12: Dikgweditharo 1 - 3

TIRO 1: KGWEDITHARO 1

Tiro ya Molomo:

Go bua go go Ipaakanyeditsweng

Kaedi le Ditaello go morutabana ka ga go baakanyetsa tsamaiso ya go bua go go ipaakanyeditsweng

Go bua go diriwe mo seemong sa maitemogelo a botshelo jwa leruri. Se se raya gore ba tlhophe diteng tse di maleba le matshelo a bona kgotsa dilo tse ba kgonang go ikamanya le tsona kgotsa tse ba ka lebelelang mo go tsona.

Morutwana o tshwanetse go:

1. ntsha bopaki ba thulaganyo.
2. dirisa dikgono tsa tlhaeletsano jaaka go gatelela kgotsa go kgaotsa, tlathoso ya lentswe le tebo ya matlho.
3. dirisa matseno le bokhutlo ka nonofo.
4. aga dintlha ka tlhaloganyo le ka nonofo.
5. tsibogela dipotso ka ga tlhagiso ya gagwe .

Rotloetsa barutwana go akanya ka ga se ba se ratang mme ba tlhophe setlhogo se se maleba/nepagetseng. Gatelela thulaganyo. A ba simolole thulaganyo mo phaposiboruteng fa go kgonega. Gatelela ka moo matseno a a siameng a ka bopang kana a senya puo ka teng. Letla barutwana go kokoanya dintlha tse di kgonegang. Netefatsa gore bokhutlo le bona bo rulagantswe. Se rotloetse bokhutlo jo bo tlhagelelang fela. Gakolola barutwana gore bokhutlo ke karolo ya bofelo e morutabana a e utlwang pele a tsaya tshwetso ya go aba maduo.

Fa thulaganyo e setse e feditswe, le puo e le ya bolelee jo bo lekaneng, netefatsa gore barutwana ba fetisetsa puo ya bona mo dikarateng tsa go ikgopotsa. O ba bolelele gore o batla gore puo e nne bolelee jo bo kae. Rotloetsa barutwana go ikatisetsa tlhagiso. Bua le bona ka ga tebo ya matlho, lobelo lwa go bua, tlathoso ya lentswe le tiriso ya go kgaotsa go se nene. Ba gakolole gore go botlhokwa jang go gakologelwa ntlha ya gore ba tlhaeletsana le bareetsi le go tsaya tsia tshusumetso ya bona mo bareetsing!

Pele barutwana ba simolola ka ipaakanyo ya bona, go botlhokwa go tsaya nako e e rileng go sekaseka sediriswa sa kabo ya maduo le bona gore ba tle ba itse gore ba ya go tlhotlhabiwa jang.

Tsenyeletsa ditšhono tse dintsi tsa gore barutwana ba katise kgono ya bona ya go bua ka kakaretso mo thulaganyetsothutong ya gago.

Tiro 1: Tiro ya Molomo: Go bua go go ipaakanyeditsweng

MOFUTA: PUO/MMUISANO/DIPUISANO TSA LEKOKO/NGANGISANO/DIPOTSOTHERISANO

Letlha la neelo: _____

Ditaelo

- Rulaganya puo ya gago.
- Tlhagiso ya gago ya molomo e nne boleele jo bo maleba le mofuta wa tiro. (Puo: 4-5 metsotso; Dipuisano: 20-25 metsotso)
- Latela ditaelo ka kelotlhoko.
 - Dira dipatlisiso tse di tseneletseng ka ga setlhogo se o se tlhophileng.
 - Kgobokanya ditlhangwa mme o di boloke (ditshwantsho, diphousetara, dikhathunu kgotsa ditlhangwa tse dingwe tsa pono). Bontsha kgotsa lebisa kwa go tsona ka nako ya go tlhagisa puo ya gago.
 - Kwala puo e e tlaa reng fa e buisiwa, ka lebelo le le lekaneng, e tseye metsotso e le meraro. Buisetsa tsala ya gago temana e o e rulagantseng gore a kgone go go thusa ka kapodiso le puo ka thelelo.
 - Lekanyetsa tlhagiso ya gago ka nako.
 - Netefatsa gore morutabana wa gago o kgona go latela le go tlhaloganya puo ya gago bonolo.
 - Fa o setse o kgotsofetse ka boleele jwa puo ya gago le tshedimosetso e o nang le yona, dira dikarata tsa go ikgopotsa. Dikarata tsa go ikgopotsa ke dintlhana tse dikhutshwane tse o tlaa di dirisang fa o tlhagisa puo ya gago. Dikarata tsa go ikgopotsa tse di siameng di tlhagisa fela dintlhakgolo tsa puo go go gopotsa tlhagiso ya gago yotlhe. Nomora dikarata tsa gago tsa go ikgopotsa gore o kgone go tlhagisa tshedimosetso ka tatelano e e nepagetseng.
 - Maduo a tlaa abiwa go latela selekanyo sa ipaakanyo le thulaganyo se se tlaa bonagalang mo tlhagisong ya puo.
 - Lebelela sediriswa sa kabo ya maduo se se tlaa dirisiwang go tlhatlhoba tlhagiso / go bua go go ipaakanyeditsweng. Netefatsa gore ka letsatsi la tlhatlhobo ya molomo o na le tse di latelang: setlhangwa sa bofelo sa puo ya gago; dithusa-tlhagiso tsa pono le dikarata tsa go ikgopotsa.

DITLHOGO

MOFUTA: PUO/MMUISANO/DIPUISANO TSA LEKOKO/NGANGISANO/DIPOTSOTHERISANO

Tlhopha setlhogo se le sengwe go tswa mo go tse di lateng kgotsa o ipatlele sa gago:

- Diritibatsi di senya matshelo a bašwa.
- Botho bo ile
- A thuto ya ditheo tse dikgolwane e tshwanetse go nna sesolo?
- Bašwa ba gompiano ba latlhegile.
- Bašwa ba le bantsi ba fenngwa ke botsala.
- Makgotla a bomasepala a direla baagi ka botswapelo.
- Letsatsi la moletlo wa barutwana ba marematlou le mosola.
- Bomme ba re ipelang ka bona mo Aforikaborwa
- Tshotlako ya bomme le bana e isa naga ya rona tatlhegong.
- **Go ipatlela setlhogo sa gago:**
 - Tlhopha kgang/ntlha e e go kgatlhang. O kgathalela eng? Ke eng se o ka ratang go ithuta go le go ntsi ka ga sona? Sala dikgatlhegelo tsa gago morago mme o tlaa fitlhelela setlhogo sa gago.
 - Netefatsa setlhogo le morutabana wa gago pele o simolola ka dipatlisiso tsa gago.
 - Tlhaloganya maikaelelo a gago sentle: a o batla go tlhotlheletsa bareetsi ba gago; go ba itsise ka ga setlhogo; kgotsa go anela fela ka kgang e e itumedisang?

PALOGOTLHE: 10

DITIRO TSA KGWEDITHARO 1

TIRO 2: Go kwala

Tlhamo

Kaedi le ditaello go barutabana ka ga go kwadisa tlhamo

Barutwana ba tshwanetse ba bo ba itse mefuta e e latelang ya ditlhamo:

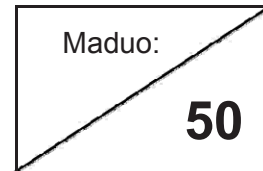
- Kanelo – go tlotla kgang kgotsa go itumedisa;
- Tlhaloso – go tlhalosa tiragalo ka mokgwa o o tlabosang/wa go kgona go ipopela setshwantsho sa se se tlhalosiwang;
- E e sa tseyeng letlhakore – go tlhagisa matlhakore a a farologaneng a dintlhakemo tsa ngangisano o bo o tsaya tshwetso ya gago;
- Ngangisano – go tlhagisa ntlhakemo o tshgeditse letlhakore le le rileng gore mmuisi a bo a dumelane le kakanyo ya gago;
- Maitlhamo – go tlhagisa tsibogo ya maikutlole kakanyo ya mokwadi ka ga ntlha e e rileng.

Dikaelo le ditaello ka kakaretso tsa go ruta

- Kaela barutwana ditsela tsa go tlhopha setlhogo se se maleba/ se se ba siametseng.
- Totobatsa botlhokwa jwa dikgato tsa go kwala. Barutwana ba rulaganye pele ka go dirisa mokgwa o ba o tlhaloganayang bonolo, k.g.r. mmapa wa tlhaloganyo, go kokoanya dintlhakgolo, jalo jalo.
- Barutwana ba kwale setlhangwa sa ntlha. Kaela barutwana gore ba tlhotlhe jang diphoso mo setlhangweng sa ntlha. Setlhangwa sa bofelo se se ke sa nna kgatiso ya sa ntlha.
- Gakolola barutwana ka melawana ya go kwala tlhamo.
- Faposa barutwana go kwala ka ga diteng tse di seng maleba kgotsa go dirisa puo e e sa amogeleseeng.

TIRO 2: Go kwala: Tlhamo

Sekao 1

Leina: _____ Mophato: _____

Letlha la neelo: _____

DITAELO:

- Tlhopha setlhogo se le SENGWE go tswa go tse di latelang o bo o kwale tlhamo.
- Boleele jwa tlhamo bo nne mafoko a le 400 - 450.
- Gakologelwa go rulaganya, go tseleganya le go tlhotlha tlhamo ya gago diphoso. Supa thulaganyo ya gago ka botlalo o bo o thale mola go ralala setlhangwa sa gago sa ntlha pele o tlhagisa tlhamo ya gago ya bofelo.
- Tlhamo ya gago e tlaa tlhatlhobiwa go latela ditlhokego tse di mo ruboriking e e tsenyeleditsweng mo tirong e.
- Naya tlhamo ya gago setlhogo fa go se na se se filweng.

Go fisa dikolo ke togamaano e e tsibogelwang ka tlhomamo. [50]

Ketapele ya bomme e a kgonega mo ditirong tsotlhe tsa loago. Dumela kgotsa o ganele. [50]

Dikgaisano tsa boditšhabatšhaba tsa mabelo kwa Fora. [50]

Boipelaetso jwa barutwana bo ka tsibogelwa ka tlhomamo. [50]

Botlhokakitso bo molemo. [50]

Kwala tlhamo ka setshwantsho se se latelang. O se le bale go naya tlhamo ya gago setlhogo.

[nthanete]

[50]

TIRO 2: Go kwala: Tlhamo

Sekao 2

Maduo:

50

Leina: _____ Mophato: _____

Letlha la neelo: _____

DITAELO:

- Tlhopha setlhogo se le SENGWE go tswa go tse di latelang o bo o kwale tlhamo.
- Boleele jwa tlhamo bo nne mafoko a le 400 - 450.
- Gakologelwa go rulaganya, go tseleganya le go tlotlha tlhamo ya gago diphoso. Supa thulaganyo ya gago ka botlalo o bo o thale mola go ralala setlhangwa sa gago sa ntlha pele o tlhagisa tlhamo ya gago ya bofelo.
- Tlhamo ya gago e tlaa tlhatlhobiwa go latela ditlhokego tse di mo ruboriking e e tsenyeleditsweng mo tirong e.
- Naya tlhamo ya gago setlhogo fa go se na se se filweng.

Pula ya matlakadibe [50]

Moaparo wa setheo sa tiro o ka tlisa tekatekano le go aga maitsholo mo badiring. [50]

Bohuma bo jesa sentle. [50]

Ga ke ise ke ke ke utlwe botlhoko jalo. [50]

Thekenoloji e agile maemo a botsalano le tlhaeletsano mo malapeng. Dumela kgotsa o ganele. [50]

Kwala tlhamo ka setshwantsho se se latelang. O se le bale go naya tlhamo ya gago setlhogo.

[Sowetan, 9 Firikgong 2013]

[50]

TIRO 2: Go kwala: Tlhamo

Sekao 3

Leina: _____ Mophato: _____

Letlha la neelo: _____

Maduo:

50

DITAELO:

- Tlhopha setlhogo se le SENGWE go tswa go tse di latelang o bo o kwale tlhamo.
- Boleele jwa tlhamo bo nne mafoko a le 400 - 450.
- Gakologelwa go rulaganya, go tseleganya le go tlhotlha tlhamo ya gago diphoso. Supa thulaganyo ya gago ka botlalo o bo o thale mola go ralala setlhangwa sa gago sa ntsha pele o thagisa tlhamo ya gago ya bofelo.
- Tlhamo ya gago e tlaa tlathobiwa go latela ditlhokego tse di mo ruboriking e e tsenyeleditsweng mo tirong e.
- Naya tlhamo ya gago setlhogo fa go se na se se filweng.

Ditlhogo

1. Diphogo tse dintle tsa marematlou ke maikarabelo a baithuti, barutabana, batsadi le Lefapha la Thuto.
2. Fa nka nna morutabana wa Setswana.
3. Montsamaisabosigo ke mo leboga bo sele.
4. Fa nka fiwa tšhono ya bobedi nka dira go le gontsi go fetola botshelo jwa me.
5. Go ntsha bogadi go tshwanetse go fedisiwa. Dumela kgotsa o ganetse.
6. Thekenoloji thabologo e e mosola mme mo letlhakoreng le lengwe e a senya.
7. Lebelela ditshwantsho tse mme o kwale tlhamo ka tsona.

7.1

[Lesedi K.L., Lethoko le ba bangwe]

7.2

[Monate wa Setswana, D.S. Matjila le ba bangwe]

Tiro 2: Kaelo le ditaello tsa go tshwaya tlhamo

- Dirisa ruboriki e e mametleletsweng ya go tshwaya tlhamo.
- Ga go ne go tlhagiswa kaedi e e totobetseng ya go tshwaya dikao tse gonne seo se lekanyetsa boitlhamedi.
- Morutabana a itlwaetse tlhaloso ya tlhokego nngwe le nngwe mo ruboriking.
- Tlhokomela gore barutwana ba ba ranola ditlhogo tse ka tlhamalalo kgotsa ka tsela ya botshwantshi bogolosegolo fa ba tsibogela ditshwantsho. Dithanolelo tsotlhe di elwe tlhoko ka go lekana.
- Go nne le kgolagano e e totobetseng magareng ga setshwantsho le tlhamo.
- Buisa tlhamo **gangwe (lwa ntlha)** gore o tlhaloganye **diteng** ntle le go tshwaediwa ke dintlha tsa puo le popego.
- Abela diteng maduo a le 30, o ikaegile ka ditlhokego tsa maemo a a nyalang le tlhamo. Tlhokomela ditlhokego dingwe le dingwe mo maemong eo. Fa tlhamo e wela mo maemong a mabedi, aba maduo go latela maemo a ditlhokego tse dintsi di tlhagelelang mo go ona.
- Fa diteng tsa tlhamo di fapogile setlhogo **gotlhelele** kgotsa di se maleba, aba maduo a diteng go latela ditlhokego tsa maemo a ntlha mo ruboriking (o se ke wa abela morutwana lefela).
- Buisa tlhamo **lwa bobedi** jaanong o supe diphoso tse di mo puong, thutapuo, popego ya dipolelo, ditemana le kagego.
- Abela puo maduo a le 15 go latela ditlhokego tse di nyalanang le puo e e dirisitsweng mo tlamong. Puo e akaretsa: mopeleto, matshwaopuiso, tlhopho ya mafoko, segalo, rejisetara le puo ya botshwantshi.
- Abela kagego maduo a le 5 go latela kakanyo ya gago ka kagego e e amogelesegang ya tlhamo – tatelano ya ditemana e e nyalanang le go tlhaloganyega le kelelo ya ditemana go tswa go e nngwe go ya go e nngwe, dintlha, kgaoganyo ya ditemana le bolelee.

DITIRO TSA KGWEDITHARO 1

TIRO 3: Go kwala

Ditlhangwa tsa Tirisano

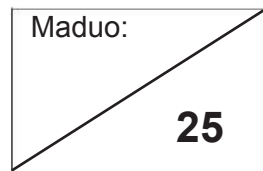
- Barutwana ba tshwanetse go itse mefuta yotlhe ya ditlhangwa tsa tirisano jaaka di tlhagisitswe mo pholising.
 - lekwalo la botsalano/makwalo a semmuso a (kopo/ngongorego/kgwebo/kopo ya phatlhatiro/kakgolo)
 - lekwalo la semmuso le le e seng la semmuso go ba kgatiaso
 - lokwaloikitsiso le lekwalophelegetso
 - tsa botshelo jwa moswi
 - lenanetema le metsotso ya kopano
 - pegelo
 - thadiso
 - athikele ya lekwalodikgang
 - athikele ya makaseni
 - mmuisano
 - potsotherisano
 - puo
- Kaela barutwana ditsela tsa go tlhopha setlhogo se se maleba/ se se ba siametseng.
- Totobatsa botlhokwa jwa dikgato tsa go kwala. Barutwana ba rulaganye pele ka go dirisa mokgwa o ba o tlhaloganyang bonolo, k.g.r. mmapa wa tlhaloganyo, go kokoanya dintlhakgolo, jalo jalo.
- Barutwana ba kwale setlhangwa sa ntlha. Kaela barutwana gore ba tlhotlhe jang dipho: mo setlhangweng sa ntlha. Setlhangwa sa bofelo se se ke sa nna kgatiso ya sa ntlha.
- Gakolola barutwana ditlhokego tsa kagego go feleletsa ditiro tse.
- Gakolola barutwana gore tiro nngwe le nngwe ya setlhangwa sa tirisano e tlhoka segalo se se rileng le rejisetara go latela baamogedi.
- Faposa barutwana go kwala ka ga diteng tse di seng maleba kgotsa go dirisa puo e e sa amogelesegeng.

TIRO 3: Go kwala: Setlhangwa sa Tirisano

Sekao 1

Leina: _____ Mophato: _____

Letlha la neelo: _____

DITAELO:

1. Tsibogela nngwe ya ditlhogo tse di latelang.
2. Boleele jwa tsibogo ya gago bo nne mafoko a le 180 - 200.
3. Kwala nomoro le setlhogo sa setlhangwa se o se tlhophileng, sekao: 1.1 Lekwalo la Botsalano
4. Gakologelwa go ntsha dikgato tsotlhe tsa go kwala. Setlhangwa sa ntlha se se sa tlhotlhiwang diphoso ga se kitla se amogelwa
5. Tlhoma mogopolo mo kagegong, puo, rejisetara le baamogedi.
6. Setlhangwa sagago se tlaa tshwaiwa go latela ruboriki e e mametleletsweng.

Ditlhogo:

1.1 LEKWALO LA BOTSALANO

Tsala ya gago ya kwa sekolong ke mongwe wa barutwana ba ba fetiseditsweng kwa mophatong wa marematlou mme o gana go tsenela thulaganyo ya go aroganya dirutwa tsa gagwe gore a kwale tlhatlhobo mo dingwageng di le pedi. Mo kwalele lekwalo o mo gakolole go dirisa lenaneo leo; o mo lemose molemo wa lona mo go faloleng ga gagwe.

[25]

1.2 THADISO

O buisitse padi e o ithutileng go le gontsi mo go yona mme o eletsa gore bontsi jwa bašwa bo e buise. Kwala thadiso e ka yona o tlaa ngokelang ba bangwe go reka le go buisa padi eo.

[25]

1.3 ATHIKELE YA LEKWALODIKGANG

Kwala **athikele** ya lekwalodikgang ka ga mekgwa ya go otlhaya barutwana kwa dikolong ntle le tiriso ya thupa.

[25]

1.4 PUO

O moemediwa bašwa mo lekgotleng la ditlhabololo tsa motse wa lona mme bašwa ba tswala ditsela le go kolopa dikoloi ka majwe ka ntlha ya boipelaetso. O kopilwe go ya go ba ema ka lefoko gore ba emise go boipelaetso jwa bona. Kwala puo e o yang go e tlhagisa ka letsatsi leo.

[25]

1.5 LOKWALOIKITSISO LE LEKWALOPHELEGETSO

O falotse mophato wa marematlou ka dinaledi mme ga o kgone go tswela dithuto monongwaga ka ntlha ya seemo sa kwa lapeng. O bone phatlhatiro nngwe e phasaladitswe mo lekwalodikgannyeng la motse wa lona. Ba ba nang le kgatlhego ba rotloediwa go romela lokwaloikitsiso le lekwalophelegetso. Kwala lokwaloikitsiso le lekwalophelegetso le o tlaa le romelang.

[25]

25

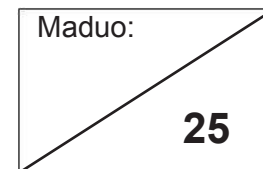
PALOGOTLHE:

TIRO 3: Go kwala: Setlhangwa sa Tirisano

Sekao 2

Leina: _____ Mophato: _____

Letlha la neelo: _____

DITAELO:

1. Tsibogela NNGWE ya ditlhogo tse di latelang.
2. Boleele jwa tsibogo ya gago bo nne mafoko a le 180 - 200.
3. Kwala nomoro le setlhogo sa setlhangwa se o se tlhophileng, sekao: 1.1 Lekwalo la Botsalano
4. Gakologelwa go ntsha dikgato tsotlhe tsa go kwala. Setlhangwa sa ntlha se se sa tlhotlhiwang diphoso ga se kitla se amogelwa
5. Tlhoma mogopolo mo kagegong, puo, rejisetara le baamogedi.
6. Setlhangwa sagago se tlaa tshwaiwa go latela ruboriki e e mametleletsweng.

Ditlhogo:

2.1 LEKWALO LA SEMMUSO

Morago ga gore motlhatlheledi wa Yunibesithi ya Bokone Bophirima a tle go lo rotloetsa le go lo tlhaba matlhale ka ga dithuto tsa yunibesithi ya bona, o nna le kgatlhegelo go ya go tswelletsa dithuto koo ngwaga o o tlang. Kwala lekwalo o kope phatlha ya go ithuta mo yunibesithing e.

[25]

2.2 LEKWALO GO BA KGATISO

O ne o tswa go lekola molwetse mo bookelong jwa selegae mme o lemogile gore maemo a ditirelo mo bookelong ga a jese di welang e bile baaki ba tshwara balwetse makgwakgwa. Kwalela motseleganyi wa makasine wa Tshedimosetso lekwalo, o mo tsibose ka maemo a kwa bookelong a a sa useng pelo mme o mo kope go tsereganya.

Fa motho a le mongwe a gotlholo e nna kgwetlho mo go balelapa le baagisanyi.

[Daily Sun: 07 Lwetse 2015]

2.3 **TSA BOTSHELO JWA MOSWI**

Moagisanyi wa lona wa tlhogo ya kgomo o tlhokafatse. Ka matlo go šwa mabapi, baswelwa ba tlhoka thuso ya mefutafuta go tswa mo baagisaneng, ka jalo ba go kopile go ba kwalela tsa botshelo jwa moswi mme ba go neetse dintlha tsotlhe tsa botlhokwa ka ga moswi. Kwala tsa botshelo jwa moswi o etse tlhoko go akaretsa dintlha tshotlhe tsa botlhokwa tse o di neilweng.

[25]

2.4 **ATHIKELE MAKASINE**

O ne o tsenetse moletlo wa dikaloso kwa kholetšheng kgotsa yunibesithing e e gaufimme o tlile o rotloetsegile tota. Kwala athikele ya lekwalogodikgang ka ga dikaloso tseo.

[25]

PALOGOTLHE: 25

2.5 **DIPOTSOTHERISANO**

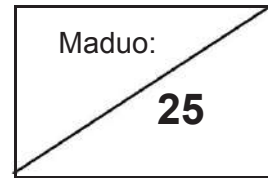
Modirediloago mo

Mme baagi ba tlhola bat la ka mathata a a farologaneng mo go wena. Kwala dipotsotherisano tse mo go tsona o buisanang le mokhanselara ka mathata a.

[25]

TIRO 3:

Go kwala: Setlhangwa sa Tirisano Sekao 3

Leina: _____ Mophato: _____

Letlha la neelo: _____

DITAELO:

- Tsibogela NNGWE ya ditlhogo tse di latelang.
- Boleele jwa tsibogo ya gago bo nne mafoko a le 180 - 200.
- Kwala nomoro le setlhogo sa setlhangwa se o se tlhophileng, sekao: 1.1 Lekwalo la Botsalano
- Gakologelwa go ntsha dikgato tsotlhe tsa go kwala. Setlhangwa sa ntlha se se sa tlhotlhiwang diphoso ga se kitla se amogelwa
- Tlhoma mogopolo mo kagegong, puo, rejisetara le baamogedi.
- Setlhangwa sa gago se tlaa tshwaiwa go latela ruboriki e e mametleletsweng.

Ditlhogo:

1. DIPOTSOTHERISANO

Moopedi yo mogolo wa mmimo wa sedumedi Jabu Hlongwane o laleditswe go tla go natefisa moletlo wa go laelana le baithuti ba marematlou. Baithuti ba sekolo sa lona ba go tlhophile gore e nne wena o tshwarang dipotsotherisano pele ga moletlo. Kwala dintlha tsa dipotsotherisano tseo.

2. PUO

Kwala puo e o tlaa neelanang ka yona kwa moletlong wa go keteka letsatsi la bašwa.

3. ATHIKELE YA MAKASINE

Kwala athikele e e tlaa tlhagelelang mo makasineng wa Move. Tlhopha nngwe ya ditlhogo tse:

- Go kgerisiwa ga barutwana kwa dikolong
- Mekgwa ya boitapoloso e e ka ntshang bašwa mo ditirong tsa botlhokotsebe
- Botshelo jwa morutwana wa marematlou mo malatsing a gompiano

4. THADISO

Go sa tswa go bulwa lefelo la dijo mo tikatikweng ya marekelo a a gaufi le sekolo sa lona. Kwala thadiso e e tlaa tlhagelelang mo lekwadikgang la tikologo ya gaeno mo o tlaa itsiseng baagi ka lefelo.

TIRO 3: Go kwala: Setlhangwa sa Tirisano

Kaedi ya go tshwaya

- Dirisa ruboriki e e mametleletsweng ya go tshwaya setlhangwa sa tirisano.
- Morutabana a itlwaetse tlhaloso ya tlhokego nngwe le nngwe mo ruboriking.

- Buisa setlhangwa **gangwe (lwa ntlha)** gore o tlhaloganye diteng le sebopego ntle le go tshwaediwa ke dintlha tsa puo le popego.
- Abela diteng maduo a le 15, o ikaegile ka ditlhokego tsa maemo a a nyalanang le karabo. Tlhokomela ditlhokego dingwe le dingwe mo maemong ao. Fa karabo e wela mo maemong a mabedi, aba maduo go latela maemo a ditlhokego tse bontsi bo tlhagelelang mo go ona.
- Ruboriki ga e letlelele gore morutwana a sokelwe dirope (go ntshiwa ga maduo go tswa mo go a palogotlhe) fa diphoso e le tsa kagego. Tlhokomela gore sebopego ke nngwe ya ditlhokego tsa karolwana ya diteng ka jalo ga go ka ke ga lebelelwa sona fela.
- Fa diteng di fapogile setlhogo **gotlhelele** kgotsa di se maleba, aba maduo a diteng go latela ditlhokego tsa maemo a ntlha mo ruboriking (o se ke wa abela morutwana lefela).
- Buisa karabo **lwa bobedi** jaanong o supe diphoso tse di mo puong, thutapuo, popego ya dipolelo, ditemana le kagego.
- Abela puo maduo a le 10 go latela ditlhokego tse di nyalanang le puo e e dirisitsweng mo tllhamong. Puo e akaretsa: mopeleto, tlhopho ya mafoko, segalo, rejisetara le setaele.

Tiro 3: Go kwala: Setlhangwa sa Tirisano

Sekao 1 – Kaedi ya go tshwaya

Ditlhogo

1. Lekwalo la Botsalano

Lekwalo le kwalelwe tsala.

Segalo le rejisetara tsa lekwalo di nne tse di sa tthomamang. Diponagalo tse di latelang di tthagisiwe:

- Aterese ya mokwadi
- Letlha
- Ditumediso
- Bokhutlo jo bo maleba
- Leina la mokwadi

Diteng di tsenyeletse dintlha tsa kgakololo ka botlalo.

2. Thadiso

Morutwana a tthagise katlholo ya gagwe ka tiro e e sekasekilweng. Dintlha tse di latelang di akarediwe:

Dintlha tse di maleba, sekao. leina la mokwadi le

setlhogo sa buka. Tthagisa ka boripana:

- Mofutakwalo
- Maitshetlego
- Baanelwa
- Setaele sa go kwala
- Lemorago
- Poloto – tshobokanyo ya kgang ka boripana
- Bokhutlo le bomaleba ba buka
- Katlholo le seemo.

3. Athikele ya Lekwalodikgang:

Go nne le setlhogwana

Athikele e tshwanetse go kgaoganngwa ka ditemana. Go dirisiwe dikholomo

Segalo le rejisetara ya athikele e nne maleba

le diteng. Go tsenyelediwe tse di latelang:

Temana ya matseno e arabe dipotso tse di latelang:

- mang,
- eng,
- leng,
- kae,
- goreng le
- jang

Diteng di tthagise mekgwa e e farologaneng ya go otlhaya barutwana ntle le thupa.

4. Puo:

Puo e tshwanetse go kgaoganngwa ka ditemana.

Segalo, puo le rejisetara tsa puo di tshwanetse go nna maleba le baamogedi le phitlhelelo ya dithuto. Puo e rotloetse le go gakolola go latela setlhogo.

Go nne le matseno a a totobetseng le bokhutlo.

Diteng di tthagise dikgakololo le thotloetso ya go emisa ditshupetso.

5. Lokwaloikitsiso le lekwalophelegetso

Lokwaloikitsiso:

Lokwaloikitsiso le kwalelwa ditheo le mafapha a puso a mong a batlang tiro mo go ona. Ke tshedimosetso e e kitlaneng e e maleba thata le mofuta wa tiro e e kopiwang.

Ipapatse/ ithekise lefatshe lotlhe mo pampiring.

Kwala ka maatla mo mothong yo o simololang go go itse.

Tlhagisa tshedimosetso e e lolameng, e tsepame, e nne khutshwane.

Tshedimosetso e nne maleba le se kopo e se lebileng jaaka: tshedimosetso ka wena, borutegi, maitemogelo a tiro le dipaki.

Lekwalophelegetso:

Lekwalophelegetso ke lekwalo la semmuso le le kwalelwang setheo se se rileng go kopa phatlhatiro kana thuso nngwe. Le tsamaya mmogo le lokwaloikitsiso.

- Lekwalo le le khutshwane, ka lona o batla fela gore ba go neele tšhono ya go ya dipotsotherisanong go susumetsa setheo seo go go thapa kgotsa gogo thusa, ntle le go ba pateletsa.
 - Le se ka la nna le diphoso tsa mofuta ofe.
 - Neelana ka tshedimosetso ya se o batlang go ba lemotsha ka sona.
 - Kwala dinomoro tsa mogala kwa o ka fitlhelwang gona.
 - Kwala diaterese di le pedi, ya mokwadi le ya moamogedi.

PALOGOTLHE:

[25]

Tiro 3: Go kwala: Setlhangwa sa Tirisano

Sekao 2 – Kaedi ya go tshwaya

Ditlhogo

1. Lekwalo la semmuso

Lekwalo le kwalelwe go moamogedi.

Segalo le rejišetara tsa lekwalo di nne tse di

tlhomameng. Diponagalo tse di latelang di tlhagisiwe:

- Aterese ya mokwadi
- Letlha
- Aterese ya moamogedi
- Tumedisio .
- Setlhogo sa lekwalo/kgang
- Bokhutlo jo bo maleba

Morutwana a tlhagise ka botlalo kopo ya gago.

2. Lekwalo go ba kgatiso

Lekwalo le kwalelwe motseleganyi wa lekwalogikgang. Segalo le rejišetara tsa

lekwalo di nne tse di tlhomameng. Diponagalo tse di latelang di tlhagisiwe:

- Aterese ya mokwadi
- Letlha
- Aterese ya moamogedi
- Tumedisio
- Setlhogo sa kang
- Bokhutlo jo bo maleba

Barutwana ba tlhagise dintlhakemo tsa bona mabapi le seemo sa bookelo le kopo ya bona.

3. Tsa botshelo jwa moswi

Segalo sa tsa botshelo jwa moswi se nne bonolo/se fefofatse. Leina le sefane tsa moswi di

tlhagisiwe. Se se bakileng loso se tlhagisiwe. Dithutego tsa moswi. Kemo ya nyalo le bana fa ba le gona. Dintlha ka se moswi a tlaa gopolwang ka sona. Leboko la kgotla ya moswi.

4. Athikele ya makasine

Setlhogo e nne se se gogelang mmuisi

Puo e nne e e amanang le diteng

Athikele e kgaoganngwe ka

ditemana Go dirisiwe dikholomo

Temana ya matseno e arabe tse di latelang:

- Mang
- Eng
- Leng
- Kae
- Jang

A tlhagise dintlha tsa ditragalo tsa letsatsi la dikaloso tsa kwa Kholetšheng.

5. Potsotherisano

Barutwana ba tshwanetse go bopa seemo se se rileng. Ke mang yo o tsenetseng

potsotherisano? Potsotherisano e nne magareng ga mokwadi le motsenelatherisano.

Rejišetara le segalo tsa potsotherisano di tlaa tlhomamisiwa ke

motsenelapotsotherisano. Go dirisiswe sepego sa mmuisano.

Diponagalo tse di latelang di tlhagisiwe:

- Leina la mmui le latelwe ke khutlwana
- Go dirisiwe puosebui/mafoko a mmui ka tthamalalo
- Go se nne le matshwao a nopo

Diteng di tlhagise mathata a baagi le ditharabololo.

PALOGOTLHE: 25

Tiro 3: Go kwala: Setlhangwa sa Tirisano

Sekao 3 – Kaedi ya go tshwaya

Ditlhogo

1. Dipotsotherisano

Barutwana ba tshwanetse go bopa seemo se se rileng. Ke mang yo o tsenetseng potsotherisano? Potsotherisano e nne magareng ga mokwadi le motsenelatherisano.

Rejisetara le segalo tsa potsotherisano di tlaa tlhomamisiwa ke motsenelapotsotherisano. Go dirisiwe sepego sa mmuisano.

Diponagalo tse di latelang di tlhagisiwe:

- Leina la mmui le latelwe ke khutlwana
- Go dirisiwe puosebui/mafoko a mmui ka tthamalalo
- Go se nne le matshwao a nopollo

Diteng di tlhagise dipuisano le moopedi

2. Puo

Puo e tshwanetse go kgaoganngwa ka ditemana.

Segalo, puo le rejisetara tsa puo di tshwanetse go nna maleba le baamogedi le phitlhelelo ya dithuto. Puo e rotloetse le go gakolola go latela setlhogo.

Go nne le matseno a a totobetseng le bokhutlo.

Diteng di tlhagise dikgakololo le thotloetso ya go emisa ditshupetso.

3. Athikele ya makasine

Setlhogo e nne se se gogelang mmuisi

Puo e nne e e amanang le diteng

Athikele e kgaoganngwe ka

ditemana Go dirisiwe dikholomo

Temana ya matseno e arabe tse di latelang:

- Mang
- Eng
- Leng
- Kae
- Jang

A tlhagise dintlha tsa ditiragalo tsa go kgerisiwa ga barutwana kwa dikolong/mekgwa ya boitapoloso e e ka ntshang bašwa mo ditirong tsa botlhokatshebe/ botshelo jwa morutwana wa marematlou mo malatsing a gompieno.

4. Thadiso

Morutwana a tlhagise katlholo ya gagwe ka tiro e e sekasekilweng. Dintlha tse di latelang di akarediwe:

Dintlha tse di maleba, sekao. leina la mokwadi le setlhogo sa buka Tlhagisa ka boripana:

- Mofutakwalo
- Maitshetlego
- Baanelwa
- Setaele sa go kwala
- Lemorago
- Poloto – tshobokanyo ya kgang ka boripana
- Bokhutlo le bomaleba ba buka
- Katlholo le seemo.

PALOGOTLHE: 25

Kgweditharo 1

Tiro 4: Tiro ya Molomo

Go bua go go sa ipaakanyediwang

Kaedi le Ditaello go morutabana ka ga go baakanyetsa tsamaiso ya go bua go go sa ipaakanyediwang

Go bua go diriwe mo seemong sa maitemogelo a botshelo jwa leruri. Se se raya gore ba tlhophe diteng tse di maleba le matshelo a bona kgotsa dilo tse ba kgonang go ikamanya le tsona kgotsa tse ba ka lebelelang mo go tsona.

Morutwana o tshwanetse go:

- dirisa dikgono tsa tlhaeletsano jaaka go gatelela kgotsa go kgaotsa tlhatlhoso ya lentswe le tebo ya matlho.
- dirisa matseno le bokhutlo ka nonofo.
- aga dintlha ka tlhaloganyo le ka nonofo.
- tsibogela dipotso ka ga tlhagiso ya gagwe .

Letla barutwana go tlhopha setlhogo go tswa mo go tse o di rulagantseng mo dipampitshaneng. Go tlhopha morutwana a le mongwe mme a fiwe nako ya metsotso e ka nna 3 go ipaakanya pele a ka neelana ka puo ya gagwe. Pele morutwana wa ntlha a bua, letla yo o latelang go tlhopha setlhogo a tle a itse go ipaakanya fa wa ntlha a bua mo metsotsong e ka nna 2-3. A barutwana ba latelane fela jalo, yo mongwe o ipaakanya fa yo mongwe a neelana ka puo ya gagwe.

Gatelela ka moo matseno a a siameng a ka bopang kana a senya puo ka teng. Gakolola barutwana gore bokhutlo ke karolo ya bofelo e morutabana a e utlwang pele a tsaya tshwetso ya go aba maduo.

Bua le barutwana ka ga tebo ya matlho, lobelo la go bua, tlhatlhoso ya lentswe le tiriso ya go kgaotsa go se nene. Ba gakolole gore go botlhokwa jang go gakologelwa ntlha ya gore ba tlhaeletsana le bareetsi le go tsaya tsia tshusumetso ya bona mo bareetsing!

Pele barutwana ba simolola ka ipaakanyo ya bona, go botlhokwa go tsaya nako e e rileng go sekaseka sediriswa sa kabo ya maduo le bona gore ba tle ba itse gore ba ya go tlhotlhabiwa jang.

Tsenyeletsa ditšhono tse dintsi tsa gore barutwana ba katise kgono ya bona ya go bua ka kakaretso mo thulaganyetsothutong ya gago.

Tiro 4: Tiro ya Molomo

Go bua go go sa ipaakanyediwang

Letlha la neelo: _____

Ditaelo

- Rulaganya puo ya gago.
- Tlhagiso ya gago ya molomo e nne boleele jo bo maleba le mofuta wa tiro. (Go bua go go sa ipaakanyediwang 2-3metsotso)
- Latela ditaelo ka kelotlhoko.
 - Kgobokanya dintlha mme o di boloke mo nakong e khutshwane.
 - Kwala puo e e tlaa reng fa e buisiwa, ka lebelo le le lekaneng, e tseye metsotso e le meraro.
 - Netefatsa gore morutabana wa gago o kgona go latela le go tlhaloganya puo ya gago bonolo.
 - Kwalakwala dintlhana tse dikhutshwane tse o tlaa di dirisang fa o tlhagisa puo ya gago.
 - Maduo a tlaa abiwa go latela selekanyo sa ipaakanyo le thulaganyo se se tlaa bonagalang mo tlhagisong ya puo.
 - Lebelela sediriswa sa kabo ya maduo se se tlaa dirisiwang go tlhatlhoba tlhagiso / go bua go go sa ipaakanyediwang.
 - Dirisa matseno a a ngokang e bile a kgatlhisa.
 - Dirisa rejisetara, setaele, lentswe le puo e e maleba.
 - Bontsha bokgoni ba go tlhaloganya setlhogo le go nna maleba.
 - Bontsha bokgoni ba go dirisa melawana ya puo.

DITLHOGO:

Tlhopha pampitshana go tswa go tse di kgobokantsweng mme morago o ipaakanyetse go bua ka setlhogo se o se tlhophileng. Ipaakanyo ya gago e tlaa nna ya metsotso e ka nna 3.

- 1 O moemedi wa bašwa mo lekgotleng la ditlhabololo tsa motse, mme Mokhuduthamaga wa **Dipusoselegae le merero ya matlo** o tlele go neelana ka puo mabapi le bašwa ba ba tswalang ditsela ba kolopa dijanaga ka matlapa le go fisa dikago ka ntlha ya go ipelaetsa. Neelana ka puo ya ditebogo morago ga kopano e.
- 2 O modulasetilo wa mokgatlho wa bašwa mme o kopiwa go **itsise sebuie** leng modulasetilo wa bosetšhaba yo o tlele go rotloetsa bašwa go tsenela dithuto tsa temothuo.
- 3 O modulasetilo wa mokgatlho wa bašwa mme o kopiwa go **itsise sebui** pele ga se tla go bua mabapi le go rotloetsa bašwa go tsenela dithuto tsa temothuo.
- 4 Lo laleditse motlhatlheledi wa yunibesithi go tla go bua mo sekolong sa lona ka kotsi ya diritibatsi. Neela **puo ya ditebogo** morago ga puo ya gagwe.
- 5 Tsala ya lona e tlhokafetse mme yo lo neng lo dumelane gore o tlaa neelana ka puo ga a kgona go tla phitlhong. O kopilwe ka tshoganyetso go bua jaaka tsala mo phitlhong eo.

KGWEDITHARO 2

Tiro 7: Tiro ya Molomo: Go bua go go ipaakanyeditsweng

MOFUTA: PUO/MMUISANO/DIPUISANO TSA LEKOKO/NGANGISANO/DIPOTSOTHERISANO

Letlha la neelo: _____

Ditaelo

- Rulaganya puo ya gago.
- Tlhagiso ya gago ya molomo e nne boleele jo bo maleba le mofuta wa tiro. (Puo: 4-5 metsotso; Dipuisano: 20-25 metsotso)
- Latela ditaelo ka kelotlhoko.
 - Dira dipatlisiso tse di tseneletseng ka ga setlhogo se o se tlhophileng.
 - Kgobokanya ditlhangwa mme o di boloke (ditshwantsho, diphousetara, dikhathunu kgotsa ditlhangwa tse dingwe tsa pono). Bontsha kgotsa lebisa kwa go tsona ka nako ya go tlhagisa puo ya gago.
 - Kwala puo e e tlaa reng fa e buisiwa, ka lebelo le le lekaneng, e tseye metsotso e le meraro. Buisetsa tsala ya gago temana e o e rulagantseng gore a kgone go go thusa ka kapodiso le puiso ka thelelo.
 - Lekanyetsa tlhagiso ya gago ka nako.
 - Netefatsa gore morutabana wa gago o kgona go latela le go tihaloganya puo ya gago bonolo.
 - Fa o setse o kgotsofetse ka boleele jwa puo ya gago le tshedimosetso e o nang le yona, dira dikarata tsa go ikgopotsa. Dikarata tsa go ikgopotsa ke dintlhana tse dikhutshwane tse o tlaa di dirisang fa o tlhagisa puo ya gago. Dikarata tsa go ikgopotsa tse di siameng di tlhagisa fela dintlhakgolo tsa puo go go gopotsa tlhagiso ya gago yotlhe. Nomora dikarata tsa gago tsa go ikgopotsa gore o kgone go tlhagisa tshedimosetso ka tatelano e e nepagetseng.
 - Maduo a tlaa abiwa go latela selekanyo sa ipaakanyo le thulaganyo se se tlaa bonagalang mo tlhagisong ya puo.
 - Lebelela sediriswa sa kabo ya maduo se se tlaa dirisiwang go tthatlhoba tlhagiso / go bua go go ipaakanyeditsweng. Netefatsa gore ka letsatsi la tthatlhobo ya molomo o na le tse di latelang: setlhangwa sa bofelo sa puo ya gago; dithusa-tlhagiso tsa pono le dikarata tsa go ikgopotsa.

DITLHOGO

MOFUTA: DINGANGISANO/MMUISANO/POTSOTHERISANO/PUO/DIPUISANO TSA LEKOKO.

Tlhopha setlhogo se le sengwe go tswa go tse di lateng kgotsa o ipatlele sa gago:

- Dipholo tsa mophato wa marematlou di ka tokafala fa barutwana ba ka rutwa ka Puo Ya Gae.
- Tshotlakako mo malapeng a rona.
- Kgwebo ka batho mo nageng ya rona.
- Polotiki mo nageng ya rona.
- Diphetogo mo motseng wa rona.
- Maemo a thuto mo nageng ya rona a phutlhamisiwa ke eng.
- Bašwa ba na le bokgoni jwa go ka isa naga ya rona kwa setlhoeng.
- Bolwetse jwa kgatelelo ya madi le jwa sukiri ke babolai ba baseng modumo.
- **Go ipatlela setlhogo sa gago:**
 - Tlhopha kgang/ntlha e e go kgaithang. O kgathalela eng? Ke eng se o ka ratang go ithuta go le go ntsi ka ga sona? Sala dikgaithhegelo tsa gago morago mme o tlaa fitlhelela setlhogo sa gago.
 - Netefatsa setlhogo le morutabana wa gago pele o simolola ka dipatlisiso tsa gago.
 - Tlhaloganya maikaelelo a gago sentle: a o batla go tlhotlheletsa bareetsi ba gago; go ba itsise ka ga setlhogo; kgotsa go anela fela ka kgang e e itumedisang?

TOTAL: 10

KGWEDITHARO 3

TIRO 9

Tekatlhaloganyo ya Theetso

Sekao 1

DITAELO GO MORUTABANA:

- Tlhalosetsa barutwana gore tiro e tlaa diriwa jang.
- Buisa setlhangwa sa tekatlhaloyanyo ya theetso gangwe. Barutwana GA BA A LETLELELWA go kwala dintlha ka puiso ya ntlha. Buisa setlhangwa lekgetlho la bobedi. **Barutwana ba letleletswe go kwala dintlha jaanong.**
- Buisa dipotso ka bongwe ka bongwe, o neela barutwana nako e e lekaneng go di araba. Kgotsa neela barutwana lokwalopotso o be o ba letle nako e e lekaneng go araba.
- Tshwaya tiro ya barutwana o bo o rekote maduo.
- Naya barutwana tšhono ya go amogela maduo a bona le go dira ditshiamiso.

SETLHANGWA

Setlhangwa

Dithekesi tse tsa dibesepotlana di arogantswe gararo. Go tlaa nna le tse di rwalang bapagami ba ka nna 10 go fitlha go 16, ba le 17 go fitlha go 23 kana ba le 24 go fitlha go 30. Puso e ikaeletse go naya mong wa thekesi yo mongwe le yo mongwe R50 000 e le go ba thusa go beeletsa dithekesi tse dintšhwa. Dithekesi

Go na le mafelo a a nopotsweng a a tlleng go elwatlhoko ka bakgweetsi mmogo le dipalangwa tsa modiro wa segompiano, ona ke Gauteng, Natala le Kapa. Go dirwa jaana gone go tlhokometswe gore ao ke mafelo a bojanala a batho ba ratang go bothologela kwa go ona ka dinako tsa boikhutso. Bakgweetsi botlhe ba tsena mo ditekong pele ba bona makwalo a go kgweetsa. Makwalo a, a tthalosa gore ba itse melao yotlhe ya tsela, mme ba tllile go e latela. Le fa melao e ntse e beilwe jalo, go ntse go le teng diganana tse di kgweetsang ka fa di ratang ka teng. Ga ba latele melao e, mme ba opisa puso tlhogo. Ba sega tsebe mo go sa tshwanelang, ba pagamisa le go folosa bapagami gongwe le gongwe, ba kgoreletsa pharakano, ga ba eme mo dirobotong e bile ba kgweetsa dijanaga tse di sa siamelang tsela.

Fa o sega tsebe, o nne kelotlhoko. Tlhotlhomisa gore lebelo le o kgweetsang ka lona le lekanetse, gore a ga go na sejanaga se sengwe se se tlang kwa pele mo tseleng e o ikaeletsang go e tsaya, a ga o a tsena ka pele fa pele ga mokganni yo o mo segang tsebe, a ga o a ema ka pele go mo gakantsha. Tlhaloganya mebala ya diroboto sentle, gore e kaya eng le gore e latelana jang.

Tshameka botlhale, itse sejanaga sa gago. Go a gakgamatsa go itse gore go itse kolo ya gago go kgontsha go kgweetsa ka pabalesego jang, le go tlla dikotsi jang. Tlhaloganya se, gore a sejanaga sa gago se goga ka maotwana a a kwa pele kgotsa a a kwa morago. Fa o tlhaloganya se, go bonolo go falola kotsi ka dinako tsa dikgobalo.

Mokgweetsi yo o kelotlhoko ke yo a lekolang sejanaga sa gagwe nako le nako pele a ka tsaya loeto. Se e tshwanetse go nna maele go mokgweetsi yo mongwe le yo mongwe. Ntlha e nngwe ya botlhokwatlhokwa, e e bileng e rata go tlodisiwa matlho ke ya gore bakgweetsi ba itse maemo a bona a pholo a gore a ba siametse go kgweetsa ka nako eo.

[E nopotswe go tswa go: Setswana Tota]

Tekatlhaloganyo ya Theetso

Sekao 1

Leina: _____ Mophato: _____

Letlha: _____

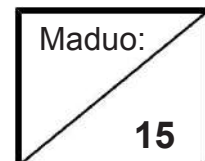
Dipotso:

Araba dipotso tse di latelang ka ga tshedimosetso e o ntseng o e reeditse.

1. Dibeseopotlana di arogantswe ka mefuta e le mekae? (1)

2. Tlhagisa mefuta e le mebedi go tswa go e e tlhagelelang mo temaneng? (2)

3. Ke ntlha efe e gantsi bakgweetsi ba e tlodisang matlho? (1)

4. Ke tshwetso efe e puso e e tsereng mabapi le dithekesi tse di sa siamelangtsela? (1)

5. O akanya gore go latela temana ke leano lefe le puso e le dirisitseng go ngoka borradithekisi go reka dithekisi tse dintšhwa? (2)

6. Lebaka la gore bakgweetsi ba nne le makwalo a go kgweetsa ke lefe? (2)

7. Botlhokwa jwa go itse sejanaga sa gago ke bofe? (2)

8. Go latela temana, mokgweetsi yo o kelotlhoko ke yo o dirang eng? (2)

9. A mme go sega tsebe go ka sireletsega jaaka temana e kaya? Tshegetsa ka lebaka. (2)

PALOGOTLHE: 15

Memorantamo: Sekao 1

1. Mefuta e le meraro. (1)

2. Tse di pegang bapagami ba le 10 go fitlha go 16; Tse di pegang bapagami ba le 17 go fitlha go 23; Tse di pegang bapagami ba le 24 go fitlha go 30. (E le mebedi fela) (2)

3. Go itse maemo a bona a pholo. (1)

4. Di tlaa ntshiwa mo tseleng. (1)

5. Go naya rrathekisi yo mongwe le yo mongwe R50 000 go ba thusa go beeletsa dithekesi tse dintšhwa. (2)

6. Go netefatsa gore ba itse melao yotlhe ya tsela, mme ba tlile go e latela. (2)

7. Ke go thusa mokgweetsi go ka tla dikotsi. (2)

8. Ke yo a lekolang sejanaga sa gagwe nako le nako pele a ka tsaya loeto. (2)

9. Ee, mokgweetsi a ka tlhotlhomisa gore lebelo le o kgweetsang ka lona le lekanetse/ gore a ga go na sejanaga se sengwe se se tlang kwa pele mo tseleng e o ikaeletsang go e tsaya/ a ga a tsena ka pele fa pele ga mokganni yo a mo segang tsebe/ a ga a ema ka pele go mo gakantsha mokgweetsi yo mongwe. (2)

PALOGOTLHE: 15

Tekathaloganyo ya Theetso

Sekao 2

SETLHANGWA

Skhothane e kaya mokgwa wa go ikaya kgotsa kgaisano ya go bontsha gore mohumi ke mang. Mo kgaisanong e go dirisiwa madi, diaparo tsa maemo, bojalwa jwa tlhotlwa e e kwa godimo le yona megala ya letheke. Go senya dilo tse go bontsha fa o sa di kgathelele e bile o na le madi a go reka tse dingwe gape. Yo o nang le dilo tsa tlhotlwa e e kwa godimo go gaisa ke ena o ka fenyang kgaisano e.

Dikgaisano tse di simolotse kwa metsetoropong ya Soweto le Diepsloot ka ngwaga wa 2000. Di ne di ntse di sa tuma go fitlha ka dingwaga tsa 2011 le 2012. Dikgaisano tse di kile tsa bo di le gona ka bo 1950 di bidiwa “go swenka.” Batho ba ba neng ba ile go dira kwa ditropong ba ne ba gaisana ka go apara disutu le ditlhako tsa mabono. Mofenyi o ne a bona madi kgotsa dilo tsa ntlo kgotsa loruo. Dilo tse o ne a ka di romela gae go dirisiwa ke balosika.

Bontsi jwa bagaisani ba diskhothane ba tswa kwa magaeng a a sa itsholelang. Ba dirisa madi a ba se nang ona go reka dilo tsa tlhotlwa e e kwa godimo. Dilo tse di a senngwa gore motho a fiwe maemo a a rileng kgotsa a kaiwe e le mohumi gare ga bahumi. Go reka diaparo tsa tlhotlwa e e kwa godimo ke yona ntlha ya botlhokwa go boskhothane. Motho o ka reka mofuta o le mongwe wa ditlhako ka mebala e mebedi e e farologaneng. O tlaa rwala mmala o mongwe mo molemeng o mongwe ka fa mojeng go bontsha fa a sa tlholwe ke tlhotlwa ya ditlhako tseo. Yo mongwe o tlaa apara diaparo tse di tlhotlwa e e kwa godimo a di thatlhagantse mme morago a nne a di apole ka bongwe, a di gagole. Ditlhotlwa di tlaa tlogelwa mo diaparong gore baemakgatlanong ba di bone.

Dikgaisano di tshwarelwa mo mafelong a magolo a a bulegileng jaaka diphaka, go letla palo e ntsi ya babogedi. Gantsi bagaisani ke basimane ba dingwaga di le 12-25. Ka letsatsi la kgaisano, bagaisani ba simolola ka go bina ba bontsha dilo tsa bona. Ba tlaa simolola go senya diaparo, go tsholola majalwa le go tsenya megala ya lotheke mo metsing. Mofenyi o tlaa tlhophiwa ke babogedi go ya ka gore dilo tsa gagwe ke tsa tlhotlwa e e kwa godimo le mokgwa o a di sentseng ka gona.

[E nopotswe go tswa go Google]

Tekatlhaloganyo ya Theetso

Sekao 2

Leina: _____ Mophato: _____

Letlha: _____

Dipotso:

Araba dipotso tse di latelang ka ga tshedimosetso e o ntseng o e reeditse.

1. Neela dilo di le pedi tse boSkhothane ba gaisanang ka tsona (2)

2. Kgaisano e e fenngwa jang? (2)

3. Dikgaisano di simolotse kwa kae? (1)

4. Dikgaisano tsa Skhothane di farologana jang le go swenka ? (2)

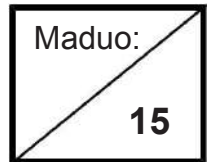
5. Dikgaisano tse di ka ama jang matshelo a malapa a bagaisani? (2)

6. Ke ka ntlha ya eng fa dikgaisano di tshwarelwa kwa mafelong a a bulegileng? (2)

7. A o bona boSkhothane ba fitlhelela maikaelelo a bona? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)

8. A o ka re mokwadi o tshotse letlhakore mo tlhophong ya bagaisani ba skhothane? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)

PALOGOTLHE: [15]

Memorantamo

Sekao 2

1. Megala ya letheke, bojalwa, diaparo le ditlhako. (2)

2. O nna mofenyi fa tlhotlwa ya dilo tsa gago e le kwa godimo mme le mokgwa o o
setseng dilo ka ona e le o o kgatlhileng babogedi. (2)

3. Soweto Deepsloot (1)

4. (2)

Skhothane	Go swenka
Ga ba dire mme e bile ba humanegile	Bagaisani ba a dira
O fenyi ka go senya dilo mme ga o amogele sepe	Bafenyi ba amogela loruo kgotsa madi kgotsa dilo tsa ntlo.

(Ntlha e le nngwe ka Skhothane le e le nngwe Go swenka)

5. Madi a a ka bong a rekile dilo tsa botlhokwa a a senngwa. (2)

6. Lefelo le lekane babogedi ba bantsi. (2)

7. Nnyaya, bone ba akanya gore batho ba re ke bahumi mme fela mongwe le mongwe o a
bona gore ba a senya. (2)

8. Ee, o tshotse letlhakore ka gore bagaisani ke basimane fela. (2)

PALOGOTLHE: [15]

Tekatlhaoganyo ya Theetso

Sekao 3

SETLHANGWA

Itumeleng fa a tsena fa gaabo Letang, a fitlhela o ka re MmaLetang o ne a mo letile. A tla a lebagane le ena gore a mo dumedise, a ise a mmotse gore Letang o kae.

“Dumela mma!”

“Heela moditsana ke wena, a ga o itse kwa mmaago a leng teng fa o mpitsa mma! Le gona o batla eng fa?”

Itumeleng a tlalelwa, a sa itse gore o ka simolola jang.

“Ke –ke- ke tlile go bona Letang mma!”

“O maaka! O tlile go ikopisa dijo. O bona Letang eng ka gore ga a bine. Sa gago ke go tla go tlhotlhorela losaisai lwa dinta tsa mokhukhu wa gaeno mo ntlong ya me, ga ke re?”

Itumeleng a lepeletsa ditsebe ka gore gona fa a tlile jaana, Letang o a tle a mo fe dijo kgotsa ba je mmogo. Fela o ne a sa gopole gore o ka kobiwa setlhogo jaana. E rile a ise a arabe, a utlwa a kgalemiwa gape ka bogale. “Ke tlaa go ikhutsa go tloga ngwaga o ka gore Letang o ya sekolong kgakala. Ke tlaa bona gore o tlaa sala o latswa dijana tsa ga mang!”

Itumeleng o tsamaile ka pelo e e botlhoko le kwa morago a sa gadima. Gape o ne a utlwiwa botlhoko ke gore o ne a kgaogana le tsala e ba simolotseng sekolo sa bogareng mmogo. Ena kwa gaabo go ne go se na madi a go mo tswaledisa pele go fitlhela a fetsa materiki. Letang o ne a romelwa kwa sekolong se segolo sa Mariasdal monongwaga.

Ka letsatsi la bofelo pele a tsamaya, Letang a ya go laelana le Itumeleng kwa sephiring sa bona, a tshotse sephuthelwana. Go ne go bonala e kete ga ba rate go kgaogana.

“Monna Tumi, ga o a tshwanela go tlogela sekolo ka mophato wa bosupa. Tsaya R200 ke e, o ye sekolong. Sephuthelwana se ke yunifomo e ke ntseng ke e dirisa, sala o apara.”

Itumeleng o ne a tshoga fa a bona madi ao, a boifisiwa ke gore fa e ntse e le ditsala, ga ba ise ba utswele ope. Letang o tsere kae diranta di le makgoloamabedi?

Tsala ke seripa sa madi a ke tlaa newang kotara e nngwe le e nngwe gore ke a dirisetse tse ke di tlhokang. Le nna ke setse ka R200. Ka jalo nako le nako fa ke ya sekolong, ke kgaoganya le wena madi a ke a newang go fitlhela re fetsa materiki mmogo.”

Itumeleng a felelwa ke mafoko a bo a rata go lela. Ke fa Letang a mo tshwara ka legetla a re, “mmutla o se rothe

madi!” [Le re Tlhabetse, E Rapoo le ba bangwe]

Tekathaloganyo ya Theetso

Sekao 3

Leina: _____ Mophato: _____

Letlha: _____

Dipotso:

1. Itumeleng o ne a etetse mang? (1)

2. Go ya ka MmaLetang Itumeleng o ne a tlile go dira eng ? (2)

3. Mathata a Itumeleng a a tlišang mo lelapeng la ga MmaLetang a ne a tlaa rarabololwa ke eng? (2)

4. Ke mathata afe a Itumeleng o neng a lebane le ona ka dithuto tsa gagwe. (2)

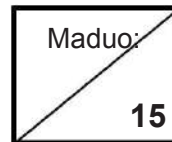
5. A o dumela gore MmaLetang o ne a nyatsa balelapa la bo Itumeleng? Tshegetsa ka lebaka. (2)

6. A fa o bona tsala ya ga Itumeleng e ne e itse mekgwa ya ga MmaLetang? Tshegetsa ka lebaka. (2)

7. Botlhokwa jwa dimpho tse Itumeleng a di filweng ke bofe mo go ena? (2)

8. Thuso ya ga Letang e tlišitse maikutlo afe mo go Itumeleng? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)

PALOGOTLHE: [15]

Memorantamo

Sekao 3

1. Letang (1)
2. O ne a tlile go kopa dijo. (2)
3. A tlaa rarabololwa ke go ya go tsena sekolo gaga Letang kwa Mariasdal. (2)
4. O ne a se na madi a go ka tswelela ka dithuto (2)
5. Ee. O ne a re o tlile go tlhotlhorela dinta tsa gaabo mo ga gagwe./O ne a re Itumeleng o latswa dijana tsa kwa ga gagwe. (2)
6. Ee. O ne a fela Itumeleng dimpho kwa sephiring a bo a re a se bue. (2)
7. O ne a tlaa kgona go tsweletsa dithuto le go a apara diaparo tsa sekolo. (2)
8. A boitumelo. Itumeleng o ne a felelwa ke mafoko/a rata go lela. (2)

PALOGOTLHE: [15]

Mametlelelo Diruboriki tsa Tlhatlhobo

TIRO 2: RUBORIKI YA TLHATLHOBO TLHAMO YA PUO YA GAE – PUO YA GAE [50 MADUO] (tsweletso)

Ditlhokego		Phitlhelelo ka dinaledi	Phitlhelelo ka matsetseleko	Phitlhelelo ka tekano	
PUO, SETAELE LE GO TSELEGANYA/ RUNA		14–15	11–12	8–9	
Segalo, rejisetara, setaele le tlotlofoko tse di maleba go maikaelelo/ ditlamorago le bokao	Maemo a a kwa godimo	-Segalo, rejisetara, setaele le tlotlofoko di maleba le maikaelelo, baamogedi le bokao ka maemo a a kwa godimo -Puo e e tlhololo, e itumedisa ka maemo a a tlhaolegileng -Segalo se se nang le maikaelelo a a tlhotlheletsang -Ga go na diphoso tsa thutapuo le tsa mopeleto ka gotlhe -Puo e e manontlhotlho ya maemo a a kwa godimo	-Segalo, rejisetara, setaele le tlotlofoko di maleba thata le maikaelelo, baamogedi le bokao -Puo e nonofile le tiriso ya segalo e maleba -Bogolo jwa yona ga bo na diphoso tsa thutapuo le mopeleto -Puo e tlhamilwe ka matsetseleko	-Segalo, rejisetara, setaele le tlotlofoko di maleba le maikaelelo, baamogedi le bokao -Tiriso e e maleba ya puo go tlhagisa bokao -Segalo se maleba -Tiriso ya malepa a a tlhotlheletsang ya go tlhagisa diteng	-S tlo m b -T a -S m -T th
Tiriso ya puo le melawana, tiriso ya matshwao a puiso, thutapuo le mopeleto	Maemo a a kwa tlase	13	10	7	
15 MADUO		-Puo e e matsetseleko ya tlhotlheletso e e nonofileng mo segalong -Ga e na diphoso tsa thutapuo le tsa mopeleto ka gotlhe -E tlhamilwe ka manontlhotlho	-Puo e e ngokang e bile e nonofile ka kakaretso -Segalo se se siameng se nonofile -Diphoso tse di mmalwa tsa thutapuo le mopeleto -E tlhamilwe bontle	-Tiriso ya puo e e mo magareng, ka go tlhoka -Segalo se siame ka kakaretso le tiriso e e lekanyeditsweng ya malepa a tlhotlheletso	-T -M m g -T le
KAGEGO		5	4	3	

Diponagalo tsa sethangwa Kago ya ditemana le go tlangwa ga dipolelo 5 MADUO		-Kago e e manontlhotlho ya setlhogo -Dintlhana tse di tlaolegileng -Dipolelo, ditemana di bopilwe bontlente	-Kago e e latelanang ya dintlhana -E lomagane -Dipolelo, ditemana, di latelana, di a farologana	-Kago ya dintlhana tse di maleba -Dipolelo, ditemana tse di bopilweng sentle -Tlhamo e sa ntse e na le tlhaloganyo	-G di -D fo -T tsh
	SEELO SA MADUO	40–50	30–39	20–29	

TIRO 3 : RUBORIKI YA TLHATLHOBO YA SETLHANGWA SA TIRISANO SA PUO YA GAE [25 MADUO]

Ditlhokego	Phitlhelelo ka dinaledi	Phitlhelelo ka matsetseleko	Phitlhelelo ka tekano	Phitlhe
DITENG, THULAGANYO LE SEBOPEGO	13–15	10–12	7–9	
Tsibogelo le dikakanyo	-Tsibogelo ya maemo a a kwa godimo go gaisa se se lebeleletsweng ka gale -Dikakanyo tse di botlhale, tse di gamogileng	-Tsibogelo e ntle tota e e bontshang kitso e ntle ya diponagalo tsa mofuta wa setlhangwa -E tsepame – ga e a fapoga setlhogo	-Tsibogelo e e lekaneng e e bontshang kitso ya diponagalo tsa mofuta wa setlhangwa -Ga e a tsepama ka gotlhe – go na le go eta e fapoga mo setlhogong	-Tsibogelo supang kits mofuta wa -Go na le ts mme kwalo
Kokoanyo ya dikakanyo gore go rulaganngwe	-Kitso e e tseneletseng ya diponagalo tsa mofuta wa setlhangwa -Kwalo e e tsepameng	-Diteng le dikakanyo di lomagane, dintlha tse di thadisitsweng sentle gape di tshegetsatsa setlhogo	-Diteng le dikakanyo di lomagane mo go utlwalang	-Diteng le d lomagane k di mmalwa setlhogo
Maitlhommo, baamogedi, diponagalo/melawana le tiriso	-Diteng le dikakanyo di lomagane -Tlhaloso ya maemo a a kwa godimo e bile dintlha tsotlhe di tshegetsatsa setlhogo -Sebopego se se maleba gape se nepagetse	-Sebopego se se lolameng ka diphoso tse dinnye	-Dintlha dingwe di tshegetsatsa setlhogo -Sebopego se se maleba ka kakaretso fela go na le go sa nepagale go go rileng	-Tiriso e e p melawana -Go tlodisiw tseneletsen
MADUO 15				
PUO, SETAELE LE GO TSELEGANYA/RUNA	9–10	7–8	5–6	
Segalo, rejisetara, setaele, maitlhommo, baamogedi le tiriso	-Segalo, rejisetara, setaele le tlotlofoko tse di maleba thatathata le maitlhommo, baamogedi le tiriso -Thutapuo e nepagetse e bile e agegile sentle -E e se nang diphoso gotlhelele	-Segalo, rejisetara, setaele le tlotlofoko tse di maleba thata le maitlhommo, baamogedi le tiriso -Thutapuo e nepagetse ka kakaretso e bile e agegile sentle -Tlotlofoko e e siameng tota -Bogolo ga go na diphoso	-Segalo, rejisetara, setaele le tlotlofoko di maleba le maitlhommo, baamogedi le tiriso -Go diphoso dingwe tsa thutapuo -Tlotlofoko e e lekaneng -Diphoso ga di kgoreletse bokao	-Segalo, rej tlotlofoko di gonnye go baamogedi -Thutapuo diphoso tse -Tlotlofoko -Bokao bo
Tiriso ya puo le melawana				
Tlhopho ya mafoko				
Matshwao a puo le mopeleto				
MADUO 10				
SEELO SA MADUO	21–25	16–20	11–15	

GO BUA GO GO IPAACANYEDITSWENG - DIPUISANO

DITLHOKEGO	Phitlhelelo ka dinaledi.	Phitlhelelo ka matsetseleko	Phitlhelelo e e tletseng	Phitlhelelo e e itumedisang	Phitlhelelo ka tekano
	10-9	8-7	6	5	4
Go itsise sebui/ go ikitsise ka tsela e e maleba, le go digela ka puo ya ditebogo					
Go abelana dikakanyo – go supa go tlhaloganya setlhogo. Go tlhagisa dikakanyo le megopolo e e maleba.					
Go emelela ntlha gore e amogesege le go bontsha bokgoni jwa thefosano ya motlotlo.					
Go tsereganya le go busetsa puisano mo ntlheng. Go dirisa bokgoni go fitlhelela diphitlhelelo/ ditumelano ka tsenelelo mo go maleba.					
Go rulaganya dintlha ka togamaano ka go tlhopha dintlha tse di maleba le dikao tse di tshegetsang.					
Go dira dipatlisiso ka setlhogo, go dirisa metswedi e e farologaneng le tsedimosetso e ntšhwa. Bosupi jo bontsi jo bo kgatlhisang. Dikao tse di maleba.					
Tiriso ya segalo, tlhagelelo ya lentswe, go bua ka lobelo, tebo ya matlho, puo ya mmele le go tsiboga ka tsela e e maleba.					
Tiriso ya temogo e e tseneletseng ya tiriso ya puo. Tiriso ya puo, tlotlontswe, menatetshapuo, melao ya puo le kapodiso ya mafoko a sa fose bokao.					
MADUO A A FETOLETSWENG					

GO BUA GO GO IPAAKANYEDITSWENG - PUO

DITLHOKEGO	Phitlhelelo ka dinaledi.	Phitlhelelo ka matsetseleko	Phitlhelelo e e tletseng	Phitlhelelo e e itumedisang	Phitlhelelo ka tekano
	10-9	8-7	6	5	4

Tiriso ya rejisetara, setaele, segalo, tlhagelelo ya lentswe, go bua ka lobelo, tebo ya matlho, kemo le puo ya mmele le go tsiboga ka tsela e e maleba. Tsibogo ya bareetsi e supa kgatlhegelo. Tlhagiso e e tletseng go itshepa le tiriso e e potlana ya dikarata tsa dintlha tsa tshedimosetso.					
Go tlhopha le go rulaganya dintlha le dikao tse di maleba ka togamaano. Bokgoni jwa go sobokanya dintlhakgolo. Diteng di supa boitlhamedi le kgolo.					
Go dira dipatlisiso ka setlhogo, go dirisa metswedi e e farologaneng le tshedimosetso e ntšhwa. Bosupi jo bontsi jo bo kgatlhisang. Dikao tse dintsi tse di maleba.					
Baakanya matseno, diteng le bokhutlo ka nonofo. Matseno a a ngokang theetso go tloga kwa tshimologong.					
Tiriso ya didiriswa tse di bonwang kgotsa tse di utlwelelwang jaaka radio, ditšhate, dinepe, diphousetara jalo jalo. Tiriso ya didiriswa e nnile le yshwaetso mo bareetsing le go atlegisa tlhagiso.					
Tiriso ya puo, tlotlontswe, manatetshapuo, melao ya puo le kapodiso ya mafoko a sa fose bokao. Puo e e tlhololo e se na diphoso.					
Temogo e e tseneletseng ya tiriso ya puo, tlotlofoko le mafoko a mašwa a a ngokang kgatlhego ya baamogedi. Tiriso e e tseneletseng ya puo mo dintlheng tsa setso e bile e sa gatelele ditshwanelo tsa botho.					
MADUO A A FETOLETSEWENG					

GO BUA GO GO SA IPAAKANYEDIWANG

DITLHOKEGO	Phitlhelelo ka dinaledi.	Phitlhelelo ka matsetseleko	Phitlhelelo e e tletseng	Phitlhelelo e e itumedisang	Phitlhelelo ka tekan
	10-9	8-7	6	5	4
Morutwana o na le bokgoni jwa go rulaganya dintlha sentle. Tiriso ya rejisetara, setaele, lentswe le puo e e maleba.					
O dirisa matseno a a ngokang e bile a kgatlhisa. Bokgoni jwa boikakanyetsi le tlhagiso e e maleba ya dintlha.					

Go bontsha bokgoni ba go tthaloganya setlhogo, go tthomama mo setlhogong le go nna maleba le sona.					
Morutwana o bontsha bokgoni jwa go dirisa melawana ya puo. Tiriso ya puo ya mmele, temogo ya bareetsi.					
Temogo e e tseneletseng ya tiriso ya puo, tlotlofoko le mafoko a mašwa a a ngokang kgatlhego ya baamogedi. Tiriso e e tseneletseng ya puo mo dintlheng tsa setso e bile e sa gatelele ditshwanelo tsa botho.					
MADUO A A FETOLETSWENG					

222 Struben Street, Pretoria, 0001
Private Bag X895, Pretoria, 0001, South Africa
Tel: 012 357 3000 • Fax: 012 323 0601

Private Bag X9035, Cape Town, 8000, South Africa
Tel: 021 486 7000 • Fax: 021 461 8110
Call Centre: 0800 202 933

ISBN 978-1-4315-3090-8

Department of Basic Education

www.education.gov.za

www.twitter.com/dbe_sa

www.facebook.com/BasicEd